

Милош Милошевић, Котор

НОВИ ИЗВОРИ КОТОРСКОГ, ВАТИКАНСКОГ И МЛЕТАЧКОГ АРХИВА О ДЈЕЛАТНОСТИ ВУКОВИЋА, ШТАМПАРА И КЊИЖАРА XVI ВИЈЕКА

Наслов овог рада као да најављује излагање новопронађене архивске грађе према истраживачкој жетви у наведеним архивима, али такав механички и површни приступ не би могао озбиљно да се правда. Ипак, понекад није методолошки неоправдано везати резултате које доноси нека нова грађа и за мјесто њеног проналажења. То нам се учинило неопходним баш у случају Которског архива, пошто се ради о једној до сада непознатој цјелини, којој, у овој прилици, треба сачувати, макар и разноврсну, али ипак органску цјеловитост. Иначе, акције и судбине главних протагониста и њихови суштински проблеми имаће у нашем излагању, наравно, пуну превагу над спољашњим фактором локације документа.

Међутим, прије него што се пређе на конкретна питања, биће потребно кратко изнијети како и колико се радило у три наведена архива (I).

Затим, у том уводном дијелу не могу се заобићи неке недомице око више презимена и имена Вуковића, тим прије што нова грађа наводи на нова рјешења или доноси нове дилеме (II).

У цјелини нови су извори у првом реду од темељног значаја за одређивање улоге Котора као истакнуте карике у трговачком пословању Вуковића, нарочито у трговини тканином званом карисеја. Али не само то. У Котору се пред комуналним органима јављају лично и Божидар и Вицко Вуковић и остварују се необично присне везе са истакнутим представницима которског патрицијата, посебно везе породице Вицка и Марине Болице, којима Божидар не само што даје своју кћерку Магдалену на одгој него, како ћемо видјети, и склапа са њима бројне трговачке послове, размјењујући узајамно многе услуге, судске пуномоћи и слично. Продаја штампаних књига се, пак, као што је то било видно из опоруке Божидара Вуковића, из дубровачке и друге грађе, досада више везивала за Дубровник, иако сада, како ћемо видјети, има

сигурних архивских потврда и за Котор. Ту се, поред видне знатне сарадње са племићком породицом Болица, и оне само назначене са Бућама (Драго и Мекса), посебно истакла личност мужа Божидареве кћерке Магдалене, Лазара Брајановића, који је имао комисионаре у Рисну и Бијелом Пољу (III). Посебно су, касније, обрађени комисионари организовани у Венецији.

Документи из Ватикана доносе и читав низ нових свједочења о Божидару Вуковићу, из пера његова сина Вицка, која имају фундаментални значај за одређивање Божидареве историјске димензије. Он тако, према овоме, више не наступа као усамљени појединац, него се, како изгледа, радило о програмираној мисији друштвено-политичког карактера, са основном дужношћу бриге о језику и задовољавања потребе за штампаним црквеним књигама у поробљеној домовини. Поред више других ствари, сазнајемо да су Вуковиће врбовали и представници протестантизма, који су тада били у снажној експанзији (IV).

Поред сасвим кратких и непотпуних вијести о имовини браће Божидара и Николe Вуковића у Венецији тридесетих година XVI в. (V), слиједу нови документи о Вицку Вуковићу, који шире наша сазнања о његовим раним трговачким и књижарским акцијама у Шибенику, још 1542. год., о односима са ортацима и неприликама приликом трговања књигама, о неуспјелом пројекту новог штампања црквених књига, уз финансијску помоћ Ватикана, 1574—1575. год., а посебно о његовим топлим осјећањима према оцу и домовини (VI).

Најзад, ту је и доста нових података о Божидаревом брату Николи, у вези са трговином у Котору, а и иначе, као и о судбини Вуковићевих потомака и родбине (VII).

На крају рада су Прилози, у ствари, 45 факсимила докумената (микрофилм, фото-копије, ксерокси) из Котора (20), Венеције (12), Ватикана (11) и библиотеке „Марцијана“ у Венецији (2). Факсимили су опремљени регестима, а иза њих слиједи прочитани текст латинског или италијанског оригинала. Само је један текст остао без факсимила (бр. XXVI), јер је приликом слања из иностранства грешком замијењен за неки други докуменат (VIII).

Тако вјерујемо да је овим напорним истраживањем, које је и самог писца ових редова изненадило квалитетом и количином нових архивских извора, учињен озбиљан корак напред у сазнањима о Вуковићима.

Још треба додати да смо се одлучили да у рад уградимо и драгоцјене изворе оних теже доступних резултата италијанског научника, сада већ покојног Корада Марчанија (Corrado Marciani), тим прије што је он низ својих докумената доносио само у кратким регестима, или некомплетно. Зато је било корисно снимити оригинале и дати потпуна читања свега важнијег, тако да и ти документи постану потпуно доступни нашој науци. Марчанијево подвлачење улоге Вуковића и у штампарском и у књижарском раду, сасвим је исправно. Сада је потпуно јасно да Вуковићи нису продавали и надалеко преносили само своје књиге, него су се бавили и трговином тканинама, житарицама и другим, у најши-

рем смислу. У том су послу били везани са читавим низом сарадника, нарочито из круга родбине својих супруга, Дала Већа и Габијано, остварујући право трговачко друштво.

У цјелини, сасвим је сигурно да према мисији коју је Божидар Вуковић добио у Црној Гори, као и по његовом изузетном физичком и материјалном залагању на самом почетку штампарске дјелатности у Венецији, слично као и код штампарије из Горажда на Дрини, те исте 1519. године, — „мотиви за њихово оснивање [штампарија] нису комерцијалне природе, него већ изражавају потребу да се попуни велика оскудица у црквеним књигама.“ Тиме се, свакако, наставља традиција цетињске штампарије.¹ Међутим, Божидара је одмах живот принудио да се, заједно са братом Николом и родбином њихових жена, почне бавити истовремено и трговачким пословима, не само у вези с књигом, него и у најширем смислу. Код Вицка Вуковића је то такође веома видно, иако и отац и син и даље изражавају идеалне мепенатске разлоге за свој рад, али га они, једноставно, у Венецији не могу остварити без дубоке и темељите комерцијализације посла, о чему у овој документацији има обиље нових доказа.

Већ овдје на почетку треба подвући познату чињеницу да Вуковићи нису само значајна рана карика у развоју штампарства гошлије Ђурђа Црнојевића, него и да посједују неоспоран примат на међународном пољу. Они грви, наиме, у Венецији тадашњој свјетској метрополи штампарства, отпочињу 1519. год. са објављивањем црквених књига писаних ћирилским писмом, на старословенском језику српске редакције, или, како се то у приложеним документима досљедно назива, „на српском језику“ (*lingua serviana*). Поред тога, како је то већ истакао Ђорђе Сп. Радојичић, овај потхват Вуковића представља најтрајнију штампарску активност, иако са великим празнинама.²

А зашто је баш изабрана Венеција, то је сасвим јасно ако се има у виду континуитет веза, јер су обе прве штампарије, и она Црнојевића, и она браће Љубовића, у босанском мјесту Горажду на Дрини, донијете из Венеције, а Вуковићи су тамо радили цијело вријеме њиховог постојања.³

Но, и поред свог великог значаја, Вуковићи су на ширем свјетском плану, са изузетком К. Марчанија и Ђира Ђанелија (*Ciro Giannelli*), који су их проучавали, остали скоро анонимни, за разлику, нпр., од штампара грчких издања у Венецији.⁴ Тако Вуковића нема у бројним дјелима у којима се у Италији евидентирају

¹ Др Димитрије Богдановић, *Црнојевића штампарија*, Историја Црне Горе II, том II, Титоград 1970, стр. 409.

² Ђорђе Сп. Радојичић, *Карактер и главни моменти из прошлости старих српских штампарија (XV—XVII века)*, Историјски записи, св. 7—9, Цетиње 1950, стр. 263.

³ Исто.

⁴ Émile Legrand, *Bibliographie Hellénique*, Paris 1903; Alphonse Raes, *Les livres liturgiques grecs publiés a Venise, Mélanges Eugène Tisserant*, Vol. III, Città del Vaticano, 1964; Enrica Follieri, *Il libro greco per i Greci nelle imprese editoriali romane e veneziane della prima metà del cinquecento*, II Convegno Internazionale di Storia della Civiltà Veneziana.

штампари у Венецији, као што су Р. Фулин,⁵ Е. Пасторело,⁶ М. Руфини⁷ и др., док се они спомињу у оквиру неких грчких радова, па чак и у случају када је Божидар само власник једне књиге о грчким издањима.⁸

Радећи на овом сложеном послу, и овом приликом сам, као и више пута раније, доживио праву радост у том архивском трагању и проналажењу, али сада, посебно, и у оном осјећају генерацијске повезаности међу истраживачима и научним радницима, који додају, један другоме, поруке, потицаје и конкретне материјале за зидање и дозирање. Неко касније, чак и послије неколико деценија, понекад и стољећа, слуша, прихваћа и наставља истим путем, све у правцу оне никада потпуно довршене реконструкције чудесно сложеног живота свих времена.

Узбудљиви су ти сусрети са познатим и непознатим личностима, које су некада биле нагнуте над истим проблемима, износећи своје новооткривене чињенице, планирајући даљи рад за себе или своје настављаче. Нарочито у Венецији и Котору поново сам пратио нпр. ведри лик Јорја Тадића и радовао се када сам новим документима могао потврдити неке његове зреле претпоставке. Исто тако ми је био драг сусрет са К. Марчанијем, који је поносно износио велики број нових докумената из Венеције, увјерен интимно да се они више неће моћи наћи. Непредвидљиви архив, међутим, увијек изненађује. Посебан пијетет сам осјећао према Ђ. Банелију, пријатељу и сараднику наших бројних научника, који им је радосно причао да је открио значајне документе о Вуковићима и да ће их објавити.

Задржаћу се само на онима којима је смрт прекинула нит истраживачких планова, а они су се још за живота мудро постарали да забиљеже не само шта знају него и шта не знају, и камо смјерају или упућују друге. Са тих путоказа, и само са њима, и многим другима, могу се данас износити нови резултати истраживања, а истовремено отворати нове стазе, са којих се назире нови радни хоризонти.

I

Била је сасвим природна и логична претпоставка да Вуковићи нису могли заобићи Котор у својим разноврсним акцијама из Венеције, било приликом продаје књига или неке друге трговачке

⁵ Documenti per servire alla storia della tipografia Veneziana, Archivio Veneto, Venezia 1882.

⁶ Ester Pastorello, *Tipografi, editori, librai a Venezia nel secolo XVI*, Firenze 1924.

⁷ Prof. dott Mario Ruffini, *Venezia e la stampa nella penisola balcanica, Quaderno di cultura grafica*, Torino 1961. Поред извјесног историјског осврта на глагољицу, Руфини се прилично задржава на Макарију, док за Божидара Вуковића даје репродукцију 200. стр. *Зборника за путнике*, уз коментар да је то „млетачко издање за глагољаше“.

⁸ Emile Legrand, *Bibliographie Hellénique*, т. III, стр. 137. Тај детаљ спомиње и Аника Сковран, *Војвода Божидар Вуковић — Dionisio della Vecchia, гасалд братства Св. Ђорђа у Венецији*, Зограф 7, Београд 1977, стр. 82.

робе, која је иначе ишла према Дубровнику, манастиру Милешеву, Београду, Цариграду, Видину, Никополу, Мађарској, било ради контактирања са Црном Гором и другим крајевима, тим прије што је Котор тада под владавином Венеције, гдје су они живјели. Док су архиви Дубровника и Венеције и до сада проучавани, са знатним резултатима, которски нотаријат у том погледу није пажљивије истраживан, а поготово нису истраживани Вуковићи под презименом »a Vetula« или »dalla Vecchia«. Сада су та истраживања обављена, али у тренутку изузетно отежаних радних услова, због санације зграде Историјског архива послједице земљотреса и због кратког времена истраживања. Стицајем околности, временски период XVI в., који је од важности за Вуковиће, није обрађен са регестима и аналитичким картотекама, тако да се нису могла избјећи заморна листања бројних и обимних нотарских свезака.⁹ Све је то било потребно истаћи јер је готово сигурно да се од Которског архива може очекивати још података.

У ком је основном правцу требало истраживати у Котору, означио нам је, заправо, сам Божидар Вуковић, када је у својој опоруци из 1533. год. за удају своје ванбрачне кћерке Магдалене оставио 110 дуката, са жељом да је одгајају честите особе. У другом тестаменту, из 1539. год., допуњује тај податак, наводећи да Магдалена живи са сестрама пок. племића Вицка Болице.¹⁰ Као што ће се видјети, тим путем се, преко Вицка и Марине Болице пок. Луке, заиста дошло до знатног броја докумената који нас занимају.

У Ватиканском архиву¹¹ сам, према индексу за XVI в. (Indice 167), наишао на извјештаје нунција из Венеције, јер тада још није била основана Конгрегација за ширење вјере. Очекивао сам да би се у њима могло наћи нешто у вези с борбом око захтјева за подизање грчке православне цркве 1514. и 1526. године. Затим, од интереса су били извјештаји нунција 1534. год. о Грцима настањеним у Венецији и још неки индекси, али у том правцу није било резултата. Упоредо са тим бавио сам се главним питањем: како доћи до докумената о Вуковићима о којима је проф. Ђа-

⁹ У том тражењу презимена на маргинама или у тексту оригинала љубазно су ми помагали колеге у Архиву: мр Весна Вичевић, Мирко Вукасовић, Веска Лалошевић, Јелена Антовић и Сњежана Кривокапић. Прегледано је сумарно 25 свезака Судско-нотарског фонда (од XXII до XLVIII свеске), што би временски одговарало од 1495. до 1546. године.

¹⁰ „И остављам Магдалени, која станује са сестрама пок. господина Виценца Болице [Полице?], за њену удају, седамдесет дуката, и још три хаљине од чоке и сержа (саеза)“. Јорјо Тадић, *Тестаменти Божидара Вуковића, српског штампара XVI века*, Зборник Филозофског факултета VII, 1, Београд 1963, стр. 342.

¹¹ Желећи да мој боравак у Италији у марту 1983. год., везан за рад мјешовите италијанско-југославенске комисије за односе архива, користим и за истраживања, обратио сам се Црногорској академији наука и умјетности да ми омогући продужење боравка у Риму и Венецији у студијске сврхе, а у вези са симпозијумом о Вуковићима. Наишавши на разумијевање, могао сам у оквиру одобрених средстава да користим 3 дана за Ватикански архив и 7 дана за Државни архив Венеције.

нели само овлаш понешто наводио у својим радовима,¹² а усмено је више пута износио пријатељима да их је пронашао и да су веома важни.¹³ То је била главна тема приликом мог разговора са љубазним директором Ватиканског архива, монс. Мартином Ђустијем (Giusti), и архивистом у Читаоници. Сви су трагови водили на проф. Пол Канара (Paul Canart), који је, у ствари, наслиједио Ђанелијеву катедру грчке палеографије при Ватиканској палеографској школи. И, заиста, то је био прави пут.

Проф. Канар ме обавијестио да су сви списи Ђанелијеве оставштине у његовој канцеларији, али се не сјећа такве фасцикле. Међутим, нисам морао чекати ни 15 минута, проф. Канар је носио фасциклу, на чијој је полеђини писало Ђанелијевом руком, а на нашем језику *Списи о Божидару Вуковићу*. Како, природно, сам професор није био овлаштен да ми одмах све документе преда, написао сам молбу, а рукописе сам после извјесног времена примио, у цјелини, поштом у Котору. Попис тог драгоценог проналаска Ђира Ђанелија, сачуван у споменутој фасцикли, је слиједећи:

1) оригинално писмо Вицка Вуковића папи Гргуру XIII, без означеног мјеста и датума (вјероватно: март—април 1574. год.); ксерокс, препис руком Ђ. Ђанелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције, и исти препис прекуцан на машини;

2) оригинално писмо Вицка Вуковића кардиналу Гуљелму Сирлету (Guglielmo Sirleto), Венеција, 8. маја 1574. године; фото-копија, препис руком Ђ. Ђанелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције, и исти препис прекуцан на машини;

3) оригинално писмо Вицка Вуковића неозначеном лицу (вјероватно кард. Г. Сирлету), 22. маја 1574. године; фото-копија, препис руком Ђ. Ђанелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције;

4) оригинално писмо Јоаниса Баптите Кастање (Castagna), надбискупа Росана (Rossano), кард. Г. Сирлету, Венеција, 22. маја 1574. године; ксерокс, препис руком Ђ. Ђанелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције, и исти препис прекуцан на машини;

5) оригинално писмо Франческа Сансовина (Francesco Sansovino) неозначеном лицу (вјероватно кард. Г. Сирлету), Венеција, 4. јуна 1575. године; фото-копија, препис руком Ђ. Ђанелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције, и исти препис прекуцан на машини;

¹² М. Решетар и Ђ. Ђанели, *Два дубровачка језичка споменика из XVI вијека*, Посебна издања САНУ, вол. СХХII, Београд 1938, стр. LXI, нап. 1. Овдје посебно подвлачим да Ђанели изричито говори о „документима што ... их [је] недавно нашао у Ватиканском архиву и у Ватиканској библиотеци“. Према томе, у овоме раду, како ћемо видјети, објављујем само документе из Ватиканске библиотеке, и то на основу Ђанелијеве оставштине и мојих истраживања, док ми није пошло за руком да нешто нађем у Ватиканском архиву. То значи да још немамо све што је Ђанели нашао.

¹³ Ђ. Сп. Радојичић, *Ђиро Ђанели*, Јужнословенски филолог XXIV, Београд 1960, 498. Јорјо Тадић, *Тестаменти*, стр. 351.

6) оригинално писмо Вицка Вуковића кард. Г. Сирлету, Венеција, 4. јуна 1575. године; фото-копија, препис руком Ђ. Банелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције;

7) три концепта писама кард. Г. Сирлета: 1) апостолском нунцију у Венецији, Рим, 15. мај 1574. године; 2) Вицку Вуковићу, Рим, 15. мај 1574. године; 3) надбискупу Росана, Рим, 25. јуна 1575. године; само препис руком Ђ. Банелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције;

8) оригинално писмо Вицка Вуковића кард. Сирлету, Венеција, 20. августа 1575. године; фото-копија и препис руком Ђ. Банелија, без разрјешења скраћеница и савремене интерпункције;

9) непотписана и недатирана биљешка непознатог аутора (вјероватно из 1575. године); ксерокс и препис руком Ђ. Банелија, али само до половине документа.

Редовни професор византологије на Римском универзитету др Ђиро Банели (1905—1959) био је »scriptor« за грчке рукописе у Ватиканској апостолској библиотеци. Проф. М. Решетар, са којим је сарађивао и потписивао неке заједничке научне радове, језгровито је сажео његов научни развој: „Грчка литургија довела га је до црквенославенске, па је њој за љубав, сам, а врло добро, научио црквенославенски језик, а руске црквене књиге натјерале су га да научи и руски, кратак пак боравак у Задру навео га је да научи и српскохрватски, и то врло добро; он је, како се већ види из овог издања, драгоцену аквизицију за славистичке студије у Ватиканској библиотеци“.¹⁴ Такав развој и интерес за научне проблеме јужнословенског подручја довели су га и до занимања за старе штампарије, па и до Вуковића.

Изгледа да је документе Банели пронашао релативно рано, тако да их, вјероватно први пут, спомиње већ 1938. год., али ипак није стигао да их обради.¹⁵ У фасцикли није било ни слова од било каквог почетка обраде.

Иако је сасвим јасно да проф. Ђ. Банели није ни документе дефинитивно приређивао за штампу, ја сам у знатној мјери поштовао његово строже придржавање оригинала, па ће се примијетити неке разлике између метода објављивања ових ватиканских и оних которских и млетачких докумената. То важи нарочито за задржавање заграда при разрјешењу скраћеница, за употребу великих и малих слова и интерпункције. Интервенирао сам ипак негдје, у интересу бољег разумијевања текста, код интерпункције и великих и малих слова.¹⁶

¹⁴ Ђ. Сп. Радојичић, н. дј., 497—499. Од њега се топло опростио и други његов сарадник и пријатељ, акад. Харалампје Поленаковић, Трудови 1—2, Скопје 1960, стр. 135—136.

¹⁵ М. Решетар и Ђ. Банели, *Два дубровачка језичка споменика*, стр. LXI, биљ. 1.

¹⁶ Разлоге за разне могуће ставове о степену вјерности оригиналу, према врсти извора и карактеру издања, видјети у мом раду *Објављивање архивске грађе*, Архивист 1, Београд 1970, стр. 1—18.

Нова ватиканска грађа отворила је нека крупна питања. Радећи на писмима формулирао сам више таквих проблема које је требало даље истраживати.

Прије свега требало је утврдити да ли у ватиканским библиотечким рукописним фондovima има још писама, било самог Вицка Вуковића, било круга личности које се у преписци спомињу, а које проф. Ђ. Банели није био узео у обзир.

Затим, Вицко Вуковић је у свом писму изричито тврдио папи Гргуру XIII да су раније папа Павле III и цар Карло V прихватили и одобрили штампарски рад његовог оца Дионизија — Божидара, а ти би документи били од посебног значаја.

Даље, међу писмима које је пронашао Ђ. Банели наводи се више пута важан „Меморијал“ В. Вуковића, па је требало покушати да се он пронађе у Ватикану, иако се у писмима наводи да је предат папском нунцију у Венецији.

Најзад, не мали недостатак у обради већ познатих писама је тај што се, на основу нама доступне литературе, нису могли пружити ни најосновнији подаци о великом броју личности које се у постојећој кореспонденцији срећу.

Из свих тих разлога Црногорска академија наука и умјетности омогућила је моја даља истраживања у Риму, од 7. до 12. маја 1984. године.

Главни резултат овог другог истраживања био је тај што сам у рукописном одјељењу Ватиканске библиотеке пронашао два нова документа, и то једно власторучно писмо Вицка Вуковића од 15. маја 1574. год., упућено кард. Г. Сирлету, и једно писмо надбискупа Росана и папског нунција у Венецији Ј. Б. Кастање, такође упућено Сирлету, 4. јуна 1575. године. Оба се писма добро уклапају у детаље већ познате преписке. Писма су, наравно, међу Прилозима овог рада смјештена на своје мјесто, по хронологији (XXVI и XXXI).

На жалост, друга дуготрајна и заморна истраживања међу Булама и Бревима папе Павла III нису дала резултата, иако у податак Вицка Вуковића да је Божидар Вуковић морао тражити и добити неку дозволу за штампање црквених књига источног обреда у Венецији, по мом мишљењу, не треба сумњати.

Најзад, обилно сам могао користити велику библиотеку за допуну празнина о појединим личностима из римског круга, које се у свим писмима спомињу.

*
* * *

Што се Венеције тиче, тамо је радило, и на основу те грађе објављивало, више наших и италијанских научника, често са веома добрим резултатима, па је скепса да се тамо још нешто може наћи могла бити прилично оправдана. Међутим, сада, послије овог веома краткотрајног истраживања и проналажења неколико

нових, значајних докумената, а нарочито после је сумарне консултације биљежака до којих се дошло организованим истраживањем од стране војводе Риволија (Duca de Rivoli, Principe Leslin), треба потпуно отклонити сваку сумњу. Венеција је у то доба, у доба почетка бујања ренесансне глади за штампаном књигом, управоврвела од штампара и штампарија свих нација. И њени богати фондови ће сигурно пружати још много података из историје штампарства. Поред познатих пописа штампара и књижара од 1469. до 1857. год. Е. А. Чикоње (Cicogna)¹⁷, публикација А. Брауна (A. Brown) и других пописа, које наводи Естер Пасторело (Pastorello)¹⁸, сада треба посебно подвући значај споменутих биљежака Дуке де Риволија, на које ми је директорка Млетачког архива др Марија Франческа Тјеполо (Maria Francesca Tiepolo) љубазно обратила пажњу.¹⁹ Тим путем сам дошао до нових докумената и то треба да буде једна од мета истраживања специјалиста за историју штампарства, јер ту није уложен само вишеседмични или вишемјесечни труд, него је читава једна екипа радила систематски годинама. Додуше, биљешке су састављане брзо, у концепту, са тешким рукописима, па се не користе лако, а сваку дату сигнатуру треба тражити у оригиналу. Управо импресионира број људи и жена из цијеле наше земље који су се бавили штампарским пословима.

У вези са презименом »della Vecchia« посебну пажњу сам посветио утврђивању постојања породица са тим презименом у Венецији, било преко пописа тестамената, било преко старих рукописа истакнутих обитељи Венеције у библиотеци »Marciana«.

Трагајући за имовином браће Вуковића у фонду »Dieci Savi alle Decime« за 1514. па даље, нашао сам њихова дуговања за 1532. год.

Што се тиче црквених архива, ту сам уз помоћ љубазног дон Гастона Вија (don Gastone Vio) могао утврдити да у цркви S. Maria Formosa, гдје је Божидар Вуковић становао и имао радњу, веома касно почиње вођење магица, тако да строга евиденција рођења и вјенчања, према прописима Тридентског концила, почиње 1569, а смрти од 1564. године.

II

На презименима и именима Вуковића морамо се одмах на почетку задржати јер их има више, па су изазвали недоумице и неслагања код разних аутора.

Код Божидара у ствари и нема посебних тешкоћа, јер то имередовито иде уз Вуковић, док Дионизио (Dionisio) иде уз »dalla Vecchia«, или латинизирано »a Vetula«. Постављало се само пи-

¹⁷ Elenco di stampatori e libri, Museo Correr.

¹⁸ Tipografi, editori, librai a Venezia nel. sec. XVI, Firenze 1924, str. VI.

¹⁹ A. S. V. (Archivio di Stato Venezia), Stampatori — Ricerca Duca di Rivoli (principe Leslin).

тање да ли је то »dalla Vecchia« у ствари Божидарева творевина, под утицајем скадарског Старчева,²⁰ које му је било прирасло за срце и гдје је зажелио да снива свој вјечни сан.²¹ С друге стране, било је више пута изражено мишљење да је Божидар једноставно преузео презиме своје супруге, Млечанке Аполоније, у што су били увјерени Ј. Тадић, А. Сковран и др.

Прво што треба рећи јесте да Божидару, највјероватније, није ни на крај памети било да сам себи кроји неко друго и ново презиме, нити је имао било каквог разлога да мијења оно часно, које је до тада носио, само га туђа средина са њим није тако лако примала, па га је, по свој прилици, спонтано називала презименом његове супруге, што јој је било најприродније. И баш из тог разлога се често среће »detto«, тј. речени, звани, именовани, јер су Божидара Вуковића друти тако називали, а он је то, хтио-не хтио, морао прихватити.^{21a} Уосталом, теза о утицају речи Старчево на новоскројено презиме била би убједљивија када би се та Божидарева кованица макар по нечему више разликовала од постојећих млетацких, старосједилачких презимена, а то није случај.

Изговор тог познатог млетачког презимена у Венецији био је и у XVI в., а и данас је, са типичним дијалекатским умекшавањем, дакле: Дала Већа, без обзира на то што се редовито пише са »h« и што би, према граматичким правилима савременог књижевног језика, требало да спријечи палатализацију. Ако је то тако сигурно и раније било, и данас јесте, нема никаквог разлога да га баш тако не изговарамо и не пишемо у транскрипцији. Уосталом, палатални изговор налазимо и у ћирилском предговору Псалтира из 1546. год.: „латинским језиком [!] дела Већа именован“.

Древност и аутентичност тог презимена у Венецији могла се утврдити у Националној библиотеци »Marciana«, гдје се налазе двије за нас важне рукописне хронике старосједилачких обитељи, а међу њима је и »dalla Vecchia«, чак и са грбом и биљешкама историјата и једним недатираним нацртом породичног стабла.²² У једној другој хроници исто то презиме добија нешто другачији

²⁰ Треба имати на уму и то да би коректно језички „Старчево“, тј. „од старца“, морало бити „del Vecchio“, јер „dalla Vecchia“ значи: од старице.

²¹ За ту тезу се филолошким аргументима залагао на научном скупу о Божидару Вуковићу 1983. год. Ристо Радуновић.

^{21a} Томе је могла допринијети и чињеница што се италијанизирани начин писања, па досљедно и изговор презимена Вуковић, приближавао облику „Већа“. То ми је пало на памет проматрајући начин потписивања Вицка Вуковића: Vuchu (или понекад: Vuchio), Vicho, што звучи: Vuћu (или Vuћo) — Вићо, а такав изговор није далеко од: Већа. (За потписе видјети биљ. 26a.)

²² Biblioteca Nazionale Marciana — Venezia, Cod. I T. CL. VII 90 (8029), Arbori e Croniche delli cittadini veneti e d'alcune case patrie, pp. 38 (Dalla Vecchia) e 109 v., узевши у обзир генеалогско стабло, гдје недостаје нумерација, а што је интересантно јављају се, међу осталима, и позната имена из уже и шире Божидареве породице: Madalena, Venturino. (Прилог I)

графички облик »Veggia«, па се сигурно изговарало „Веђа“, „Већа“.²³ (Прилози I и II)

Исто тако у картотеци тестамената Државног архива Венеције у XVI в. и касније има доста »dalla Vecchia«, »dalla Vecchia«, »Veggia« и др. Опоруку Божидареве жене Аполоније, на жалост, нисам могао наћи. Међутим, крупан аргуменат у прилог мишљења да је Аполонија по роду била »dalla Vecchia« јесу документи о презимену њене браће. То као да се из досада познатих извора није довољно истицало. Могло се, пак, претпоставити да је »dalla Vecchia« био и назив једног трговачког друштва, које су сачињавали браћа Вуковићи, браћа Божидареве жене и зетови. Зато треба посебно подвући детаљ из новог документа из Венеције, 1540. године, по коме Гашпар, брат Божидареве жене Аполоније, пред нотаром наводи свог покојног оца са презименом »dalla Vecchia«. Сасвим је искључено да би Аполонијин брат могао њиховог оца наводити са преузетим именом зета — странца.²⁴

Додајмо још једну занимљивост, која говори и о раној појави и распрострањености тог презимена, опет млетачке провинције. Један дела Већа боравио је у Котору почетком XIV в. као мајстор за покривање цркава оловом. Он (Johannes dela Veccha) обавезао се 5. јуна 1312. год. которском племићу Томи Павловом, пред судом у Дубровнику, да ће отићи да ради у Србију. Обиље послова у Котору навело га је да се ту и стално настани. Са сином Николом имао је радионицу, па је оловним плочама покривао Катедралу и изводио низ других радова.²⁵

У вези са именом Божидаревог сина Вицка Вуковића има још више проблема. Прије свега, како то сигурно произлази из ватиканских Вицкових аутографа, он је имао двојно име, што није ријетко у Италији, а носе га и дјеца Николе Вуковића. То двојно име му у, најчешћем, латинском облику гласи Joannes Vincentio, а само у писму папи је у италијанском облику Giovanni Vicenzo.

Иако нисмо дошли до матица рођених, нема разлога да сумњамо да је Божидарев син био стварно крштен као Giovanni — Vicenzo, али је он, вјероватно због краткоће, користио само други дио имена, па нема разлога да ми то и даље не поштујемо.

Једино Вицко у нашој научној литератури није имао среће. За разлику од оца, њему се италијанско име Vi(n)cenzo даје и када иде уз дала Већа и када иде уз Вуковић.

Не видим разлоге да се рођени, једини син Божидара Вуковића назива италијанским обликом имена, а не онако како би га народ звао, тим прије што се баш у овим ватиканским писмима види јасно колико је Вицко поштовао мисију свога оца и колико се сматрао морално обавезним да је настави. Поштовао је опору-

²³ Biblioteca Nazionale Marciana, Cod. I T. Cl. VII (7761), Cronica di famiglie cittadine originarie venete, p. 131 v (Veggia). (Прилог II)

²⁴ »... messer Gasparo, fo de messer Zorzi dalla Vecchia«. A.S.V. Cavaneis 3347, стр. 155.

²⁵ Војислав Ј. Ђурић, *Дубровачки градитељи у Србији средњег века*, Зборник за ликовне уметности 3, Нови Сад 1967, стр. 93—98. Занимљиво је да у сачуваним изворима XIV в. презиме долази често написано са карактеристичним знаком испод »с« (c'edille), што и у нашем случају означава умекшани изговор: »Johannes dela Veccha«, тј. Већа, исто, биль. 17 и 22.

ку и пренио очево тијело у домовину, што тада није било нимало једноставно.

Мђутим, то што се у ћирилским текстовима потписивао као Вићенцо никако не говори ни о његовом отуђењу, ни о жељи да га и потомци тако називају. То само казује да је у италијанској средини био навикнут на италијански облик, а да онај народни, уосталом, није могао тамо ни чути. Ако би тај утицај средине и навика били мјеродавни, многе би крупне личности из наше историје морале да се називају страним именима. Из тог разлога у овом тексту не одржавам хибридно рјешење, него Вићка третирам као и оца: или Вицко Вуковић,²⁶ или Вићенцо дела Већа.

Треба уочити још једну занимљиву појединост да се Вицко, за разлику од свога оца, који се у италијанским текстовима досљедно јавља као Дала Већа, у читавој серији ватиканских писама 1574—75. год. стално потписује као Вуковић. Та се појава може лако објаснити. Док Божидар по свом доласку у Венецију, из потребе да се лакше снађе и афирмира, прихвата и користи италијански облик којим су га називали, Вицко је био у другој ситуацији. Он је пред ватиканским ауторитетима требало баш да се потврди као припадник другог народа и познавалац њима страног језика, на коме треба да се штампају књиге, па је прикладније било и страно презиме.

Међутим, он са својим презименом прави разноврсне и заиста необичне комбинације. Почетно „Ву“ обично пише као двоструко »V« (W), али то је само графички манир за изговор »Vu«. Што је најзанимљивије, од шест потписа само два пута даје пуно презиме (»Vuchovicchio« или »Vuchovichio«). »Della Vecchia« стоји само у најкомплетнијем потпису у писму папи. У новом писму, од 15. V 1574, пронађеном приликом мог другог боравка у Ватикану, прави нову комбинацију: »Vuchio Vechia«. Комплетно »Della Vecchia« стоји само у најпотпунијем потпису у писму папи.²⁷

²⁶ Према Вуку Караџићу, хипокористици народног изговора имена Викентија и Вићентије (лат. Vincentius, Vicentius) гласе: Вића, Вићан, Вићко, Вићо, Винко (уп. *Рјечник хрватског или српског језика*, Загреб 1972, св. 86, стр. 807). Није искључено да су В. Вуковића одмала звали Вићко, што је блиско, такође, хипокористику Вицко. Ми смо се овдје одлучили за ову другу варијанту јер јој иде у прилог важна чињеница да се у појединим дијеловима Црне Горе баш среће презиме Вицковић. И баш зато предлог Р. Драгићевића о алтернативи „Викентије“ не изгледа прихватљив, јер презиме Викентијевић није ми познато да постоји. (Ристо Ј. Драгићевић, *Црногорске штампарије (1493—1918)*, Историски записи 1—2, Цетиње 1956, стр. 24.)

²⁷ Корисно је навести упоредно свих шест потписа Вицка Вуковића из ватиканских докумената 1574—1575 године:

- Gio[vanni] Vincenzo Vuchovicchio detto della Vecchia, de Dispoti di Servia.
- Io[hannes] Vincetio Vuchio A Vechia, Servie Despot[et] et ME et cetera, et cetera, et cetera.
- Io[hannes] Vintio Vuchio Vechia, S[ervile] Despot et ME.
- Io[hannes] Vintio Vuchio, S[ervile] D[espo]t et ME, et cetera.
- Io[hannes] Vincetio Vuchovichio, S[er]vie De[spo]t et ME et cetera, et cetera, et cetera.
- Io[hannes] Vintio Vuchio, Servie De[spo]t et ME et cetera, et cetera, et cetera.

(Прилози: XVIII, XXV, XXVI, XXVII, XXIX и XXXIII)

И титула је увијек присутна. Вицко Вуковић, досљедан тврђама које о своме оцу износи у писму папи, стално се потписује као „српски деспот“, скраћујући то на разне начине. Треба уочити да једино у писму папи стоји „од српских деспота“ (de Dispoti di Servia), док је за друге „српски деспот“ (Servie Despot). Иза тога, међутим, стоји још једна скраћеница, коју није разријешо ни Ђ. Банели, нити је мени то пошло за руком. Ради се о скраћеници »МЕ«, односно у оригиналу лигатурно „МЕ“.

Према једној претпоставци, коју треба навести, иако је не сматрам потпуно сигурном, могло би се радити о скраћеници »M[acedoni]e«, у вези са улогом и титулом Божидача Вуковића као „главног команданта према подручјима Србије и Македоније“, што се, како ћемо видјети, наводи у Вицковом писму папи Гргуру XIII: »capitane generale verso le parti di Servia e di Macedonia« (Прилог XVIII) Тако би разријешена цјелина гласила »Servie Despot et Macedonie«, иако титуле „главног команданта“ и „деспота“ немају међусобне везе.²⁸ О томе, додуше, сам Вицко Вуковић није морао водити рачуна.

Иначе, што се тиче избора те титуле деспота, коју су, како је познато, дијелили византијски цареви, а затим и цар Душан намјесницима у бившим византијским областима, — Вицко Вуковић ју је прихватио јер је везивао Вуковиће са Вуком Бранковићем, титуларним српским деспотом (око 1438—1485). Међутим, Ђ. Сп. Радојичић је уочио да ту Вицко Вуковић прави збрку, јер му је Вук Бранковић истовремено и деспот Вук и Бранко Вуковић.²⁹

Додајмо, на крају, да је веома необично што Вицко Вуковић не спомиње титуле које је Божидар Вуковић посједовао, а на неке му је и син наслѣдством стицао право. То изричито знајемо из једног значајног концепта о додјели титуле Божидару Вуковићу и допуни његовог грба, који је у Бечком архиву пронашао Јевто Миловић. У том документу, обраћајући се одмах на почетку „вјерном и поштованом“ Божидару Вуковићу и изражавајући му „царску милост и свако добро“, цар Карло V га апострофира „племићем Свете Латеранске палате, нашег Царског Двора и Империјалног Вијећа“. Међутим, даље у том документу, Божидару се додјељује титула племића Светог римског царства (палатинат), а то право имају законита дјеца и наслѣдници.³⁰

²⁸ Ову своју претпоставку ми је љубазно саопштио Msgr. Грација Брајковић, научни радник из Пераста, на чему му срдачно захваљујем, као и на пријатељској сарадњи у рјешавању неких тешких рукописних и језичких проблема.

²⁹ Ђ. Сп. Радојичић, *Карактер и главни моменти*, стр. 266—267.

³⁰ У концепту документа, о коме је говорио др Јевто Миловић на научном скупу о Божидару Вуковићу 1933. год., стоји »prenominatum Dionisium, et filios tuos legitimos, natos et nascituros, utriusque illorumque heredes et descendentes, in perpetuum nostros, et Sacri Romani Imperii, viros nobiles, facimus, creamus etc...« — Приликом мог кратког боравка у Милану нисам могао лично прегледати архивалије канцеларије Карла V, које се тамо чувају, али сам замолио директора дра Е. Паганинија да ме обавијести ако има података о Дионисију дала Већи. Он је био љубазан да ми одговори, али је резултат био негативан.

III

Већ на самом почетку листања которских нотарских свезака из прве половине XVI в., са посебним интересом за Вицка Болицу пок. Николе, његову сестру Марину и код њих угошћену Магдалену, ванбрачну кћерку Божидача Вуковића, — била је веома уочљива жива трговачка дјелатност те старе которске племићке породице. Посебно се много трговало енглеским тканинама типа „карисеја“, увоженим преко Венеције. Према познатим опорукама Божидача Вуковића, обилним легатима у текстилу и другим изворима, било је и до сада јасно да се он морао бавити и таквом трговином.

Међутим, како се ради о знатним количинама тог енглеског текстила, изгледала ми је веома индикативна Божидарева веза са Лондоном, коју је забиљежио В. Костић у својој документованој студији о дубровачкој трговини са Енглеском. Но тамо наведена лондонска опорукa Николе из Србије (Nicolaus de Seruia) из 1528. год. опет нас доводи у Венецију, јер се у том тестаменту једино казује да је Божидар Вуковић, у друштву са Андријом Зећанином и Марком Жилеом, био извршилац једног ранијег Николиног тестаментa. Свакако, лондонском опоруком су се само потврдиле клазуле те раније млетачке опорукe,³¹ која нам није позната. Ако је сачувана у Венецији, требало би утврдити да ли је од значаја за непосредне трговачке везе са Лондоном, које нас занимају.

Додајмо одмах да је А. Сковран објавила још два документа, значајна за трговачку дјелатност Божидача Вуковића у Венецији. Из првог сазнајемо да је Божидар 1536. год. био власник једног мањег брода, типа „барке“, а из другог да је те исте године снабдијевао витезове са Родоса, са којима је имао и новчани спор.³²

Међутим, што се тиче Котора, ради научно сигурног доказа систематског притицања те ријеке текстила баш из везе: Вуковићи — Венеција и Болице — Котор, — требало је и у шкртим нотарским правним документима наћи бар неколико јасних и недвосмислених докумената, са више-мање експлицитним пословним повезивањем такве врсте, између те двије породице. И заиста, таквих експлицитних извора нашло се ништа мање него пет, од 1530. до 1537. год., а баш се ова грана Болица, као повјерилаца за продају „карисеје“ у разним другим случајевима, јавља много пута. Наравно, да би се ствар потпуно изучила до краја, требало би свестрано обрадити трговачку дјелатност Болица у XVI вијеку. Но, прије него што нешто и о томе кажемо, задржимо се, прије свега, на оних пет споменутих кључних и директних которских помена о везама Вуковића са Котором и посебно са Болицама.

³¹ »Item volo et ordino quod Andreas de Zetta et Marcus Xilla et Dionisius de la Vegia, faciant sicut ego dimisi et ordinavi in meo testamento Venetiis, quia sunt mei commissarii«. Веселин Костић, *Дубровник и Енглеска 1300—1650*, САНУ, Београд 1975, стр. 87 и 492.

³² Аника Сковран, *Војвода Божидар Вуковић*, стр. 83, биљ. 30 и 31. Требало би наћи тај судски спор трагом наведених сигнатура (ASV, Prov. Comun. Capitolare 1, f. 294 i Prov. Comun. Atti b. 10 reg. 8, f. 192 r, reg. 9, f. 29 v).

Најважнији, а свакако и одлучујући докуменат и крунски доказ изузетно развијених трговачких и пословних односа са Болицама је лично присуство Божидача Вуковића у Котору непосредно после смрти Вицка Болице, што је услиједило крајем 1536. године.³³ Према прецизном правном документу датираном са 19. јануаром 1537. год. сазнајемо да је тога дана Божидар Вуковић, „грађанин Венеције“,³⁴ лично дошао у канцеларију општине Котор и ту саставио важан докуменат о намирењу са насљедницима и опоручним извршиоцима пок. Вицка Болице.³⁵ То, без икакве сумње, значи да су трговачке везе Вуковића са том веома угледном которском патрицијском породицом биле у толикој мјери обимне и сложене да је стари Божидар сматрао неопходним да лично допутује у Котор, среди све рачуне са насљедницима и опоручним извршиоцима и рашчисти сва питања међусобних потраживања и дуговања. Само после таквог личног увида и непосредног контакта могла се о томе издати званична нотарска исправа о намирењу. Редакција оваквог правно-финансијског документа била би идеална прилика да и ми данас из прве руке сазнамо праве односе и послове, јер су се претходно морали саставити неки пописи међусобних наплата, потраживања и дуговања. То, на жалост, није сачувано, па је сухопарном, сажетом нотарском документу био битан само уско правни и коначни циљ таквог посла, а то је констатација да обје стране узајамно више неће постављати никакве захтјеве и да се Божидар Вуковић сматра у цјелости намирен.³⁶ И тако смо ми данас опет присиљени да и даље дедуцирамо и посредно закључујемо о обиму и врсти трговачких веза. Ипак се о врсти веза нешто начелно и уопштено говори у нашем документу када је, нпр., ријеч о томе да је обрачун извршен „о свим добрима и трговачкој роби датој споменутој браћи пок. Вицку и Трипуну Болици и о новцу добијеном од њих“.³⁷ Ту су јасно присутне двије ствари: Вуковић из Венеције шаљу „сва добра и трговачку робу“ и зато „новац од њих добијају“. Да ли је међу тим „добрима“ било и књига, о томе овдје нема ријечи. (Прилог III)

Ипак, како ћемо касније видјети, захваљујући извјесном сретном повезивању грађе Котора и Венеције, сада већ има знатан број сасвим јасних доказа и о књижевном пословању лица из Котора, нарочито мужа Божидареве кћерке Магдалене, Лазара Брајановића. Али, идемо редом. Поред Божидача, који је 1537. год. био у Котору, шест година касније ту се нашао и његов син Вицко Вуковић, али једним сасвим ведрим поводом. У которским

³³ ИАК (Историјски архив Котор), СН XLV, 281.

³⁴ »... dominus Dionisius a Vetulla, civis Venetiis«, ИАК, SN XLV, 450. (Прилог III)

³⁵ »Quietatio domini Dionisii a Vetula cum herede et comissariis quondam domini Vinzentii Boliza«, исто.

³⁶ »... cum pacto d' amplius non petendo... itaque ipse dominus Dionisius vocavit satisfactus et integro solutus«, исто.

³⁷ »... fecisse computa et rationes suas cum heredibus et comissariis quondam domini Vinzentii Boliza et quondam domini Triphonis, fratris sui: de omnibus bonis et mercationibus, datis dictis quondam domini Vinzenti et Triphoni Boliza, fratribus, et de denariis habitis ab eis«, исто.

нотарским списима сачувао се, наиме, податак о Магдалениној удаји, или, тачније, докуменат о њеном миразу, од 30. јула 1543. године. Вицко је, наиме, хтио да се лично сретне са својом сестром, „часном младом госпођом Магдаленом, ванбрачном кћерком угледног господина пок. Дионизија а Ветуле“.³⁸ У том времену великих социјалних разлика карактеристична нам је таква, скоро свечана формулација, која показује колико је значао углед једног которског племића и Магдалениног оца, који долази из Венеције. Тако је та млада жена, иако „рођена од ропкиње“, како јој у тестаменту признаје отац, стекла пун углед у которској средини. Вицко је још желио да, приликом свог доласка у Котор, повећа за 27 дуката онај раније обећани сестрин мираз, тако да се Вицковом изјавом пред нотаром тај доста скромни Магдаленин мираз попео од 123 на 150 дуката.³⁹ (Прилог IV) У вези с овим миразом морамо се, међутим, подсетити на тестамент Божидара Вуковића, тако да ово у ствари није Вицков новац, макар не у цјелини. Наиме, првом опоруком од 1533. год. Божидар је оставио кћерки 110 дуката „да би била одгојена од честитих особа“. У другом тестаменту из 1539. год. тај се износ нешто смањује, али се зато повећава количина робе: „И остављам Магдалени, која станује са сестрама пок. господина Виценца Болице [Полице?] за њену удају, седамдесет дуката, и још три хаљине од чохе и сержа (саеза)“.⁴⁰

Интересантно је, међутим, то што из документа који слиједи после одређивања мираза, невјестин брат Вицко истога дана, дакле 30. јула 1543. год., издаје пуномоћ Магдаленином мужу, Лазару Брајановом, или, по неким документима, са пуним обликом презимена — Брајановићу, из Херцег-Новога, настањеном у Котору. Дакле, није ријеч само о Магдаленином супругу, него о широко опуномоћеном сараднику у Вицковим књижарским пословима и, вјероватно, једном од најважнијих.

Прије него што изнесемо појединости из овог документа од 30. јула 1543. год. морамо подсетити да је та сарадња са Лазаром Брајановићем постојала и скоро пола године раније од тог датума, у веома развијеном облику, што су, на основу которских извора, објавили И. Стјепчевић и Р. Ковијанић још прије више од три деценије. Сарадња ће са Брајановићем трајати и касније, у што ћемо се увјерити из једног новог млетачког документа од децембра 1546. године. Међутим, тек сада, у контексту свих новопронађених которских и млетачких докумената, и после тачне идентификације важне личности Лазара Иванова Брајановића, и овај споменути, раније познати, которски докуменат добија пуну тежину и значење. Њиме, наиме, утврђујемо да је скоро пола године прије склапања Магдалениног брака и издавања пуномоћи од 30. јула 1543. год., о којој ће бити ријечи, још 4. фебруара

³⁸ »... honestam juvenem dominam Magdalenam, filiam naturalem quondam spectabili domino Dionisii a Vetula«, IAK, SN XLVII, 265.

³⁹ »Ultra promissionem predictam adiunxit ducatos viginti septem in dotem ipsi Magdalene, quam totam dotem, que est ducatos centum quinquaginta«, исто.

⁴⁰ Јорџо Тадић, *Тестаменти*, стр. 339 и 342.

1543. год. Лазар Брајановић имао своје комисионаре за продају Вуковићевих књига у Бијелом Пољу. И за то је, свакако, морала постојати нека пуномоћ, која нам сада није позната.

Све то практично значи да обје касније пуномоћи, које су правно сасвим широке и не спомињу директно послове продаје и дистрибуције књига, можемо с пуним правом да схватимо и у том смислу. Оно, пак, што, због опрезне и ригорозно научне интерпретације документа, не бисмо смјели да тврдимо на основу уопштених правних формула пуномоћи документа као што је овај од 4. II 1543. год., за све документе Лазара Брајановића можемо сматрати да постоји чврста научна претпоставка о которском каналу дистрибуције Вуковићевих књига. У којој је, пак, мјери Лазарева продајна мрежа, поред канала преко Бијелог Поља, била још развијена у овом тренутку не можемо знати.

Свакако, према документу од 4. фебруара 1543. год., комисионар из Бијелог Поља се звао Дмитар Андојевић, а за своје подручје је узео 33 ћирилске књиге, или, како у изворнику стоји, „штампане словенским језиком“ (*stampatis in literis sclavis*). Тим преузимањем књига Дмитар се био задужио за 61 дукат и 20 аспри, па су тако књиге биле валоризоване у просјеку са нешто мање од два дуката по књизи. Иначе, обрачунска вриједност била је у „бијелим аспрама“, и то у односу 50 аспри за један дукат. Споменути дуг морао се вратити за око 4 мјесеца, односно током маја текуће 1543. год., наравно без обзира на остварену продају књига.

У то дуговање биле су уплетене још двије особе. Лазара Брајановића, који је у том тренутку био одсутан, пред судским органима је заступао Иван Бућа пок. Николе, а да ће се новац о року вратити, јамчио је Иван Божиковић пок. Радмана, из Пераста. (Прилог V)

И, заиста, књиге се, како изгледа, нису продавале како се очекивало, па се ни новац није могао вратити о року. Зато се, последице двије и по године, у новом документу Пераштанина Ивана Радманова, од 23. XI 1545. год., он, као јемац, поново судски обавезује да ће свој дуг од 61 дукат вратити Лазару, сину Ивана Брајанова, у двије рате, и то у априлу и аугусту 1546. године. Занимљиво је да се јемац из Пераста Иван Радманов у овом документу умјесто Божиковић назива »Denthal«, што му је, вјероватно, био надимак по познатој врсти рибе. (Прилог Va)

Да се сада вратимо на већ споменути пуномоћ од 30. јула 1543. год., када је Вицко био у Котору и, последице свадбе своје сестре, опуномоћио зета Лазара Брајановића. Ова нова, широка пуномоћ, издата у Котору, тече као што је уобичајено, али се доста детаља, међу клаузулама, може односити и на књиге, иако се то овдје експлицитно нигдје не каже. Лазар се, дакле, 30. јула 1543. год. овлашћује да може потраживати цјелокупан новац Вицка Вуковића, као и да може продавати његову трговачку робу и

покретна добра која му дођу до руку.⁴¹ Када знамо све оно што је о Лазару Брајановићу раније речено, сигурно је да под тим „покретним добрима“ треба подразумевати и књиге. (Прилог Vб)

Да је Лазар Брајановић и касније имао тјешњих веза са Вуковићевим књижевним пословањем, казује друга пуномоћ, издата три године касније у Венецији, 14. децембра 1546. године. У њој Вицко Вуковић овлашћује Лазара да наплаћује дуговања „по Далмацији, Цариграду и другим странама Истока.“ Но, како је познато да су Вуковићи водили разноврсну трговину, појам наплате дугова (»per esigere...«) не одређује ништа ближе о каквом је тачно потраживању ријеч. Међутим, оно што већ знамо о Брајановићу, а посебно чињеница да је до ове пуномоћи дошло пред сам почетак Вицкове штампарске дјелатности, односно неколико мјесеци након што је он добио млетачки привилегиј о искључивом праву штампања књига на српском језику за 25 година, — увјерава нас да је таква пуномоћ обухваћала и књижевско пословање. Ако су се, пак, приликом тих путовања наплаћивали, поред осталог, и дугови за неплаћене, раније штампане, Божидареве књиге, врло је вјероватно да су се истовремено нудиле и друге преостале Божидареве књиге и да се најављивало да ће бити штампано ново издање Вицка Вуковића.⁴²

Пошто је овдје већ било ријечи о особама које су набављале и дистрибуирале Вуковићеве књиге у Котору, треба опет подсетити на још два документа. И њих су пронашли у Которском архиву и такође 1954. год. објавили И. Стјепчевић и Р. Ковијанић у већ поменутих радовима. Међутим, како се ту ради о 1564. и 1565. години, дакле о годинама послје више од двије деценије након већ изнијетих извора, ту више не срећемо Брајановића, него друга лица из Котора и Рисна. Треба при том запазити да, када се ради о которским племићима, они књигу набављају у већим количинама, али, наравно, одмах траже друге посреднике који ће путовати, нудити је и продавати.

У првом и мање важном документу, без неких ближњих појединости, наводи се податак од 28. октобра 1564. год. о неком спору који је настао између викара которске бискупије Николе Пасквалија и Луке Мексе. Тим поводом је требало да изабране судије ријеше њихова размимоилажења, па тако маргинално сазнајемо да је ријеч била „око неких свитака (печа) тканина и неколико књига на српском језику“ (»... occasione cuiusdam petie

⁴¹ »... ad exigendum omnem et singulam quantitatem denariorum... et ad vendendum eius merces et bona mobilia, que ad manus ipsius procuratoris pervenerint, de ratione dicti domini Vincentii«, SN XLVII, 265. (Прилог V)

⁴² Цитирајући овај докуменат, Корато Марчани га није дао у латинском оригиналу, него у италијанском регесту. Corrado Marčiani, *I Vukovic tipografi-librai slavi a Venezia nel XVI secolo*, *Economia e storia*, fasc. 3, Milano 1972, стр. 348. Изворна је сигнатура Not. M. A. Cavaneis 3250, 433. Пропустио сам да снимим оригинал овог документа.

panni et nonullorum librorum in lingua serviana»). Овдје самовидимо да са другом робом кôлā и књига, али ништа више. (Прилог Vc)

Неупоредиво је важнији докуменат од 20. новембра 1565. год., у ком се јављају тројица посредника, и то которски племић Трипун Бућа пок. Михаила, као набављач у већим количинама, а као коначни дистрибутери два брата из Рисна, од којих је наведен само Никола Маритић, или Маретић, док име другог брата није убиљежено. Никола је, наиме, узео 40 „српских књига“ (»libri serviani«) у два наврата од Трипа Буће и званично се задужио, према процјени књига, док му је брат путовао по Србији да их тамо прода. Како се радило о крајевима под турском влашћу, обрачун је у аспрама.

У својој задужници, дакле, Никола уписује у књиге нотара своја два дуга, са два рока враћања. Први је за 20 књига, и то: 8 Псалтира, 7 Литургијара — Служабника и 5 Требника, у укупном износу од 1425 турских аспри. Обавеза враћања је одређена за јуни идуће, дакле, 1566. године. Други дуг, такође, за 20 књига, нешто је мањи, тј. износи 1390 турских аспри, али ту је, поред 8 Псалтира, било 6 Литургијара — Служабника и 6 Требника. Рок за повраћај овог другог дуга био је везан за повратак Николина брата са пута из Србије, који је баш током новембра 1565. год. био у току. Ако му, пак, сада не успије продаја овог другог дијела од 20 књига, Никола Маритић (Маретић) се обавезује да ће већ током слиједећег априла (1566. год.) вратити цјелокупни износ за свих 40 књига од 2815 турских аспри. Никола није знао писати, па је докуменат исписао Антун Болица пок. Николе, у присуству двојице свједока. Како је већ напоменуто, докуменат је написан у Котору 20. новембра 1565. на италијанском језику, али је уводни дио на латинском језику датиран преко годину дана касније, тј. 22. јануара 1567. године. Зачудо, у тој краткој преамбули не стоји каква је била судбина те предвиђене отплате, нити је назначена било каква практична сврха овог накнадног уврштавања италијанског оригинала у званичну документацију нотара, и то више од годину дана послје настанка документа. Наведено је изрично да је циљ нотарског уписа са оригиналног и својеручног документа једино „успомена у будућности“ ту изнијетих чињеница (»ad futuram rei memoriam«). (Прилог V d)

Осим ових докумената о Божидаревом и Вицковом боравку у Котору и њиховим пословним везама, још су четири пута директно споменути други Вуковићи у Которском архиву, а од тога три пута Божидарев брат Никола. Он је, без сумње, био трговачки организатор и носилац пословних акција трговачког друштва Дела Већа у Венецији. Тако Историјски архив у Котору сасвим потврђује ону клаузулу из Николина тестаментa да он не жели оптерећивати свога брата Дионизија, јер зна колико овај има „многа послова и ствари да обави“.⁴³

⁴³ »Io non lasso cargo a mio fradello misser Dionisio, perché cognosco che lui ha molte facende e cosse da far« J. Тадић, *Тестаменти*, стр. 358

Прва два релативно рана документа, од 1. марта и 30. децембра 1530. год., говоре о продаји карисеје личностима из високих которских кругова, па и бискупу. Тако Вицко Болица опуномоћује Николу Вуковића да наплати неке дугове у Венецији, а дужници су Илија Вучетић из Котора и Дабо Радована Младијеновић из Пераста. Спор је био око износа од 80 дуката, у ствари, око вриједности 8 печа тканине типа карисеја⁴⁴, којом је В. Болица трговао, свакако, преко Венеције и Вуковића. Из оба врло сложена и не увијек јасна документа произлази да је карисеја била намијењена которском бискупу, али су дуговани износ од 80 дуката морали исплатити Болици споменути Вучетић и Младијеновић, на име најма за земљу црквеног посједа Св. Ђорђа, на којој су иначе становали. Како су се они налазили у Венецији, тамо је требало да се дуг наплати код Николе Вуковића. Узгред сазнајемо да је Никола тада становао у Улици св. Марине, близу Трга св. Марка.⁴⁵

Ипак, ствар није ишла лако и Болица није добијао новац. Зато су се у другом документу од 30. децембра 1530. год. обавезали которски бискуп Лука Бизанти и његов нећак да ће, уколико наплата не услиједи, они сами исплатити 80 дуката.⁴⁶

У слиједећем документу од 22. новембра 1536. год., после смрти Вицка Болице, поморац Малфа, из Котора, патрун бригантина,⁴⁷ власништва породице Драго, доноси Николи Вуковићу у Венецију 200 дуката дуга, од стране Боличиних опоручних извршилаца, „у једном добро обезбијеђеном омоту“.⁴⁸ Иако се изрично не каже, јасно је да се ради о дуговима из текуће трговине. (Прилог VI)

⁴⁴ Карисеја (можда по енглеском мјесту Kersey, иако тамо није било ткачке дјелатности, или по изразу »coarse cloth«, — груба тканина) је ребраста тканина дугих влакана вуне, као савремени габарден. Нарочита је потражња за њом била у XVI в., и то у хладнијим дијеловима Турске царевине, за мушку и женску одјећу и за чарапе. Већ у XVII в. интерес за њу опада и престаје да се израђује у већим количинама. Шекспир је у драми „Мјера за мјеру“ сматра простом тканином, али треба издвојити одличан квалитет хемпширске карисеје, која се, како изгледа, највише извозила. Занимљиво је да су баш од 1510. до 1550. год. дубровачки трговци по правилу извозили на стотине печа карисеје, док их енглески и италијански трговци извозе на десетине! И поред варирања цијена према квалитету и степену обраде тканине (нарочито боја), у просјеку је једна карисеја продавана за 1 фунту (3,5 млетачка дуката). Веселин Костић, *Дубровник и Енглеска 1300—1650*, САН, Београд 1975, стр. 126, 129 и 200. У Котору се карисеја продавала на „пече“ (свитак, омот, труба, од лат. *petia*, *pezza*, *pezzo*, трговачка јединица робе). О величини пече постоје разни подаци. По млетачким изворима постојала је велика и мала печка. У малој печи било је 30 лаката (млет. лакат 68,3 cm), дакле око 20 метара, а у великој печи око 40 метара. Милан Влајинац, *Речник наших старих мера*, IV, Београд 1974, стр. 713. У Котору је, како се види из докумената, једна печка стајала око 10 дуката.

⁴⁵ IAK, SN XLI, 395. Црква св. Марине у Венецији налазила се на проширењу званом *Campiello della chiesa*, недалеко од Трга св. Марка. Укинута је 1818. год., а срушена 1820. године. Giulio Lorenzetti, *Venezia e il suo estuario*, Trieste 1974, стр. 329.

⁴⁶ IAK, SN XLI, 379.

⁴⁷ „Патрун“ је капетан мањег брода, а „бригантин“ тип мањег, брзог брода.

⁴⁸ »... in uno gruppo bene conditionato...«, IAK, SN XLV, 281.

Слично томе, у документу од 19. децембра 1536. год., помо-рац Радуш Стефан, патрун бригантина, такође власништво племићке породице Драго, доноси Николи Вуковићу у Венецији нових 100 дуката дуга, као обрачун са наследном масом пок. Вицка Болице. Ту се уплиће још неки споредни пословни однос, јер патрун предаје новац Николи Драгу, али то за нас није од интереса.⁴⁹ (Прилог VII)

И најзад, још ће се једанпут јавити Никола Вуковић као пуномоћник, али тада га, последије смрти Вицка Болице, опуномоћује сестра и наследница Марина, 26. априла 1537. године. Радило се о неким правним потраживањима Николоше Саломонис из Венеције, са којом је Вицко Болица имао ванбрачно дијете.⁵⁰ (Прилог VIII)

И тако, докумената са јасним знацима о Боличиној трговини карисејом у Котору, гдје се изрично спомињу Вуковићи, релативно је мало. Постоји, међутим, велики број докумената о дуговањима Болицама баш за карисеју, али се у нотарским задужницама ништа не спомиње како се дошло до тканине, нити је то било неопходно за тај докуменат. Ипак, ми, на основу свих већ наведених докумената, имамо основа за научно оправдану претпоставку да је и та карисеја потицала од Вуковића из Венеције. Зато сматрамо значајним да се наведе једно десетак примјера таквих архивских задужница, и тако још боље пружи увид у ту знатну трговачку активност Болица и Вуковића. Тим ћемо још боље схватити зашто је одмах последије смрти В. Болице у Котор допутовао Божидар Вуковић да среди бројне текуће рачуне. Ево тих примјера дуговања за карисеју Вицку Болици, или, последије његове смрти, опоручним извршиоцима.

1) Петар Дурут, ципелар, дугује 15. јула 1536. год. 501,5 дукат за 53 пече. (Прилог IX)

2) Радуш Русин, 21. септембра 1536. год., 52,5 дуката за 5 пече карисеје.

3) Брајак пок. Владише, 24. септембра 1536. год., 10,5 дуката за 1 печу карисеје. (Прилог X)

4) Фрањо пок. Флорија, 9. октобра 1536. год., 137,5 дуката за 13 пече карисеје. (Прилог XI)

5) Марко Боно, 17. новембра 1536. год., 95 дуката за 9 пече карисеје. (Прилог XII)

6) Илија Вучетић, 22. јануара 1537. год., дугује 25 дуката и 3 либре за тканину карисеју. (Прилог XIII)

7) Никола Бусулин, 23. јануара 1537. год., дугује 21 дукат за 2 пече карисеје. (Прилог XIV)

8) Петар Дурут, мајстор — ципелар, 6. фебруара 1537. год., дугује 10,5 дуката за 1 печу карисеје. (Прилог XV)

⁴⁹ IAK, SN XLV, 285.

⁵⁰ »... occasione cuiusdam puelle per eum procreate...«, IAK, SN XLV, 471. У Котору се налази још низ докумената са захтјевима Николоше Саломонис, али то за нас није од интереса.

9) Раичко Дурут и Радуш Петковић, мајстори — ципелари, 16. фебруара 1537. год., дугују 10,5 дуката за 1 печу карисеје. (Прилог XVI)

И поред свега тога што су везе Болице и Вуковића биле, очито, разноврсне и веома тијесне, ипак није јасно из ког је разлога у тексту само једнога, иначе неважног, документа од 9. октобра 1536. год. о давању пуномоћи Вицко Болица, поред титуле, имена и презимена и патернитета, још додао на латинском: „речени Вуковић“ («Ser Vincentius Boliza quondam ser Nicolai, dicti Vuchovich»).⁵¹ Да све буде још чудније, према другим документима Вицко Болица у октобру те године више није био жив. (Прилог XVII)

И, на крају, пратећи ове которске присне везе Болица са Вуковићима, када су ови већ били прешли у Венецију, а имајући у виду улогу те значајне которске породице Болица — Грбичића у политичким и економским односима Венеције према Црногорцима, намеће се једно важно питање — да ли је, наиме, и раније, прије него што су браћа Вуковићи напустили Црну Гору, било каквих контаката и да ли би у том случају ове трговачке везе могле бити наставак оних ранијих. Овакво питање би, ипак, остало само логична и занимљива, али, ипак, неплодна комбинаторика да Которски архив не чува један изузетно важан рани докуменат из 1516. године, који, додуше, тај проблем не рјешава, али га, ипак, приближава рјешењу. Што је још важније, ту није само ријеч о односима двију породица, него и о односима Котора и Подгорице у то доба, а посебно о економско-политичкој ситуацији Подгорице у преломном тренутку почетка турске владавине. Значајно је да докуменат, поред навођења актера Болица, Бућа и подгоричког војводе (докуменат не наводи његово име), не само што говори о одређеној конкретној чињеници него указује и на могућност постојања и неких ширих трговачких послова, јер се изрично спомиње и једно трговачко друштво. Иначе, и овом приликом нам је прискочила у помоћ она сретна околност да, када нема неког нормалног, текућег друштвеног праћења редовитих токова трговине и других видова живота, архивски записи, ипак, остају сачувани захваљујући споровима и сукобима, дакле — патологији живота.

Тако и у овом случају од 27. новембра 1516. год. которски суд рјешава спор између једног которског трговца и подгоричког војводе, који је од њега покушао да принудно наплати дуг неког другог которског трговца, са којим је војвода био чак створио трговачко друштво. Баш то трговачко удруживање, дакле, удруживање у неком формалном и трајнијем облику, између которског трговца из истакнуте племићке породице Бућа и подгорич-

⁵¹ IAK, SN XLV, 439. Узгред напоменимо да је било и обрнутих случајева, када неки Вуковић додаје својем презимену: Болица. Тако су Вучић Вуковић Болица Шистовић («Vuzichius Vuchovich Boliza Sistovich»), сер Никола Болица и Радич Николић из села Љешњани, „турски поданици“, имали до 22. X 1526. год. бројне трговачке односе (multa negotia). IAK, SN XXXVIII, 95.

ког војводе, говори и о трговачким пословима који су били стварно обављани или планирани.⁵² Међутим, за нас је та ствар од посебног значаја јер се спомињу истакнути представници которског патрицијата, а тај трговац који лично иде у Подгорицу да продаје љубичасто млетачко платно припада братству Болица.⁵³ То, додуше, није она грана у којој су Вицко и Марина Болица и која је везана за Божидара Вуковића, али је ипак од значаја да већ тада, 1516. год., разне гране породице Болица, које су међусобно, вјероватно, и крвно и пословно везане, тргују са Подгорицом. Веома је необична чињеница да се у званичној судској одлуци уопште не именује тај подгорички војвода, али га заступа Михаило Бућа. Суштина спора је била, дакле, у сукобу двојице трговаца, Фрање Буће из Котора и војводе из Подгорице, који су били створили трговачко удружење, али Фрањо није војводи враћао дуг од 300 аспри. Да се некако наплати, војвода је насилно одузео другом которском трговцу, Трипу Болици, 4,5 лакта млетачке љубичасте тканине. Которски суд је, свакако, праведно пресудио да подгорички војвода у року од 15 дана треба да добије 300 аспри или тканину, али да према Трипу Болици не понавља насилан поступак.⁵⁴

Иако, дакле, овдје није ријеч о нама интересантној грани Болица, нити знамо који су били тада војводе у Подгорици (Божидар је, како је познато, носио титулу војводе), ипак је докуменат значајан јер говори о постојећим везама породица и насеља.

Не треба изоставити ни докуменат важан за развој поморске привреде Боке, који говори да је и Вицко Болица, поред осталих, свој капитал стечен у трговини карисејом користио за кредитирање помораца, давањем познатих зајмова на трећину (терцарија), што казује примјер Павла Јурјевића (Ђурђевића) из Стрпа из 1536. године.⁵⁵

⁵² »... considerata societate existente inter dictum vaivodem et Franciscum Buchia...«, IAK, SN XXXII, 586—587.

⁵³ »Ser Triphone Boliza, quondam ser Gregorii, exponente, se contulisse his preteritis diebus cum pannis, Podgoriza pro ibidem vendendis, ubi retentus fuit per vaivodam dicti loci de Podgoriza [прецрпано: cuil], et sibi Triphoni arrepti fuere brachia quatuor cum dimidii veneti panni paonatii, valoris asprorum mixtorum, et hoc occasione [прецрпано: crediti] debiti ser Francisci de Buchia, quondam ser Marini, quod ipse Franciscus tenetur dicto vaivode«, исто.

⁵⁴ »Visis literis super deductis et considerata societate existente inter dictum vaivodam et Franciscum ac mutuo ipsius vaivode, alias mutuato dicto ser Francisco, pro una pezia, ser Michael asserabat quod eis dixisset illum satisfactum esse. Omnibus consideratis, terminamus, pronuntiamus quod in termino dierum quindecim proxime futuris, idem ser Michael teneatur liberasse dicto aspras 300, sive pannis idem a potestate dicti vaivode et contrastasse dictum ser Triphonem aliter hoc non facturum. Remanent sententiatus ad solvendum dicto ser Triphoni supradicto aspras trecentos et in expensis«, исто.

⁵⁵ IAK, SN XLV, 423.

IV

Највише нових и веома значајних вијести о Божидару Вуковићу налазимо у недатираном писму које је Вицко Вуковић упутио папи Гргуру XIII, вјероватно првих мјесеци 1574. године. Иако је повод писму сасвим другачијег карактера, јер је Вицко намјеравао да поново објављује ћирилске црквене књиге, па зато од папе тражи више конкретних ствари, — њему је још било веома стало да посебно истакне крупну личност свог покојног оца, његове заслуге и континуитет штампарске дјелатности у породици. Из веома згуснутих и слојевитих реченица Вицка Вуковића произлази више лапидарно изражених али јасних тврдњи о Божидару, које су заиста од изузетне важности. (Прилог XVIII)

Прво што је за нашу тему значајно јесте тврдња да је Божидар Вуковић сматран „најважнијим и главним за српски језик“, додајући да је тај језик чак „највећи који је познат међу хришћанима.“⁵⁶ Код ове друге тврдње, Вицко је, вјероватно, мислио на подручје балканског православља, куда би његова издања требало да се упућују.

Оно, пак, што тим суперлативним тврђењима сина о свом оцу даје конкретнију и вјеродостојнију историјску основу јесте прецизан податак да је постојала нека врста народног представничког легалитета у том стицању споменуте најодговорније улоге Божидара Вуковића у погледу језика и овлаштења за даља издавања црквених књига. Тако је, наводно, Божидару „од стране једног скупа црквених и свјетовних првака (кнежева), било дато у дужност да успостави једну штампарију тога језика, да би се у њој штампало Свето писмо и друге католичке књиге, у циљу ширења свете вјере“.⁵⁷

Такав његова улога, стечена у познатим драматичним тренуцима пропасти државе, али ипак, наводно, са пуним легалитетом у националним оквирима, морала је бити прихваћена и потврђена и у међународним оквирима. Вицко Вуковић тврди да је до тога дошло, и то преко најкомпетентнијих личности тадашњег свијета у Европи, а то су у Божидарево доба били папа Павле III (1534—1549) и цар Карло V (1519—1555).⁵⁸ Ова прецизна тврдња да постоје папина и царева потврда којима је био одобрен рад штампарије Божидара Вуковића обавезивала је на даље трагање за тако важним документима. На жалост, и поред интензивног рада, током мог другог боравка у Ватиканском архиву нисам успио пронаћи споменуте документе.

⁵⁶ »... et per esser mio Padre stato principale et capo della lingua serviana, la quale è la maggior che da christiani sia conosciuta«. (Прилог XVIII)

⁵⁷ »... a lui per una congregation di prencipi, cosi ecclesiasti ci come secolari, fu dato il carico di far mettere in ordine una stampa di quella lingua et che in quella si stampassero libri della Santa Scrittura, et altri catholici, ad amplification della santa fede...«. исто.

⁵⁸ »... et fu confermato da papa Paolo Terzo et di Carlo Quinto...«. исто.

Тако остаје још отворено питање става Божидара Вуковића, који се са својом штампаријом нашао између оданости православу и чланства, па касније и знатног положаја гасталда, који је заузимао у Братовштини св. Николе грчке православне цркве у Венецији.⁵⁹ При том треба имати на уму да сâм источни обред и црквене књиге за римокатоличку цркву послѣ сабора у Фиренци уопште нису били спорни. И Божидар Вуковић је свакако то знао и на то се позивао. Међутим, ван сваке је сумње да се нека дозвола за штампање црквених књига источног обреда у Венецији морала добити од Римске курије, тако да у тврђењу Вицка Вуковића о постојању одобрења папе Павла III не треба сумњати. Уосталом, није само ријеч о дозволи за штампу са црквеног и теолошког становишта, него и о привилегији да одређени штампар има искључиво право објављивања књига одређене врсте. Таква је привилегија имала посебан значај, јер је једино она давала штампару праву економску сигурност да ће моћи издржати конкуренцију великог броја млетачких штампара и живјети од свога посла. За такве привилегије се у Венецији зна још од шездесетих година XV в., када је Сенат 1469. год. издао такав докуменат Јоханесу де Спири за Цицеронове Епистоле.⁶⁰ Иначе, поред овог Божидаревог захтјева папи, који није пронађен, познато је тражење привилегија Вицка Вуковића два пута, и то од млетачког сената 1546. год. и од папе Гргура XIII 1574. године.⁶¹

И у другом дијелу овог писма папи, када Вицко радо говори у множини, ослањајући се на ауторитет свога оца, он ће поновити оно што је раније изјавио за оца, наиме, да су они, јер сада мисли на обојицу, признати као главне личности и заштитници је-

⁵⁹ Како је познато, Божидар Вуковић је плаћао доприносе цркви («luminarie») још од 1516. године. Напоменимо да је А. Пардос у свом попису 800 чланова Братовштине св. Николе у Венецији, од 1498—1530. год., тачно евидентирао оних 6 година када је »Della Vecchia Dionisio, Servo«, плаћао своје доприносе: 1516, 1518, 1519, 1520, 1527. и 1530. године. Ако неплаћање значи одсуствовање из Венеције, онда се Божидар Вуковић у том периоду од 34 године није налазио у Венецији: 1517 год., затим 1521—1526. год. и 1528—1529. године, али, наравно, разлози неплаћања могли су бити и друге врсте. Antonio Pardos, *Catalogo alfabetico dei primi membri della Comunità Greca di Venezia dal registro 129 (1498—1530)*, Thesaurismata, Bolletino dell' Istituto ellenico di studi Bizantini et Postbizantini, Venezia, vol. 16, 1979, стр. 294—386, посебно стр. 345.

Иначе је А. Сковран утврдила да је Божидар Вуковић био члан Управног одбора Братовштине 1527. год., а 1536. год. је први пут изабран за гасталда, и то у сложеном тренутку почетка радова на зидању цркве св. Ђорђа. На том је положају све до средине 1539. год., када је оболио и крајем исте године умро, можда 12. децембра 1539. године. Аника Сковран, Војвода Божидар Вуковић, стр. 82 и 84. Fani Mavroidi, *I primi presidenti della Confraternità greca di Venezia (1498—1558)*, Venezia 1970, под бр. 26.

⁶⁰ Achile Bosisio, *La stampa a Venezia dalle origini al secolo XVI. I privilegi — Gli stampatori*, Edizion Lint, Trieste 1973, стр. 7. За другу половицу XVI в. Босизио извучи занимљиве статистичке податке и тврди да је у Венецији за тих 50 година било 113 штампара и издавача, а већина се бавила објема дјелатностима истовремено. Издали су укупно 4.416 издања, просјечно 90 издања годишње. Од 1548. год. штампари су заједно са књижарима створили своју Заједницу («Università»).

⁶¹ Прилози: XXII, XXIII и XVIII.

зика, али при том додаје важну појединост, како је та њихова улога призната „и од невјерника и од херетика“.⁶² Јасно је да се под појмом невјерници (»infideli«) оvdје мисли на мухамеданске Турке, док су појмом „херетици“ означени протестанти, против којих је Вицко, како ћемо видјети, чак и стварно ратовао на бојном пољу.

С тим у најужој вези је значајна даља Вицкова тврдња да су ти „невјерници и херетици“ и његовог оца Божидача, а послѣ и њега самог, покушали да придобију за своју службу. Чак су за прихватање таквих понуда нуђене и конкретне награде. В. Вуковић у свом писму наводи и један примјер заиста големе „награде“, јер се ради чак о „повраћају државе“, док све друго остаје у облику уопштених „широких обећања“.⁶³ Наравно, само су протестанти могли обећавати „повраћај државе“, у оквиру својих амбициозних планова ширења вјере на свјетском плану.⁶⁴ Што се тиче уопштених „широких обећања“ (»larghi partiti«), ту је вјероватно ријеч о неким материјалним бенефицијама, што, уосталом, произлази из контекста даљег Вицковог излагања. Он, наиме, тврди да су и отац Божидар, и он сам радије бирали „живот сиромашних вјерника него богаташа, а противника Исуса Христа“.⁶⁵

Ко је то од турске стране „невјерника“ могао да контактира са Вуковићима, заиста је тешко и претпоставити. Што се тиче протестаната, ствар је много јаснија, јер, како је познато, баш у другој половини XVI в. реформација из Словеније и Хрватске иде у експанзију и гради своје јасне планове према свим Славенима, па чак и према Турцима. Ту се посебно истиче крупна личност Приможа Трубар, који је још од времена сарадње са Вергеријем (око 1555. год.) мислио чак и о „могућности покрштења Турака помоћу вјерске књижевне акције, чиме би Европа била ослобођена од турске опасности“.⁶⁶

Да су се овакви разговори и утицаји заиста могли дешавати и у Венецији, довољно говори и чињеница да је Венеција била један од центара присталица реформације, иако их је власт Републике прогонила. Дакле, тако преко В. Вуковића сазнајемо да су протестанти врбовали Божидача и Вицка Вуковића неким до сада непознатим каналима, које би требало истражити.

⁶² »... essendo noi conosciuti capi et protettori di quella lingua, et da infideli et da heretici...«, исто.

⁶³ »... già a mio padre, poi a me, sono stati fatti inviti di andare a loro servitii, con promessa di restitution di stato e di altri larghi partiti...«, исто.

⁶⁴ У књизи „Први дио Новог завјета“ из 1557. год., под насловом „Један дугачки предговор“, Примож Трубар жели, поред словеначких и хрватских хришћана, „и Турке да доведе дотле да увиде своје грехове и своју покварену природу, да их доведе до испаштања и праве хришћанске вере, да увиде како је мухамеданска вера крива вера, измишљена, нова и ђавоља“. Мирко Рупел, *Примож Трубар*, Нолит 1960, стр. 128.

⁶⁵ »Et noi habbiamo sempre eletto anzi di viver poveri fedeli, che ricchi et ribelli di Giesù Christo«. (Прилог XVIII)

⁶⁶ Жоке Коруза у Енциклопедији Југославије, св. 8, под *Трубар*, стр. 381, са литературом.

Даље је веома значајно Вицково истицање угледног очевог поријекла, и то на самом почетку писма. Ту он подвлачи породичну лозу „од деспота Србије“,⁶⁷ који опет сежу у древну старину, па потичу од „католичких царева, који су увијек били ода ни апостолској столици“,⁶⁸ мислећи, свакако, на круне Војисављевића и Немањића.

Међу другим наводима и тражењима економског карактера, који су, како смо већ рекли, повод овог Вицковог обраћања папи, главно тврђење које се односи на његовог оца јесте да је он своју штампарску дјелатност обављао без материјалне помоћи, жртвујући властите капитале, односно „са много трошкова властитог [новца], без друге помоћи“⁶⁹. То тврђење има тежину аргумента несебичне жртве за неке више циљеве, којима се прилазило, дакле, без лукративних мотива.

Послије овог дијела писма, у ком се Вицко Вуковић обраћа папи као црквеном поглавару, слиједи подаци о оцу и њему, који могу бити од значаја за папу, у његовом својству шефа државе, тада снажно ангажиране у ратним сукобима. Поред бављења штампарством, Божидар је, наводно, „служио као главни командант према Србији и Македонији“.⁷⁰ То је морало бити послије 1530. год., када је Карло V у Болоњи крунисан за њемачко-италског цара. Међутим, којом приликом је била стечена та титула и чин и да ли је та „служба“ Божидара Вуковића икада дошла до изражаја, или је све остало на угледној титули — остаје отворено питање.⁷¹ У сваком случају, сасвим је сигурно да та титула свједочи о угледу Божидара Вуковића у тој средини.

V

У Државном архиву Венеције занимали су нас и подаци о имовини, или, тачније, некретнинама Божидара и његовог брата Николе Вуковића.

И заиста њихова имена су се наша на два мјеста у регистрима о порезу званом „десетина“ за 1532. годину. На жалост, те сувише сажете забиљешке, са великим бројем скраћеница, не

⁶⁷ »Dionisio de Dispoti della Servia«. (Прилог XVIII)

⁶⁸ «... con l' antica succession de suoi maggiori, discesi da catholici imperadori, sempre sono stati devoti alla Santa Sedia Apostolica», исто.

⁶⁹ »... il che egli fece con molta spesa del suo, senza altro aiuto...«, исто.

⁷⁰ »... ma anchora in su la guerra, che mio padre, a tempo della Lega fatta con Carlo Quinto, servi per capitano generale verso le parti di Servia e di Macedonia...«, исто.

⁷¹ У вези са тим није искључено да је Божидар Вуковић, као активни члан грчке Братовштине у Венецији, могао имати и на конфесионалној бази неке везе у Македонији, посебно у Охриду. Драма претежно грчких избјеглица, који су насељавали Италију између 1450. и 1550. год., створила је проблеме црквене јурисдикције над вјерницима источног обреда јужне Италије, па се то једно вријеме рјешавало преко Охрида. Vittorio Peri, *I mitropolitani orientali di Agrigento, la loro giurisdizione in Italia nel XVI secolo*, Raccolta di studi in memoria di Agostino Pertusi, Milano 1982.

пружају, још у овоме тренутку, довољно јасну слику за сигурне закључке о имовинском стању браће Вуковића. У чему су то проблеми?

У првом документу изгледа да браћа Вуковићи 13. аугуста 1532. год. дугују, преко Јелене Портидор (?), за кућу бр. 103, износ од 1106 лира.⁷² (Прилог XIX)

У другом документу браћа Вуковићи треба да уплате за кућу бр. 333, 14 лира и 19 гроша.⁷³ (Прилог XX)

Па ипак, закључак да су браћа Божидар и Никола Вуковић посједовали 1532. год. двије куће у градском подручју Ријалта засада још није сигуран. Како се ради о важном имовинском детаљу, биће неопходно ближе проучити начин уношења података у регистре „десетинѐ“ и, уопште, порески систем прве половине XVI вијека, да бисмо онда донијели коначне закључке.

VI

Поред оних докумената о Вицку Вуковићу које смо већ изнијели у блоку нових извора из Которског архива, значајни су за њега и нови подаци из Венеције и Ватикана.

Хронолошки најранији, а и садржајно најважнији без сумње је уговор о трговачком удруживању, склопљен у Венецији 6. маја 1542. год., дакле у вријеме када о Вицку немамо података, и када, према очевом тестаменту, он још нема слободу акције. Из тог уговора сазнајемо да Вицко отвара трговачку радњу у Шибенику, у којој су се, поред других артикала, продавале и црквене књиге из штампарије његова оца. Шибеник је, по свој прилици, одабран јер се, како је познато, баш на то подручје двадесетих година XVI в., под притиском Турака, доселило више хиљада православних породица из Босне, Херцеговине, Новог Пазара и Србије, са својим свештеницима.⁷⁴ Могло се очекивати, дакле, да ће и продаја црквених књига ићи веома добро. Додајмо, одмах, да се у овом документу налази драгоцјени попис тих књига, чак и са цијенама, па се он може упоређивати с ранијим, објављеним код Ј. Тадића.

У ствари, ради се о двогодишњем нотарском уговору о трговачком удруживању,⁷⁵ склопљеном 6. маја 1542. год., између Виц-

⁷² »Dionisio e Nicoló della Vechia, fratelli, dié dar adí 13 agosto 1532, per detta (?) Elena de Mario Partidor (?) per numero 103 (?) — 1106 lira, grossi 19. A.S.V. Dieci Savi alle Decime, Redecima 1514, Registro 333«. У тачност горњег читања нисам потпуно сигуран. (Прилог XIX)

⁷³ »Dié haver adí 13 avosto 1532 per Dionisio e Nicoló dela Vechia e fratelli, per numero 103 case 333, lire 14 (?), grossi 19, isto. И овдје читање није сигурно. Иначе Регистар 333 се односи на Десет Савјетника о „десетини“ за кварт Ријалто. Браћа Вуковићи се воде под »Vecchia« (dalla, Dionisio e Nicoló). Прегледао сам и регистре за квартове: S. Maria Formosa, S. Maria Mater Domini i S. Maria Madalena, Dieci Savi sopra le Decime, 45—47 В I, 32—34. (Прилог XX)

⁷⁴ Бошко Стрика, *Далматински манастири*, Загреб 1930, 81—82.

⁷⁵ »In Dei nomine contraxerunt et fecerunt realem societatem«, A.S.V. G. M. Cavagneis, Atti, Busta 3346, carta 22 maggio 1542. (Прилог XXI)

ка Вуковића, који улаже свој капитал од 162 дуката и 15 гроша, и Которанина Доминика пок. Ивана Ангуре,⁷⁶ са надимком „пеота“,⁷⁷ који пружа своје услуге у вођењу те трговине. Главни трговачки артикал су тканине и сукно,⁷⁸ дакле, она главна и стална нит присутна у трговачким потхватима Вуковића, нарочито у Котору, а на крају се наводи и једна шкриња са 32 ћирилске књиге,⁷⁹ и то 17 Минеја, процијењених по 30 либара сваки, 7 Октоиха, по 11 либара и 5 гроша, и 8 Служабника (Officietos), по 8 либара.

Уговорни односи су веома разрађени. Доминик се обавезује да ће уложити марљивост у раду и цијелога себе, па да стварно и вјерно обавља трговање, и у самој радњи, и ван ње, ако то буде требало.⁸⁰ Његова је обавеза и да о трговачким пословима води добру и издвојену евиденцију и рачуне, било о администрацији, било о трговању, па да о томе исцрпно обавјештава Вицка Вуковића.⁸¹ Приликом коначног обрачуна најприје ће се издвојити сума до тада уложеног Вицковог капитала (162 дуката и 15 гроша), а ако још нешто накнадно уложи, онда и то. Вишак зараде дијелиће се у једнаким износима између В. Вуковића и Д. Ангуре.⁸²

В. Вуковић је, иначе, уручио Ангури текстил и шкрињу са 32 наведене књиге, па је у нотарском документу требало да се наведе и цјелокупна сума зараде од свих књига, што према означеним цијенама није било тешко урадити, али је тај простор за износ остао празан. Разлог је, вјероватно, у клаузули да је тај означени износ коштања најнижи, а Доминик треба да се труди да, ако је то могуће, добије што више.⁸³ На крају је предвиђена и стимулација за Домиников рад. Тако, ако би он добром продајом успио да повећа капитале и да их претвори у нове трговачке артикле, могао би зарадити, на основу уредне документације, по два процента од те успјешне продаје и од нових инвестиција.⁸⁴

У цјелини, овај докуменат из 1542. год. даје одличан увид у једну трговачку акцију Вицка Вуковића прије него што је он могао да отпочне са штампарским радом. Желио је да буде трговачки активан, а поред тканина је имао и мало књига. Вје-

⁷⁶ Иако је Доминик имао надимак »пеота«, није искључено да му је и презиме постало од надимка, јер »anguria«, талијанска ријеч грчког поријекла, значи: лубеница.

⁷⁷ „пеота“ — пилот, пељар, раније, ваљда, поморац.

⁷⁸ »... pro pannis ac tellis...«, исто.

⁷⁹ »... unam capsam librorum stampe serviane...«, исто.

⁸⁰ »... eius industriam et personam, ad se realiter et fideliter exercendum et traficandum in apoteca ipsa, et extra, prout erit necesse...«, исто.

⁸¹ »... se exercere et tenere bonum distinctum et particulare computum de administratione et negotiatione et dare ad omne beneplacitum ipsius ser Vincentii...«, исто.

⁸² »... dividi debeat pro dimidia equaliter inter ipsos socios...«, исто.

⁸³ »... pretio predicto, et maiori se poterit, sed non minori...«, исто.

⁸⁴ »... se subire de investire tractum in mercibus... dictus ser Dominicus habere debere de provisione duos pro centenariorum, tam de venditis quam de investitis...«, исто.

роватно се хтјело провјерити како ће на том подручју ићи црквене књиге, да би се, у случају добре потражње, проширила продаја. (Прилог XXI)

Свега неколико година касније, 1546. год., В. Вуковић отпочиње властиту штампарску дјелатност. Па ипак, изгледа да је он био нестрпљив да отпочне са таквим радом, и то баш у сарадњи са ортаком Бартоломеом из града Скио, у провинцији Вићенце (Bartolomeo di Agostino di Schio). То се види из једног документа који је објавио К. Марчани, у ком стоји да је још 4. октобра 1545. год. било створено штампарско друштво Вицка и Бартоломеа, које је Вицкова мајка Аполонија раскинула. Она је то могла учинити према тестаменту, јер Вицко тада још није имао 28 година. Штета што Марчани за тај докуменат не наводи архивску сигнатуру, па га нисмо могли донијети у оригиналу.⁸⁵ А. Браун је евидентирао Вицково удруживање с Бартоломеом тек од 1546. год. Из те године су сачувана два значајна документа којима се формално тражи дозвола од Вијећа умољених у Венецији о искључивом праву издавања такве врсте књига, због економске сигурности. Отада, заправо, почиње права Вицкова штампарска дјелатност. (Прилози XXII и XXIII)

На тој молби да се Вицку Вуковићу одобри штампање пет књига и додијели привилегиј за 25 година и искључиво право штампања, продаје и држања тих књига, а другима то забрани, опширно су се већ задржали Мирослав Пантић и Корато Марчани.⁸⁶

Желимо само подвући Вицкову оданост оцу Божидару и својој домовини, која произлази из текста документа. Вицко Вуковић посебно подвлачи очев „велики и прекомјерни трошак, труд и пажњу“ да пронађе и повеже слова и друге ствари неопходне за штампу, као и за продају књига. То је било тешко јер је „српска нација толико уништена и преплављена невјерницима.“ Све је то потребно истаћи јер се веома добро уклапа у оне још разрађеније мисли које ће Вицко Вуковић изнијети у писму папи Гргуру XIII тридесетак година касније. Исто тако се запажа одређено поштовање које су млетачке власти изражавале према насљеднику Божидара Вуковића, што произлазе из текста позитивне одлуке од 4. септембра 1546. године.

Споменута шибенска трговачка акција из 1542. год. сасвим је незнатна према оним каснијим сложеним трговачким трансакцијама са књигама, о којима сазнајемо повезујући податке о истим пословима и људима из Дубровачког и Млетачког архи-

⁸⁵ È un atto con il quale Vincenzo, non ancora eman — cipato e quindi con l' assistenza di sua madre Apollonia, scioglie la società tipografica costituita il 4. ottobre 1545 con Bartolomeo di Agostino di Schio», Corrado Marciani, *I Vukovic*, str. 346—347.

⁸⁶ Прилози за историју старе српске књиге, Зборник 11, Музеј примењене уметности, Београд 1967, стр. 51—53; Corrado Marciani, *I Vukovic*, стр. 347 и 355—356. Из документа који наводи Марчани испао је један пасус да се концесија штампања односи и на насљеднике и овлашћене. Међу Прилозима доносимо фото-копију оригинала, бр. XXа и XXб.

ва. Тај нас материјал може увјерити у то колико је широко била замишљена и организована продајна мрежа, иако, изгледа, није могла трајније дјеловати без тежих потреса и сукоба. При том морамо имати у виду да се у то вријеме књига добро продавала једино ако су се могле наћи особе које би је носиле на лице мјеста гдје је била потражња за њима, макар то било скопчано и са далеким путовањима. Тек онда су то постајали уносни послови, али увијек са сложеним финансијским проблемима полагања рачуна, међусобних дуговања и сл., и лака прилика да се дође до спорова и сукоба.

То се баш десило 1563. год., и захваљујући томе ми се чудимо знатном обиму трговачких послова. Ријеч је о једном ортаку из продајне мреже, Амброзу Корсу (*Ambrogio Corso*), и његовим веома замршеним односима са Вицком Вуковићем и његовим стрицем Гашпаром дела Већом. Сви су они путовали на разне стране и продавали Вуковићеве књиге, имајући веома испреплетане међусобне новчане односе, а саме књиге су биле дијелом власништво Вицка Вуковића, а дијелом Гашпара дела Веће.

К. Марчани је објавио докуменат из 1563. год., који се, издвојен, тешко може схватити ако се не повеже са раније познатим документима, објављеним код Д. Медаковића. Ријеч је о нотарској исправи од 11. аугуста 1563. год., из које видимо да је тада Вицков стриц Гашпар дела Већа путовао по Мађарској и продавао књиге. Било их је ништа мање него 425! И док је он још био на томе, свакако, мукотрпном путу, Вицко Вуковић се одлучио да у Венецији пред нотаром изјави како те исте књиге, које сада посједује и продаје његов стриц, у том тренутку постају власништво Амброза Корса, трговца са Сицилије.⁸⁷ Тако је, на основу овог нотарског документа, Корсо имао право да једноставно од Гашпара дела Веће преузме све те књиге, или новац добијен од њих, „у било ком мјесту се налазио“.⁸⁸ Очигледно, књиге код Гашпара Вицко је сматрао чисто својим власништвом и он је хтио да на најбржи могући начин помогне трговцу Амброзу Корсу. (Прилог XXIV) А зашто?

За разумијевање о чему се ту заправо радило помаже нам грађа Дубровачког архива. Из ње видимо да је неколико мјесеци прије настанка горњег документа (21. априла 1563. год.), по некој сасвим другој линији, дошло до тужбе против Амброза Корса, због његовог дуга од 300 шкуда. Суд му је зато секвестрирао и новац и све Вуковићеве књиге које су биле код њега похрањене. О којима се то књигама радило, изјавио је Вицков стриц Гашпар дела Већа 3. септембра 1563. године. Према тој изјави, Вицко и Амброз су предали Корсу на чување 375 књига,

⁸⁷ »... che dell' opere stampate in lingua serviana, che messer Gasparo della Vecchia, suo barba, portò per el viaggio di Ongaria, — sono di ragione di messer Ambruoso Corso, mercante siciliano«, *Corr. Marciani, I Vukovic*, str. 358—359.

⁸⁸ »Et così si contenta che detto messer Gasparo, in ogni luogo che si ritrovi, dia et consegnì al detto messer Ambruoso detta quantità de libri, come cosa sua, over il tratto di quelle«, *исто*.

и то: 100 Мисала, 75 Триода и 200 Псалтира, док је 76 Минеја Корсо сматрао својим.⁸⁹ Сада је савршено јасно зашто је требало спашавати Корса.

За нас је то значајно јер нам даје сугестивну слику о замашности трговачких послова продавања књига и великим тешкоћама да се све заврши са приходом, који је обезбјеђивао даљи штампарски и књижарски рад.

Да је В. Вуковић имао неприлика са својом широм породицом и да му, уопште, цијела та организација посла са продајом, најприје очевих, па онда властитих књига, није ишла за руком, то ћемо видјети из слиједећег блока ватиканских докумената. Тамо је Вицко Вуковић истицао проблеме послје очеве смрти и своје сиромаштво, покушавајући око 1575. год. да средствима Ватикана остави нове издавачке планове.

Писмо упућено папи Гргуру XIII обилује новим и драгоцјеним подацима и за самог његовог писца Вицка Вуковића, нарочито за пројект поновне штампе црквених књига у 1574. и 1575. години. (Прилог XVIII)

Као што смо већ рекли, износиће важне новости о Божидару Вуковићу, непосредан повод Вицковог писма је обнова штампарског рада, са стицањем искључивог права објављивања ћирилских црквених књига. Сматрајући папу као „главу хришћана“, који треба да зрачи и даје смјернице, Вицко га моли да изда своје посебно папско писмо, тзв. „бреве“, којим би се не само „омогућила“ обнова таквог штампања на оном [српском] језику, па да се штампају католичке књиге“,⁹⁰ него би му се још обезбиједио и прави монопол за ту врсту књига. Папски „бреве“ би, према тражењу Вицка Вуковића, требало да запријети свим хришћанским владарима (кнежевима) „да се не би неко усудио штампати, или продавати штампане књиге на том [српском] језику, без дозволе, иначе ће потпасти под казну искључења из цркве, одузимања књига и осталих најтежих казни“.⁹¹

Чему тај захтјев за монополом штампања црквених књига? У ствари, једино је то, у оној правој и узаврелој кошници штампарија, што је била Венеција у то доба, могло да обезбиједи сигуран развој и зараду власника.

Међутим, ту је и низ других аргумената, којима се доказује зашто је од пресудног значаја да се прихвате услуге које Вицко Вуковић нуди. Ријеч је, наиме, о вијестима да „херетици штампају књиге на оном [српском] језику, да би покварили те народе, на штету свете вјере“.⁹² На која се то издања тога времена могло

⁸⁹ Дејан Медаковић, *Графика српских штампаних књига XV—XVII века*, САН, Београд 1958, стр. 34—35.

⁹⁰ »... di far rimetter tale stampa di quella lingua, et far stampar libri catholici...«, исто.

⁹¹ »... con la publication di un brieve da esser ubidito da tutti i principi christiani, che alcuno non ardisse, sotto pena di scomunica et della perdita di libri, et altre pene gravissime, di stampar, nè vender libri stampati in quella lingua, senza licenza...«, исто.

⁹² »... et havendo inteso io che da heretici si stampano libri in quella lingua, per corromper quelle nationi a danno della santa fede...«, исто.

мислити? Свакако на Загуровићева издања, која су објављивана баш 70-тих година, и на неке његове планове, јер су те књиге издаване у Венецији, на основу Вуковићевих издања. Зборник „Различне потреби“ Јакова од Софије (Крајкова), који је објављен у Венецији 1572. год.,⁹³ везан је за Загуровића, па не би пао под удар Вицкове критике.

Јасно је да се могло радити једино о Трубаровој штампарији, која је радила баш 1561—1565. год., са око 30 различитих издања, у око 25.000 примјерака, међу којима је, поред 13 дјела штампаних глаголицом, 8 ћирилских издања. Познато је да су ту сарађивали и двојица православних свештеника из Жумберка.⁹⁴

Даље у писму Вицко Вуковић излаже папи какву „велику и двоструку корист за хришћанство“ види у давању дозволе за рад његове штампарије. Тиме би се, наиме, најприје „дао отпор херетицима, сачували би се у вјери поданици Турака, а у свакој ратној прилици они би [Турци] нашли толико непријатеља у [сопственој] кући“.⁹⁵

Обавезе које би лично узео на себе Вицко Вуковић излаже сасвим кратко али јасно. То је стављање на располагање целокупног прибора за штампу, што иначе сматра „светом службом“.⁹⁶ За то он не тражи накнаду, једино очекује да се њему и његовој породици, за службу коју нуди, неком новчаном помоћи обезбеди живот.⁹⁷

Што се тиче штампара, неопходних за тај посао, Вицко Вуковић обећава да ће их сам наћи,⁹⁸ а избор мјеста гдје би штампарија радила препушта папи.⁹⁹

Посебно је важан економски моменат у овом писму папи. Већ на почетку писма Вицко Вуковић износи: „Најприје [је] нашим прецима одузета држава, а после смрти мога оца одузето ми је и оно што ми је било преостало, па сам остао без могућности да служим Светој Столици, било штампаријом, било на други начин“.¹⁰⁰ На крају писма Вицко понавља да живи у биједи,

⁹³ Д. Медаковић, *Графика*, стр. 39, 219.

⁹⁴ Др Јарослав Шидак у Енциклопедији Југославије, св. 7, под *Реформација и протуреформација*, стр. 57, са литературом, стр. 58.

⁹⁵ »... grande e doppio beneficio ne risulterà alla christianità, che si resisterà a gli heretici, et nella fede si conservariano i sudditi del Turco, et in ogni occasione di guerra egli si troverà haver tanti nimici in casa...«, исто.

⁹⁶ »... et io mi proferisco di dar le stampe a questo santo servizio...«, исто.

⁹⁷ »... la supplico che degni di provedere che con la mia famiglia io possa vivere et attender a servirla...«, исто.

⁹⁸ »... et di esserle ministro a condur persone necessarie per tale esercizio...«, исто.

⁹⁹ »... dove più piacerà alla Santità Vostra...«, исто.

¹⁰⁰ »... et essendo prima a nostri maggiori stato levato lo stato et dopo la morte del mio padre a me stato tolto quello che mi era rimasto, mi sono trovato senza modo di servir questa Santa Sedia, nè di stampe, nè di altra operatione...«, исто.

али подвлачи да је до тога дошло због оданости према Светој Столици,¹⁰¹ па моли да се његовој породици омогући живот и рад.

О чему се то конкретно ради и како је Вицко Вуковић усред Венеције или Рима могао економски страдати зато што се слаже са идејама римокатоличке цркве и жели са њом да сарађује — није јасно. А ко је то њему, као и његовом оцу,¹⁰² нудио награде ако пређе у његов табор, већ смо видјели да су то могли бити једино протестанти. Сигурно је да из истакнутих детаља, као и из цјелине писма, јасно произлази да је Вицко Вуковић, потпуно и без резерви, подржавао ставове римокатоличке цркве и нудио јој своју сарадњу.

Као што је за свога оца изнио у писму не само његово професионално бављење штампарством него и ратнички углед и чин „главног команданта“, тако Вицко Вуковић и за себе конкретно наводи да је учествовао у ратовима које је „Његово Величанство у Њемачкој водило против херетика, приликом заробљавања војводе саксонског“.¹⁰³ Радило се, у ствари, о заробљавању изборног кнеза Јохана Фридриха Саксонског (Kurfürst Johann Friedrich von Sachsen) 1547. год. код Милберга (Mühlberg), у рату Карла V са Шмалкалденским савезом њемачких протестантских кнезова, 1546—1547. године. Напори да се у хесенском архиву евентуално дође до ближих података нијесу уродили плодом, јер је уништен и архив побијеђеног покрајинског грофа (Landgraf von Hessen), као и лични кнежев архив у Милбергу. И у Бечу се истраживало, али такође без резултата.¹⁰⁴

И, на крају, додајмо како Вицко Вуковић даје и један сасвим конкретан предлог за отварање Дома за српски језик, гдје би се одагајала лица вољна да шире римско католичко учење и да преводе на српски језик католичке књиге, чиме би се парирало „херетицима“.¹⁰⁵

Да је Вицко Вуковић све ове своје идеје размјењивао, провјеравао, или формирао са високим католичким прелатима — види

¹⁰¹ »... et si per questo servitio, come per esser io per la devotion mia verso questa Sedia Santa, ridotto in miseria...«, исто.

¹⁰² »... già a mio padre et poi a me, sone stati fatti inviti...«, исто.

¹⁰³ »... et anch' io servi Sua Maestà i Alemagna contro heretici, alla presa del Duca di Sassonia...«, исто.

¹⁰⁴ На подацима захваљујем проф. дру Екхарту Францу (Eckhart G. Franz), директору Државног хесенског архива у Дармштату (Darmstadt) и предсједнику Друштва њемачких архивиста, који ме писмом од 21. XI 1983. год. обавијестио: »Wie ich befürchtet hatte, liefern die hiesigen Quellen, d.h. das Archiv des Landgrafen von Hessen, der zu den Besiegten gehörte und in Mühlberg sogar sein eigenes Archiv verlor, dazu keinen Hinweis«. — И у Бечу је истраживао колега др Leopold Auer, али без резултата. Он ме љубазно обавијестио: »Mahleurement je n' ai pas réussi de trouver n' importe quelle trace de ses activités dans l' armée imperiale ni dans nos documents ni dans la litterature qui est à notre disposition (p. ex. dans le »Catalogus« de Nikolaus Mameranus, Cologne, 1550).

¹⁰⁵ »... et medesimamente saria necessario aprire un collegio di quella lingua per nutrir delle persone che fossero atte a sparger la romana catholica dottrina, et a tradurre in quella lingua libri catholici et a rispondere a gli heretici«, исто.

се по томе што за даља обавјештења у том правцу папи сугерира кардинала Вормса и Муџија Јустинополитана.¹⁰⁶

Када се у цјелини осврнемо на ово писмо папи, мора се одмах уочити да Вицко Вуковић, у вези са самим послом око штампања књига није дао довољно података. Задржавајући се на свом оцу, значају његове личности и прецима, као и на другим темама од значаја, он је до краја био јасан само у основним чињеницама: да има штампарију коју без накнаде нуди, да се обавезује да нађе штампара, као и да живи у биједи, па да зато не само што не може својим прилогом ући у ту акцију него тражи да се обезбиједи живот његовој породици и њему. Није било ни додирнуто неколико основних показатеља за остварење тог посла, као што су: конкретан избор књига, величина тог балканског подручја коме су намијењене књиге такве врсте, могућност пласирања, а нарочито цијена коштања. Ти су проблеми, како ћемо видјети, касније одуговлачили одлуку. Свакако, свих даљих десет драгоцених докумената из Ватиканске библиотеке везано је баш за те теме и личности које су их рјешавале између 4. маја 1574. год. и 22. августа 1575. године.

Поред писма папи, писаног калиграфски и језички брижљиво, вјероватно руком неког професионалног писара, ту су још четири писма Вицка Вуковића, његови тешко читљиви аутографи веома небрижљивог стила и језика, сви упућени кардиналу Сирлету.¹⁰⁷

¹⁰⁶ »Il che quanto sia al proposito la Santità Vostra nè potrà haver notizia dall' Illustrissimo Cardinal Wormiense et dal Mutio Justinopolitano«, исто.

Тај кардинал Вормски је у ствари Пољак Станислав Хосијус, бискуп Кулма у Пољској 1549—1551. год., па у Ермланду у Пруској 1551—1570. године. Истовремено је папски нунциј код цара, а 1561. год. га Пио IV именује легатом на Тридентском концилу и кардиналом. Умро је 5. VIII 1579. год. у 75. години. (Conradus Eubel, *Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi*, Monasterii 1923, репринт-издање, Padova 1960, vol. III, стр. 41, 64, 234, 303.) Податке сам добио љубазношћу Ивана Граха из Лижњана, на чему му захваљујем. — Ђироламо Муџио (Girolamo Muzio (Mutio), 1496—1576) је поријеклом из Копра, па је баш из тог разлога назван »Giustinopolitano«, јер се Копар називао Giustinopoli. Као књижевник и оштар полемичар улази у круг протуреформатора, подржавајући Карла V, а посебно оштро се размачунавајући са бискупом Пјером Паолом Вергерием, који је у мају 1549. год. избјегао у Швајцарску, у круг реформатора. У 4 књиге »Le Vergeriane« 1550. год. објављује своју преписку са бискупом и његовим кругом истомишљеника, критикујући и одбацујући њихове ставове. У полемичком жару склон је претјеривању и сумњама. (Giuseppe Toffanin у *Enciclopedia italiana*, t. XXIV, стр. 1711 и Pio Peschini у *Enciclopedia Cattolica*, t. VIII, стр. 1580.)

¹⁰⁷ Код два писма није наведено да су упућена кард. Сирлету. Ипак, то је сигурно, јер у првом, од 8. V 1574. год., у тексту налазимо познату титулу „заштитник српског језика“, а у другом, од 22. V 1574. год., адресат се спомиње одмах послје папе, што је карактеристично за В. Вуковића када у другим писмима наводи кард. Сирлета.

Најкрупнија личност са којом В. Вукотић сарађује, Гуљелмо Сирлето (1514—1585), јавља се у писмима и са другим начинима писања (Sirleti, Sirlletus, Syrletus), — родом је из Калабрије. Најприје постаје чувар Ватиканске библиотеке, а од 1557. год. апостолски протонотар. Кардинал је од 1565. год. за заслуге у трећој фази Тридентског концила и објављивање

То је, без сумње, била кључна личност са којом је Вицко саобраћао у Ватикану, осјећајући је као крајње благонаклону и пријатељску, са титулом која указује на то да се он и по неком свом ујемом задужењу у Римској курији требало да бави овим питањима: „заштитник језика српског“ («protettore de la lingua serbiana»), „заштитник нашега језика“ («protettore dilla nosrta lingua»), па чак и „заштитник Срба“ («protettore delli Serviani» или «protettore de Serviani»). (Прилози XXIX, XXV, XXXIII и XXVI)

И она преостала четири документа својим подацима обогаћују фактографију и доприносе потпунијој реконструкцији тока догађаја, као писмо надбискупа Росана, Федерика Сансовина, концепти кардинала Сирлета и биљешке неке непознате личности.

Како су сва та писма уско тематски повезана и важна, неопходно их је детаљно обрадити, слиједећи суштинске етапе у рјешавању овог пројекта Вицка Вуковића.

Акција је отпочела у мају 1574. год., и то на линији односа Вицка Вуковића и апостолског нунција у Венецији. Међутим, већ из првог Вицковог писма, од 8. маја 1574. год., као и из остале преписке, јасно је да је та акција брижљиво и подуже припремана, да је Вицко и лично путовао у Рим¹⁰⁸ и да су постојала добра познанства и шири контакти са кардиналима, који се у писмима редовито поздрављају. Ипак, друга кључна подршка Вицка Вуковића била је, поред кардинала Сирлета у Риму, папски нунције у Венецији Ђовани Батиста Кастања (Giovanni Battista Castagna), иначе надбискуп Росана, што је јасно већ из првог писма.¹⁰⁹ (Прилог XXV)

Из те преписке можемо констатовати да Вицко Вуковић почетком маја 1574. год. није био у Венецији, него је тамо стигао

црквених текстова. Као стручњак за грчки језик сарађује у издањима Вулгате и црквених отаца. Учествује у свим крупнијим акцијама после Тридента, као што су издање Катехизма, Мисала, Бревијара и *Corpus iuris canonici*. Сирлетовом одлуком повјерено је Вивијанију објављивање аката Концила у Фиренци. Од 1572. год. је библиотекар Ватиканске библиотеке. Од значаја је мишљење Ђира Банелија да је Сирлетова титула „заштитник српског народа“ одговарала и његовој званичној, сталној дужности. Тако је он примао и рјешавао сва питања са тематиком у вези са српским народом, а можда је то повезано и са формирањем кардиналске комисије за вјернике источног обреда и за улогу кард. Сирлета као гредисте. Con. Eubel, *Hierarchia*, vol. III, стр. 41, 64, 234 и 303; Pio Paschini, *Enciclopedia cattolica*, t. XI, стр. 758; Vittorio Peri, *Ricerche sull' Editio princeps degli atti greci del Concilio di Firenze*, Città del Vaticano, Bibl. Apost. Vaticana 1975, стр. 66; Ciro Giannelli, *Documenti sullo stato di alcune comunità cattoliche della Serbia Meridionale nel 1578*, Ricerche Slavistiche, vol. II, 1958, стр. 30, биљ. 3; Vittorio Peri, *La congregazione dei Greci (1573) e i suoi primi documenti*, Estratto di Studia Gratiana XIII (1967), стр. 132.

¹⁰⁸ »... quando vini in Roma...« (Прилог XXV)

¹⁰⁹ Јоанес Баптиста Кастања (Joanes Baptista Castagna), римски клерик, надбискуп је Росана (Rossano, мањи град са надбискупијом, у провинцији Виченце) 1553—1573. године. Судјелује на Тридентском концилу 1562—1563. год., а за кардинала је именован 1584. год. Одмах постаје и легат у Болоњи, а 1590. год. папа са именом Урбан VII, али умире након 13 дана, у 70-тој години живота. (Con. Eubel, *Hierarchia*, Vol. III, стр. 47, 53, 286. Према љубазном обавјештењу генералног викара Росана (Rossano, Италија) Г. де Капуа, 15. VI 1573. год. именован је редовним нунцијем Венеције.

4. маја, и одмах ступио у контакт са нунцијем, „у циљу вршења потребних припрема“.¹¹⁰ Очекивали су пошту, али је једино стигао одговор од „Пресвијетлог Сан Систа“, тј. кард. Филипа Бонкомпанија,¹¹¹ кога ће и касније у писму Вицко још једном споменути и поздравити. То пристигло писмо био је одговор Сирлету на једно његово раније писмо које му је баш Вицко Вуковић уручио у Риму, што значи да је и са њим имао лични контакт.¹¹² На крају Вицко јавља да ће наређења и одлуке папе и кардинала Сирлета сачекати у Венецији, а у међувремену ће, за све што буде неопходно, одржавати везе са апостолским нунцијем у Венецији.¹¹³ (Прилог XXV)

Вицко Вуковић је био примљен и у личну аудијенцију код папе Гргура XIII. То сазнајемо из једног концепта писма кард. Сирлета намијењеног папском нунцију у Венецији. У њему Сирлето 15. маја 1574. год. ту Вицкову посјету овако спомиње: „Иван Вицко Србин, препоручен од неке господе, дошао је у Рим код Његове Светости, предложио штампање књига на српском језику, молећи да му се помогне и нудећи се за тај посао као искусан и зналац“.¹¹⁴ Није познато које су то личности препоручиле папи Вуковића. Свакако, папа Гргур XIII је повољно примио ту понуду, поклонио Вицку 100 шкуда,¹¹⁵ али о том пројекту није могао донијети одмах неку одлуку. Једино је искључио да би Рим могао бити погодно мјесто штампања,¹¹⁶ али је зато наредио да кард. Сирлето пише папском нунцију у Венецији да прими Вуковића, саслуша га и види све што се може урадити.¹¹⁷ Одмах по примљеном одговору од нунција Сирлето је имао обавезу да обавијести папу о резултатима тих разговора. (Прилог XXXII)

Истог дана кард. Сирлето је писао и самом В. Вуковићу, обавјештавајући га о овлаштењима млетачког нунција. Вицко треба са њим да се састане и да га упозна о свим стварима. Што се,

¹¹⁰ »... per l'exequire le hoperatione al vixognio«. (Прилог XXV)

¹¹¹ Сматра се да је млади Филипо Бонкомпани у својој 35. години постао кардиналом једино захваљујући непотизму, јер је био нећак папе Гргура XIII, који је из породице Бонкомпани. Као кардинал—презбитер добио је титулу S. Sixti, св. Сикста. Како није био у стању да води послове папске канцеларије, препустио их је кардиналу Галију (Gallio). Conradus Eubel, *Hierarchia*, Vol. III.

¹¹² »... non aver auto litere alchuna, solum una dello Illustrissimo San Sisto, in risposta di quella portai di Sua Reverendissima Signoria, quando vini a Roma...«, исто. Иако текст због сажетог и непрецизног казивања није сасвим јасан, одлучио сам се за горњу интерпретацију.

¹¹³ »... starò spetando l'ordine et deliberatione di Sua Santità et de Vostra Illustrissima Signoria, chome Protetor dilla nostra lingua...«, исто.

¹¹⁴ »... venne qua in Roma da Sua Santità messer Giovanni Vincenzo, Serviano, raccomandato d'alcuni signori, et propose una stampa per li libri della lingua serviana, supplicando d'essere aiutato et offerendosi a questo servitio, come pratico ed intendente...«. (Прилог XXXII)

¹¹⁵ »Sua Beatitudine, desiderosa del ben publico, l'udi volentieri et, come benigna, le donò cento scuti d'oro«, исто.

¹¹⁶ »...per non esser Roma luogo a proposito per tale stampa...«, исто.

¹¹⁷ »...che Lei l'udisse, l'informasse et vedesse tutto quello che le pare si possa fare...«, исто.

пак, помоћи тиче, Сирлето га увјерава да неће изостати његови напори да ради у његову корист, гдје год му то буде могуће.¹¹⁸

Све је ово значило да са апостолским нунцијем у Венецији треба саставити један прецизнији докуменат и да су папа и кардинали ствар озбиљно узели у разматрање. Баш зато и траже низ ближњих појединости, од којих ће зависити њихова одлука. В. Вуковић је зато израдио посебни Меморијал и предао га нунцију. Тај докуменат је садржавао нове и важне елементе за остваривање пројекта објављивања ћирилских црквених књига. Сам Меморијал није познат, али га В. Вуковић изрично спомиње у свом писму кард. Сирлету од 22. маја 1574. године.¹¹⁹ Необично је само то да В. Вуковић у писму из Меморијала само наводи предлог о Анкони, као мјесту штампања, и на томе се задржава, иако је тај докуменат садржавао знатно више података. То сазнајемо из писма надбискупа Росана. Вјероватно је да се В. Вуковић задржао на питању Анконе као мјеста штампања да би подвукао своју бригу о штедњи у реализацији свог пројекта, али и при том он два пута напомиње да је коначна одлука искључиво у рукама папе и кард. Сирлета.¹²⁰ На крају писма Вуковић додаје да је и у Меморијалу упорно тражио да папа изда посебно писмо, »*Motu proprio*« а сам је Меморијал оставио Федерику, вјероватно Фуматију, кога такође у писму спомиње. Што се тиче садржаја тог »*Motu proprio*«, мислим да је оправдана претпоставка да је то она иста идеја В. Вуковића из писма папи, гдје тражи да папа изда свој »*Breve*«, којим би му се обезбиједио монопол у издавању ћирилских црквених књига на српском језику. Овдје је једино употребио други термин за нешто другачији тип папског писма.¹²¹

Наведимо још неке детаље из овог писма од 22. маја 1574. год., који нису увијек сасвим јасни, иако их једно ново писмо од 15. маја исте године, пронађено приликом мог другог истраживања у Ватикану, нешто појашњава. Ту се, наиме, види да је још 15. маја Вицко Вуковић лично предао нунцију у Венецији један дио пошиљке, и то књиге и свијећњаке, молећи га да Сирлету потврди пријем. Други курир ће донијети преосталу робу,

¹¹⁸ »...dove potrò — in beneficio vostro non mancherò...«, исто.

¹¹⁹ »Io son stato dalo Reverendissimo Monsignor Nontio et informatollo dil tutto et datolli uno Memorialle«. (Прилог XXVII) Сам *Memorial* треба још потражити у архиву Патријархата у Венецији. У Ватикану и приликом другог мог истраживања није пронађена евентуална копија.

¹²⁰ »...significa[n]doli dil fare la stampa in Anchona, parendo chussi a Sua Santità et a Vostra Illustrissima Signoria, perchè io vardo di si fatio chon tutti li vantaggi dilla chamara, et il tutto sii il voler dil Nostro Signore et Vostra Illustrissima Signoria...«, исто.

¹²¹ Разлика између »*Motu proprio*« и »*Breve*« била би у томе што је »*Motu proprio*«, као што сама ријеч каже, врста писма које папа пише на властиту иницијативу и није везано за неку утврђену форму, док »*Breve*«, иако мање свечано писмо од »*Bulle*«, веома сажето излаже садржај, са ипак уобичајеном формулом почетка (»*In perpetuam rei memoriam*«), а завршава датумом и печатом (»*annulus Piscatoris*«). Domenico Magri, *Notitia, de' vocaboli ecclesiastici*, Roma MDCL, 37; Јероним Шетка, *Хрватска кршћанска терминологија*, Сплит 1976, стр. 51.

па кард. Сирлето не мора да писмено ургира. (Прилог XXVI) Ипак оно најважније из овог каснијег писма од 22. маја је сасвим јасно, а то је да је Вицко Вуковић, залажући се за прештампавање црквених књига, неке од њих, из сасвим разумљивих разлога, давао на увид и поклањао значајним и утицајним личностима. Тако су два Октоиха била намијењена „један за Пречасног Господина Чедолинија, а други за Господина Федерика Фуматија“. При том се изрично додаје да се књиге шаљу у циљу омогућавања „темељног проучавања на општу корист“,¹²² што би опет претпостављало да су Чедолини и Фумати знали наш језик. Није јасно да ли је требало да те књиге буду упућене преко апостолског нунција или кард. Сирлета, или су чак биле намијењене Сирлету. Међутим, како се није јавила згодна прилика, књиге су послате по куриру војводе Урбина, преко Пезара. Додуше, те појединости и нијесу од већег значаја. Занимљиво је, међутим, да је В. Вуковић слао и неке друге црквене предмете. Тако је апостолском нунцију још 10. маја предао олтарске свијећњаке, а у вези са пошљиком Сирлета спомињу се и двије слике. Нема података чије су то ствари биле.¹²³

(Прилог XXVII)

Ипак да се, поводом једног другог писма, вратимо на Меморијал В. Вуковића, о коме смо из његовог властитог писма сазнали веома мало. Истога дана када и Вуковић (22. V 1574) кард. Сирлету пише надбискуп Росана, и то употпуњава наше сазнање о Вицковом Меморијалу.

Прије свега, како већ знамо, В. Вуковић је нудио своју штампарску машину, резана слова и ликове, што већ иде уз то, а све остале трошкове треба да преузме Ватикан.¹²⁴ Тај финансијски терет и ризик Вуковић ублажава тврдњом да ће црквене књиге имати добру прођу у тим крајевима, па ће се продајом извући и новчана корист.¹²⁵ Тога се Вицко, иначе, унапред одриче, било у цјелини, било дијелом, задовољавајући се само оним што му сам папа намијени.¹²⁶ Иначе, В. Вуковићу довољна је накнада „да обави ово дјело, које су отпочели и подржали његови преци“.¹²⁷

¹²² »Li qualli libri li mando atìo abi hochaxione di studiare bene a beneficio publicho«. (Прилог XXVII)

¹²³ Цио тај сложени и стилски доста нејасан пасус гласи: »Li chandelarii da altare ch'io consegnai allo Reverendissimo Nonzio, et dui Ottoichi serviani, uno per il Reverendo Cedollini et altro per il Signor Federicho Fumati. Di Vostra Illustrissima Signoria non abiendo auto chomodità di mandarlli, io ho tolti et posti apresso delli dui quadri. Mando a Vostra Illustrissima Signoria, chonsegnati allo agente dello Serenissimo Ducha d'Urbino, che li mandì per la via di Pexaro, atìo siano portati a bon salvamento. Li qualli libri li mando atìo siano di studiare bene, a beneficio publicho«, исто.

¹²⁴ »... Egli non può dare altro aiuto a queste opere, se non li torchi della stampa e l'intagli delle carattere et figure, che vi vanno...« (Прилог XXVIII)

¹²⁵ Questi libri haveranno ricapito in quelli paesi, et se ne farà ritratto de danari«, исто.

¹²⁶ »... a li quali asserisse non aspirare nè in tutto nè in parte, se non quanto alla benignità di Nostro Signore piacerà«, исто.

¹²⁷ »... bastandoli di fare quest' opera, la quale è stata promossa e favorita dalli suoi antecessori...«, исто.

За штампара Вуковић је предложио Франческа Занетија (Francesco Zanetti), који се иначе налази у Риму, гдје „пише на грчком“,¹²⁸ што свакако значи да познаје грчки језик. Он би се прихватио тог посла уз награду у натури, тј. само „за дио једне бале књига, које ће се штампати“.¹²⁹

За ревизора, заправо и за теолошког консултанта В. Вуковић је предложио Дубровчанина фра Габријела, који живи у фрањевачком самостану Мале браће, строгих правила, у Дубровнику.¹³⁰ Вицко га, додуше, није упознао лично, али му га је препоручио један језуита, такође Дубровчанин, који живи у Лорету. Он би, поред нормалних коректура, требало још и да провјери да ли је превод „тачан и вјеран“.¹³¹ Занимљив је коментар надбискупа, који пише ово писмо, да се „овдје“, тј. на подручју Венеције и Росана, не може наћи особа „која разумије Еванђеља и на латинском и на српском“.¹³²

Овај детаљ о фра Габријелу из Дубровника као ревизору, или цензору књига В. Вуковића, припремљених за штампу, навео је Ђ. Банелија на неприхватљиву претпоставку да се ту припремало издање за католике, или, како он каже: „еванђеља и епистоле свакако лекционар за католике, када он предлаже за ревизора неког дубровачког фрањевца“.^{132a} Та теза да су се припремале црквене књиге „за католике“, а не за православне, могла би, на први поглед, бити појачана синтагмом „католичке књиге“, која се два пута јавља у писму В. Вуковића папи. Зато је неопходно да се то питање поближе разјасни.

Први пут се В. Вуковић тако изражава када говори о мисији свога оца, па наводи да му је било дато у дужност да штампа „Свето писмо и друге католичке књиге“. Када, пак, износи свој пројект обнове ћирилске штампарије, опет каже да тамо треба „да се штампају католичке књиге“.

Међутим, све то, схваћено у контексту свих раније познатих и ових новооткривених докумената, може да значи само једну ствар. Књиге из штампарије Божидара и Вицка Вуковића које је требало да се објаве на територији католицизма, уз дозволу, или уз финансијску помоћ католичке цркве, никако нису могле бити у супротности са теолошким и догматским ставовима те цркве. Према томе, те књиге, које су сагласне са католичким ставовима, В. Вуковић назива „католичким књигама“, а претходно је морао, наравно, обавити провјеру неки стручњак. То је била улога фра Габријела Дубровчанина. Тај фрањевац из Дубровника морао је,

¹²⁸ »...dove scrive in grego...«, исто.

¹²⁹ »...si contenterà fare egli ogni spesa, con questo che se lidia un tanto della balla de libri, stampati che saranno...«, исто.

¹³⁰ »...del' ordine di San Francesco osservante che è in Ragusi...«, исто.

¹³¹ »Et questo potrebbe, forse, similmemente intendere se la translatione in quella lingua è vera et fidele«, исто.

¹³² »...che intende gli Evangelii così in lingua latina, come in serviana...«, исто.

^{132a} М. Решетар и Ђ. Банели, *Два дубровачка језичка споменика*, стр. LXI, нап. 1.

дакле, знати читати ћирилицу и упоређивати те текстове са провјереним и прихваћеним глагољским преводом, или латинском Вулгатом, као званичним католичким предлошком. Међутим, одмах треба додати да се за Еванђеље и епистоле (посланице) није могло очекивати битнијих теолошких разлика између католичког и православног издања ни у XVI в., нити их има данас.

Неоспорно је, дакле, да су и Божидарева и Вицкова издања црквених књига била намијењена православцима, и то посебно за подручја која су била тада под турском влашћу.

Продужујући сада излагање о Меморијалу В. Вуковића, допуњеном писмом надбискупа Росана од 22. V 1574. год., подвучимо да је за мјесто штампања, како смо већ раније напоменули, В. Вуковић предложио Анкону. Сматрао ју је не само погодном за извођење штампања него и за превоз књига у Србију.¹³³ Што се тиче врсте и броја књига које треба да дођу у обзир за штампу, и овдје се, слично као и у писму В. Вуковића упућеном папи,¹³⁴ говори сасвим уопштено. Тако надбискуп Росана формулише „света Еванђеља и друге књиге које припадају нашој вјери“.¹³⁵

Ни у овој фази, дакле, нису се била ријешила нека битна питања, а нарочито питања: које тачно књиге треба штампати, колико је то подручје коме гравитира издање на српском језику, односно у колико примјерака треба штампати дјела и хоће ли се тамо наићи на отпор, који може да спријечи пласирање књиге.

Свакако, послите 22. маја 1574. год. у преписци пронађеној у Ватиканској библиотеци настаје велика празнина од преко годину дана. Ђ. Банели је нашао даља два писма датирана тек 4. јуна 1575. год., која настављају рјешавање овог пројекта и објашњавају зашто је до овог закашњења дошло.

Из једног одговора В. Вуковића кард. Сирлету, од 4. јуна 1575. год., произлази да је крајем 1574. или почетком 1575. год. дошло до захтјева од стране папе и кард. Сирлета да му нека компетентна особа пружи поузданије и потпуније податке о пројекту штампања ћирилских црквених књига. Мора бити да се онај ранији Меморијал није сматрао потпуним и довољним. Из тог разлога, вјероватно, В. Вуковић се у писму извињава кард. Сирлету што он дуго чека одговор, а то је услиједило баш због тражења „погодне особе да изврши налог“ о коме је ријеч.¹³⁶ Тога се коначно прихватио конте Франческо Сансовино,¹³⁷ па је бриж-

¹³³ »... sarebbe il luogo più appropriato per tale stampa, sì per l'opera, come per mandare li libri in Servia...«, исто.

¹³⁴ »... libri della Santa Scrittura et altri catholici...«. (Прилог XVIII)

¹³⁵ »... li Santi Evangelii et altre scritte, pertinenti alla fede nostra...«. (Прилог XXVIII)

¹³⁶ »E io, tanto non li o scritto... fino ch'io non abi trovato persona abille per exeguire in hoperare l' ordine di Sua Santità et di Vostra Illustrissima Signoria«. (Прилог XXIX)

¹³⁷ Франческо Сансовино (Рим, 1521 — Венеција, 1583), историчар, књижевник и генеалогист, син је чувеног кипара и архитекте Јакопа Антонија Татија, из Фиренце. Прозван је Сансовино по оцу, који је био ђак Андреа Контучија, са брда Сансовино. Отац га је упућивао на правне студије, али их је он напустио да би се бавио књижевношћу, у чему је постигао скромне

ливо израдио трошковник за штампање двије књиге, Еванђеља и Епистула. На крају се, поред поздрава самом кардиналу, још поздрављају, поименце, Вицкови познаници, кардинали Бијанкети (Biancheti) и Музети (Muxeti).

На који је начин то ново лице, Ф. Сансовино, допунило онај ранији Меморијал В. Вуковића износи нам сам Сансовино, у писму упућеном, како изгледа, такође кард. Сирлету,¹³⁸ од 4. маја 1575. године. Одмах на почетку писма он изјављује како је овлаштен од „Ивана — Вицка Деспота“ да води овај посао штампања „на српском језику Еванђеља и других светих дјела“.¹³⁹ Дакле, он је сада овлаштен у Венецији за исти онај пројект који Сирлето води „тамо“, тј. у Риму.¹⁴⁰ Затим га обавјештава да је дуго разговарао са папским „легатом“¹⁴¹ и износи цијену коштања пројекта од 1.200 шкуда, наглашавајући посебно да је водио рачуна о крајњој штедњи, не би ли и тиме привукао папину пажњу.¹⁴² Иначе у својим иницијативама дјелује сасвим самоувјерено и нуди се да и даље судјелује у организацији, јер сматра да ће тако новац бити сигуран, а књиге ће се успјешно упућивати преко Венеције.¹⁴³ За В. Вуковића додаје да посједује читав прибор за штампу.¹⁴⁴

Оно што је у овом низу иницијатива сасвим ново јесте конкретна Сансовинова рачуница. Он је дао цијену коштања од 1.200 шкуда, и баш то, вјероватно, и оправдава проширивање круга лица која су о томе бринула. Раније се главна пажња обраћала на општи значај потхвата, на духовну храну која се тиме пружа, на црквену корист и сл., иако се, додуше, и сам Сансовино на

резултате, мада је писао веома много и са најразноврснијом тематиком. Тако га Боизио назива „полиграфом“. За нас је од значаја да је он неко вријеме имао „добру штампарију у Венецији, у којој је тискао много књига, не толико других аутора, колико својих властитих“. (Giovanni Sforza, *Francesco Sansovino e le sue opere storiche*, Memorie della Reale Accademia delle scienze di Torino, Serie seconda, Tomo XLVII, Torino 1897, стр. 27—66.) Како је имао искуства са штампаријом и друштвеног угледа, сасвим је логично да га је Вицко Вуковић позвао да каже своје мишљење.

¹³⁸ Адресат није означен, али ту је карактеристична титула „заштитника“, при крају писма, по којој препознајемо кардинала. (Прилог XXX) in quella lingua è vera et fidele«, исто.

¹³⁹ »E stata promossa di quà la materia dello stampar in lingua serbiana i Vangeli et altre opere sacre... et perchè io sono stato ricercato di questo negotio dal Signor Gian Vincenzo, Despoto, ho volentieri accettato questo maneggio«, исто.

¹⁴⁰ »Vostra Signoria Illustrissima, adunque, che ha il carico di costà«, исто.

¹⁴¹ »Ho, adunque, parlato a lungo con Monsignor Reverendissimo Legato«, исто. Иако се овдје користи термин »legato«, што би могло да значи неку нову особу, одабрану ad hoc за ово питање, ипак мислимо да се ради о истом, раније помињаном, папском нунцију, само у овом писму друкчије ословљеном.

¹⁴² »... nella spesa da farsi, sono stato più stretto che ho potuto, acciochè la Sua Santità ci porga l'orechio...«. (Прилог XXX)

¹⁴³ »Et si darà sicurtà di danaro et si spediranno l' opere felicemente per lo contado di questa città«, исто.

¹⁴⁴ »... il Signor Gian Vincenzo metterà le forme, le madri et tutte l'altre cose ch' esso tiene per questo maneggio...«, исто.

томе задржава.¹⁴⁵ Међутим, неко је, очито, морао обрачунати трошкове да би Римска курија оцијенила може ли у том тренутку обезбиједити потребну суму. Ф. Сансовино се,¹⁴⁶ свакако, својски залагао за штампу, па као аргумент у писму кард. Сирлету, поред штедљиве финансијске калкулације и „користи душа“, истиче још и папину славу и његов лични допринос у издавању таквога дјела.¹⁴⁷

Ако, пак, претпоставимо да је и питање броја и врсте књига за штампу било ријешено, као што смо видјели у писму В. Вуковића, док је Ф. Сансовино још увијек неодређен, остао је нејасан још један крупан проблем. Пред питањем које је то балканско подручје гдје треба да се упуту и дистрибуира књига, „да би се одржала хришћанска вјера“, Сансовино заправо употребљава једну таутологију и један сасвим неодређени генерик — „у оним крајевима Србије и Рашке и другим крајевима који су потчињени вјероломном Турчину“,¹⁴⁸ а од тог питања је зависио тираж књиге.

Истог дана када је Ф. Сансовино писао кард. Сирлету (4. VI 1575) њему се, свакако послвије личног контакта са Сансовином у Венецији, обратио и надбискуп Росана, односно папски нунциј Ј. Б. Кастања. Тако је кардинал Сирлето истовремено обавијештен са двије стране.

Главна информација коју даје Кастања је цијена коштања Вуковићевог штампарског пројекта, која се одређује на „више од 1000 шкуда“. Он тражи да се о том „часном и корисном потхвату“ обавијести папа, који треба да донесе коначну одлуку, па онда моли да се о њој обавијести. Занимљиво је да сам почетак писма као да одаје извјесно Кастањино правдање за евентуалне замјерке да се до сада није обраћала довољна пажња на то битно материјално питање пројекта. Ваљда из тог разлога нунције истиче да је и раније свима који су му се обраћали о тој штампи „на српском језику“ увијек тражио попис свега што је за такав потхват неопходно. Зато сада, када је примио ту листу о цијени коштања, њу упућује даље. (Прилог XXXI)

Убрзо послвије тога, 25. јуна 1575. год., кард. Сирлето обавијештава надбискупа Росана да је коначни негативан став Ватикана дошао послвије примања његовога писма и Сансовинове информа-

¹⁴⁵ »...perch' io, come christiano, desidero summamente che tante anime, che non hanno cibo nessuno spirituale, si vivifichino con questo mezzo, et si perchè vedo che si procura anco il beneficio di santa chiesa, mantenendo tanti popoli nell' antica divotione al Pontifice Romano...«, исто.

¹⁴⁶ Поред потписа те личности, у писму постоји и нека титула. Није је успио разријешити ни проф. Ђ. Банели у својој транскрипцији документа, нити је то мени пошло за руком. Приликом мог другог боравка у Ватиканској библиотеци, скриптор те библиотеке Виторио Пери предложио ми је сасвим прихватљиво читање титуле: »Dogor[um] Cancellarius«. И овом приликом се захваљујем дру Перију на његовој љубазности. Та би лекција, истовремено, казивала да је 1574. год. Сансовино био и канцелар дуждеве канцеларије.

¹⁴⁷ »...saria anco a perpetua memoria di Sua Beatitudine...«, исто.

¹⁴⁸ »...in quelle parti della Servia, della Rascia et d'altri parti che sono sottoposti al perfido Turco...«, исто.

ције са обрачуном.¹⁴⁹ Негативан став се ту не објашњава, али је јасно да су баш ти високи трошкови битно утицали на њега.

О чему се, заправо, реалистички размишљало, као да нам говори једна биљешка из архива Ватиканске библиотеке. Иако је она недовршена, недатирана и непотписана, њен садржај је веома значајан. Уз све споменуте ограде, које се морају имати према мањкавом документу, треба изнијети њену садржину, јер је, по свој прилици, настала у одлучујућем тренутку преламања поменуте одлуке, током маја или јуна 1575. године.

Биљешка разматра питање штампе Вуковићевих књига са гледишта трговачког посла, који треба да се исплати да би се касније омогућиле друге сличне инвестиције.¹⁵⁰ Затим, ту се размишља о пласирању књиге, водећи рачуна о опасностима које стварају пуна складишта. Код свих ових питања аргументација В. Вуковића није била убједљива за писца ове биљешке. „Споменути Србин [би зато] требало да нађе начина да убиједи како ће књиге моћи да се дијеле, и да ће бити дозвољене, док ће се херетичке књиге моћи забранити, а омогућити штампање католичких књига“.¹⁵¹ Дакле, умјесто општих мјеста из Меморијала „да тај језик обухваћа много земаља“, или да ће то бити допринос хришћанству,¹⁵² непознати писац биљешке је тражио неке конкретније гаранције о стварној могућности пласирања католичких, а забрани „херетичких“, тј, протестантских књига, што би једино пружило већу сигурност ономе ко хоће уложити капитал.

Такву гаранцију В. Вуковић, наравно, није могао пружити.

И, најзад, завршна карика у овом неуспјелом пројекту са Ватиканом било је писмо В. Вуковића од 20. аугуста 1575. год., опет упућено кард. Сирлету. Писмо као да садржи суздржану тугу, али истовремено мирно и достојанствено увјерење Вицково да је он лично извршио своју дужност и урадио све што је од њега зависило. Жао му је, једино, што му понестају раније снаге духа, да би могао и даље дјеловати у потребним акцијама на очувању „свете вјере у оним тако бројним покрајинама и државама, а на позив свете цркве и хришћанског царства“.¹⁵³ Код њега, дакле, како тврди, остаје недирнута одлука да, у границама својих мо-

¹⁴⁹ »Io ho fatto vedere a Nostro Signore la lettera che mi ha scritta Vostra Signoria Reverendissima, et l' informazione che dà il Signor Sansovino di quello che bisognarebbe per la stampa«. (Прилог XXXII)

¹⁵⁰ »Mi par di ricordare che questa de libri è una mercantia, la qual bisogna saperla fare con vantaggio, et spacciar poi l'opere fatte, per ricavarne delle altre«. (Прилог XXXIV)

¹⁵¹ »Mi pare che il detto Serviano debba trovar modo da persuader che gli libri haveranno spaccio et che si lasseranno et potranno prohibire gli libri di heretici et far che si stampano quelli libri cattolici«, исто.

¹⁵² »...e non star su li generalì che questa lingua abbraccia molti paesi e che si farebbe alla christianità et altre cose dette nel Memoriale...«. (Прилог XXXIV)

¹⁵³ »Io ho fatto il debito mio, fino ho tanto il modo, recresendomi di non tenere le antiche forze de l' animo, restatomi inseguire et sustentare le bisognioxe hoperatione, ha chonservatione dilla santa religione ne quelle tante numeroxe provincitie et stati, et a riquixitione dilla Santa Giexa et impero cristiano«. (Прилог XXXIII)

гућности, потиче друге да раде „у служби свете цркве“, ¹⁵⁴ под-сјећајући да су сви његови, као и он, свим својим снагама дјеловали у том правцу, чак и без позива. ¹⁵⁵

Међутим, да ни тада он сам није остао скрштених руку, казује један уметак у тексту писма, који је В. Вуковић убацио изнад свог потписа у писму. Ту он каже како ће, преко једног пријатеља, током септембра писати „Његовом Католичком Величанству“. При том чак кард. Сирлету нуди услугу и за упућивање његове поште. Шта је, заправо, В. Вуковић тада тражио од Филипа II, засада се не зна, али можда ће се његово писмо и наћи у неком архиву гдје је сачувана кореспонденција краљевске куће. ¹⁵⁶

Треба још у овом писму В. Вуковића истаћи типичну спрегу појмова: служба цркви и хришћанском царству, која се два пута наводи, а много је значила за схватања и свијет тога времена. ¹⁵⁷ У таквом свијету вриједности и величина кретали су се и живјели Божидар и Вицко Вуковић.

Да није било начелних резерви папе Гргура XIII према штампарском пројекту Вицка Вуковића, него да се заиста радило о оскудици у новцу и несигурности пласирања књиге, говоре и познати ставови Ватикана за вријеме тог папе. Гргур XIII је, наиме, још био прожет мисионарским идејама, па је сматрао корисним формирање кардиналске комисије са задатком да се брине о вјерницима источног обреда, чији је члан био и кард. Г. Сирлето, као експерт за грчки језик. Тек послвије Гргура XIII папа Сиксто V прихваћа другу оријентацију, сматрајући да у том смислу нема користи улагати толико средстава и напора. ¹⁵⁸

Треба још додати да су неке сумарне податке из ових ватиканских писама користили неки наши аутори, на основу објављених и усмених Ђанелијевих информација (Ђ. Сп. Радојичић, Ј. Тадић). Проф. Стјепан Антољак, међутим, сам је истраживао у Ватиканској библиотеци, па је неке појединости које су се збиле Вицку Вуковићу 1574—1575. год. сажето изнио, али опет не на основу ових изворних писама, која се сада објављују, него посредно, на основу неких других ватиканских извјештаја, са одређеним фактографским подацима за ову тему. ¹⁵⁹

¹⁵⁴ »Non mancharò al mio potere chon exortare li altri al bene hope rare et pronti al servizio dilla Santa Giexa«, исто.

¹⁵⁵ »Si tutti li mei, chome io, non abbiamo manchato chon tutte le nostre forze, senza essere richiesti nelle hocaxione, haver mira per servizio dilla Santa Giexia et chonservatione generale per la santa religione«, исто.

¹⁵⁶ Приликом мог кратког боравка у Мадриду предузео сам све код колега архивиста да се такво истраживање обави. До тренутка објављивања овог рада нисам добио још никакве информације.

¹⁵⁷ »...servigio dilla Santa Giexia et Inperio Cristiano...«. (Прилог XXXIII)

¹⁵⁸ Vittorio Peri, *La congregazione dei Greci (1573) e i suoi primi documenti*, Estratto di Studia Gratiana XIII, 1967, Collectanea Stephan Kuttner III, стр. 132, 134—135.

¹⁵⁹ Стјепан Антољак, *Да ли је у Острогу постојала штампарија 1581. год.*, Историјски записи, Титоград 1/1976, стр. 63—66. Аутор наводи и сигнатуре које Ђ. Ђанели није евидентирао.

VII

Једини брат Божидарев, Никола Вуковић, и његова дјеца одавна су у интересном кругу науке.

Иако се Никола нигдје непосредно не спомиње као штампар и књиџар, он се, без сумње, у оквиру својих веома широких трговачких послова, уклапао и у трговину књигама. То је тим прије схватљиво што је оженио Дионору Габијано и тиме, како тачно запажа К. Марчано, ушао у породицу књиџара која је имала „врхунску улогу у једној од највећих трговачких организација тог времена, са сједиштима у Венецији, Лиону, по Фландрији и у Лондону“.¹⁶⁰

Иначе, изгледа да је Божидар, због других својих обавеза и путовања, макар повремено њему препуштао главну организацију и евиденцију имовине и вођење трговачких послова, и да је он неко вријеме окуљао цијело трговачко друштво ширих породица, нарочито са браћом и родбином Божидареве жене Аполоније.

Чињеница је, свакако, да је по женидби браће Вуковића у Венецији створено више-мање хомогено трговачко друштво, ослоњено на њихове шурјаке и зетове. У Божидаревом тестаменту изрично се говори о трговачком друштву у вези са два драга камена за кћерку Луцију, али се додаје да је то стечено заједнички, у друштву са двојицом дела Већа, шурјаком Гашпаром и Вентурином. Они су проглашени и опоручним извршиоцима. Никола је опет окружен жениним братом Зуанфранческом и мужем Дионорине сестре, Лоренцом Алипрандијем. Из тестаmenta се види да се то трговачко друштво бавило трговином у најширем смислу, не бирајући артикле. По грађи из Которског архива би се рекло да је то најчешће био текстил.

Обратио бих пажњу, међутим, на један рани податак из 1533. год., објављен у чувеном Дневнику Марина Сануда. Ту читамо како се у Сенату дуго расправљало о откупу 100.000 стара неке неозначене робе, највјероватније житарица, тј. пшенице, затим да се Никола ди ла Већа обавезао за 50.000, а неки Беновљанин за других 50.000 стара. У истом том Дневнику спомиње се и Вентурин дела Већа.¹⁶¹

Како знамо, оба брата пишу тестаменте 1539. год., а умиру мало иза тога. Те опорукe јасно говоре о њиховом благостању. Знатне суме су морале бити у оптицају, нарочито због бројних путовања великог броја трговачких сарадника, обично из круга блиских сродника по женској линији. Та покретљивост и брзина

¹⁶⁰ Corrado Marciani, *I Vukovic*, стр. 34; исти, *I Gabiano, librai italo-francesi del XVI secolo*, Firenze, 1972.

¹⁶¹ *I Diarii di Marino Sanuto*, t. LVIII, Venezia 1903, стр. 390. »... et fo parlato longamente in pratica de far un mercado de stara 100 milia, videlicet con Nicolò di la Vecchia de 50 milia, et uno Hironimo Mazerato, Zenovese de altri 50 milia« (1533. година). — »Della Vecchia Venturino, merciaio a Venezia...«, tomo 1, стр. 269. Први податак је објавила А. Сковран у бил. 30 рада *Војвода Божидар Вуковић*, стр. 83.

инвестирања није дозвољавала пажљивије вођење евиденционих пословних књига, па је остајало доста недовољно рашчишћених ствари. Послије готово истовремене смрти оба брата све је то отварало могућност расправа, тим прије што је, изгледа, долазило до природне поларизације кругова по женској линији — Дала Већа и Габијано. Бројни послови су били у току, остало је доста нерашчишћених пословних односа браће, затим притисци са страна, — и све је то лако стварало сукобе и распре послије смрти главних протагониста.

Тако већ 24. марта 1540. год. наилазимо на спор између извршиоца опоруче пок. Николе и једног члана тог постојећег трговачког друштва из круга Дала Већа, заправо Аполонијиног брата Гашпара. У овом значајном новопронађеном документу у Млетачком архиву, веома тешком за интерпретацију, откривамо дјелимично односе блиских трговачких партнера непосредно послије смрти браће Вуковића. Сасвим је јасно да су сви били незадовољни, али је исто тако јасно да се тражио и налазио компромис, па ако то нису могли постићи директним договорима, онда се ишло на ауторитет избраног судства. Спор указује на симптоме распадања трговачког друштва, али и на напоре да се рјешења налазе ванпарничним путем.

О чему се заправо радило? Према сачуваној финансијској документацији, коју је водио пок. Никола, Гашпар је од њега био добио висок зајам од 2000 дуката, до ког новца се дошло продајом драгог камена типа рубин (*balasso*).¹⁶² Опоручни извршиоци, иначе из другог породичног круга Габијано,¹⁶³ тражили су, на темељу споменуте документације, од Гашпара дела Веће да врати износ од 2000 дуката. Он је, међутим, тврдио да до продаје драгог камена уопште није било дошло само због њега.¹⁶⁴ Тај зајам, у споменутом износу, дијелили су, наводно, заједно и пок. Никола и Гашпар.¹⁶⁵ Тако је сада дошло до затегнутог стања између интереса двију породица по линији жена двојице браће. У недостатку излаза, сложили су се око избора тројице изабраних судија, међу којима је био Вентурин де ла Већа ди Корнова. Њиховим посредством дошло је до заједничке одлуке да се прихвати тврдња Гашпара дела Веће о дијељењу високе позајмице са пок. Николом, па да зато он дугује само 1000 дуката. И не само то, него је на иницијативу изабраних судија, посебно Вентурина,¹⁶⁶

¹⁶² »... per causa et occasion de un credito de ducati 2000 consegnati per esso messer al ditto messer Gasparo, come appar per li libri tenuti da messer Nicolò per un balasso...«, A. S. V. Not. Cavaneis 3347, стр. 155. (Прилог XXXV).

¹⁶³ Ти „комесари“ су били Зуанфранческо де Габијан (*Zuanfrancesco de Gabian*) и Лоренцо Алипрандо (*Lorenzo Aliprando*).

¹⁶⁴ »... non fusse per conto suo tal vendeda...«, исто.

¹⁶⁵ »Et tal credito. acceta esso messer Gasparo, per suo conto solamente, et che nel iscritto preditto si dice altrimenti, zoè: in nome de messer Nicolò et de esso messer Gasparo«, исто.

¹⁶⁶ Остала су двојица била: доктор права Бернардино ди Мафеи (*Bernardino di Maffei*) и Занпјеро Беридоло (*Zanpiero Beridolo*), исто.

продужено Гашпару коришћење тих 1000 дуката за још 5 година.¹⁶⁷ Очито је да Гашпар дела Већа у том тренутку није имао новца, а избране судије су пронашли начин како да избјегну принудну наплату, а то су рјешење опоручни извршиоци прихватили. Да би они били осигурани, сам се избрани судија Вентурин прогласио јемцем да ће новац стварно бити уредно враћен.¹⁶⁸ (Прилог XXXV)

Ипак та продаја скупоцјеног драгог камена још за Николина живота као да је симптом једне кризе у пословима, као што и инсолвентност Гашпарова нешто казује.

Наравно да нас овај камен подсећа на Божидарев тестаменат, гдје га посебно спомиње.

Међутим, поред оних заједничких интереса трговачког друштва, сваки је члан, изгледа, имао и своје посебне трговачке акције и интересе, и то се одвојено рјешавало. Тако је неколико година касније, 3. августа 1543. год., Доминик Тирабоско (Dominicus Tirabosco) опуномоћен од опоручних извршилаца пок. Николе Вуковића и његове удовице Дионоре Габијано да он „у Пери и свим другим лукама Цариграда“¹⁶⁹ наплаћује „било какву суму и количину новца, трговачку робу и добра гореспоменуте наследне масе и дугове“. Као дужник се посебно спомиње Јаков Леончини (Jacobo Leoncini). Ту, на жалост, као ни у осталим нотарским исправама, нема детаља о тим пословима и дуговима, али су они морали бити знатни када се исплатило тамо слати посебног човјека. (Прилог XXXVI)

Што се тиче потомства, Никола је имао три сина (Carlo, Giovanni Erasmo и Lucantonio) и двије кћерке (Veronica и Elisabetta, или, како се чешће среће, скраћено — Isabeta). К. Марчани је о њима објавио више занимљивих докумената, али само у кратким регестима. Да би наша наука била потпуно обавијештена и о судбини потомака Вуковића и имала комплетну документацију, снимили смо оригинале у Млетачком архиву.

Код кћерке је видна дубља приврженост католицизму, примањем завјета часне сестре, затим је примјетно благостање које се огледа у доста високим миразима, било вјерским давањем, било при склапању свјетовног брака, док син Карло преузима трговачке иницијативе, али жели да се издвоји из заједнице и добије свој дио.

Вероника је одлучила да уђе у самостан св. Марије Небеске (S. Maria a Celestibus), гдје је добила име „сестра Пруденција“, па су о њој сачувана два документа.

У првом, од 28. јула 1554. год., она се, пред нотаром и свједоцима, одриче цјелокупне очеве, мајчине и било какве друге имо-

¹⁶⁷ »...acomodamo in galdimento al preditto messer Gasparo... al qual ducati 1000, lui messer Gasparo li habbia a tenir et usufrutuar a suo comodo et incomodo, da mo per anni cinque proxime venturi...«, исто.

¹⁶⁸ »...el preditto messer Venturin, personalmente costituito ut supra, se constituisse piezo, et obligati simul et in solidum per restitutionem deli ducati 1000 accordati...«, исто.

¹⁶⁹ »...in Pera et in quibuscumque aliis portibus Constantinopolis...«, Corr. Marciani, I Vukovic, стр. 360. (Прилог XXXVI)

вине, коју сада има, или би је могла касније добити, а све то у корист брата Луке, који то прихваћа у своје име и у име остала два брата, који на то пристају. (Прилог XXXVII)

У другом документу, од 25. септембра 1554. год., види се да је она за ту своју одреку добила одређену накнаду у облику „мираза“. Био је обичај да и часне сестре добијају мираз, пошто се одлазак у самостан сматрао као облик духовног вјенчања са Христом. Тај мираз, који је износио 500 дуката, примила је опатица самостана, јер саме сестре полажу лични завјет сиромаштва. (Прилог XXXVIII)

Овдје треба обратити пажњу да се у литератури погрешно закључило да је, према имену цркве S. Maria a Celestibus, Вероника ушла у католички ред целестинки.¹⁷⁰ Назив цркве (Celestibus, Celeste) треба превести са *Небеска*, и то нема никакве везе са целестинцима, а ред у који је ушла Вероника основали су још 1273. год. цистерцити. Црква је укинута 1810. и предата Арсеналу, јер се манастир налазио у близини Арсенала. Данас нема ни цркве ни самостана, али је у имену трга на том мјесту остао траг: »Campo della Celestia«.¹⁷¹

Друга Николина кћерка, Изабета, 22. јануара 1555. год. припремала се да ступи у брак, па се и она пред нотаром одрекла цјелокупне имовине, а добила мираз и „контрамираз“ (contradote), у износу од 600 дуката. Присутни свјedoци су Леонардо Нубилоне и Никола а Саблоне. (Прилог XXXIX)

И, најзад, син Карло се такође 1555. год. активно укључује у трговачке послове и 1. октобра креће „на источне стране“.¹⁷² Он, међутим, опуномоћује Леонарда Нубилона да га заступа у свим пословима око подјеле очевих и других добара. (Прилог XL)

Тако изгледа да овај крај обраде потомака Николе Вуковића, као и код Вицка Вуковића, означава неуспјех у старим пословима и одустајање од било какве нове заједничке акције, наравно, уз одржавање посебних акција и текућих обавеза у очекивању користи које би од тога још могле произаћи.

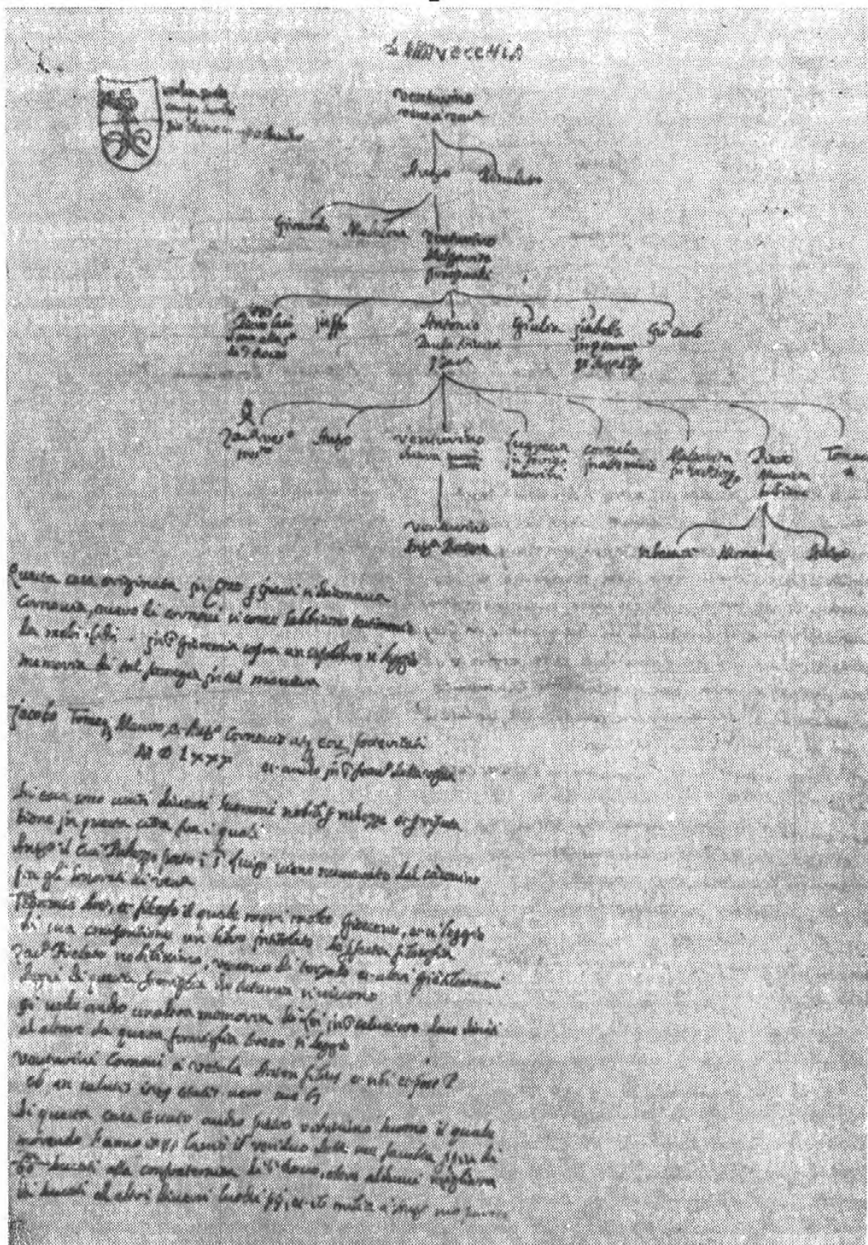
¹⁷⁰ Врста бенедиктинског реда коме је правила дао папа Целестин V.

¹⁷¹ Emmannuele Antonio Cigogna, *Delle iscrizioni veneziane raccolte ed illustrate*, Venezia 1830, vol. III, стр. 195—196 и Giulio Lorenzetti, *Venezia*, стр. 371.

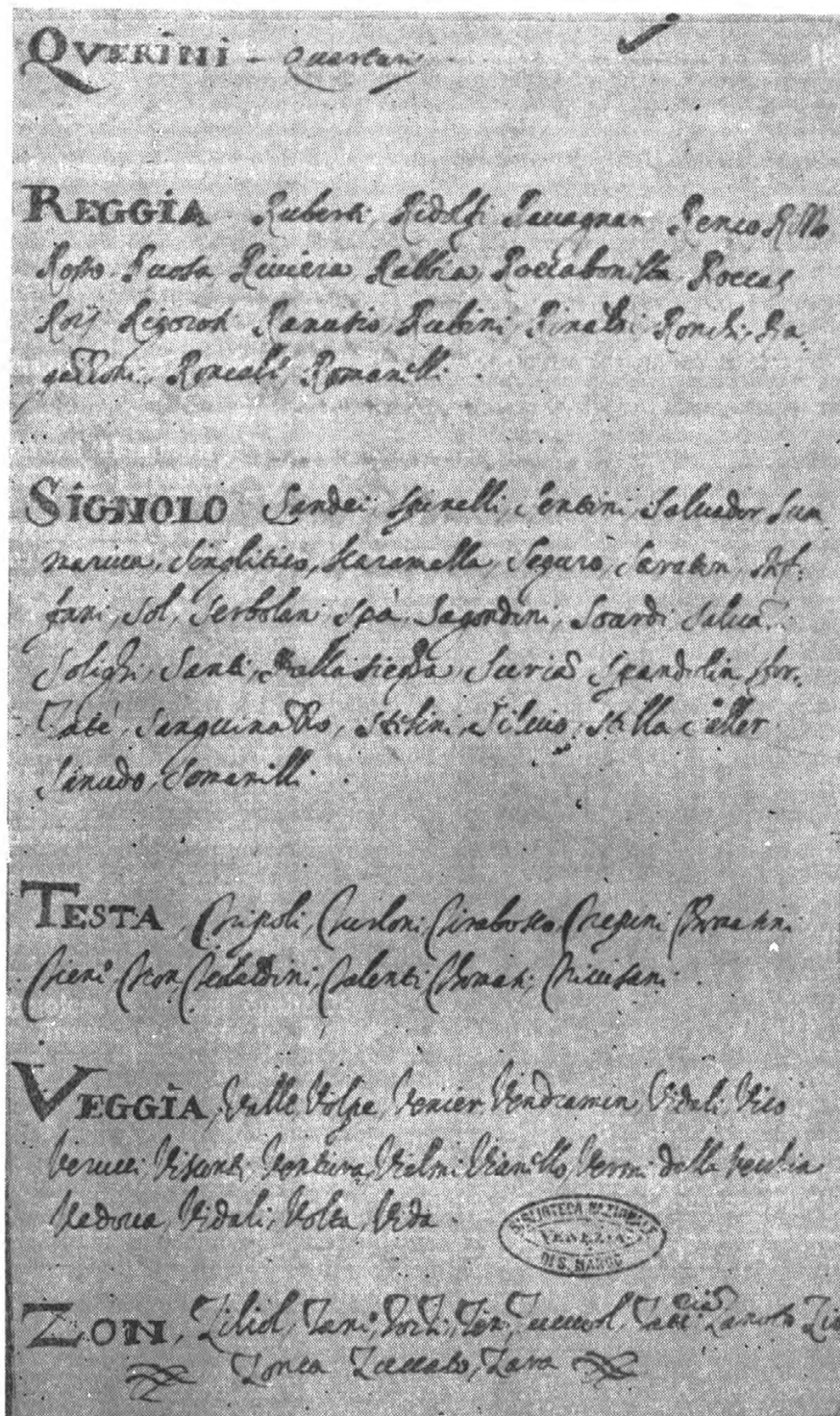
¹⁷² »... sit profecturus ad partes orientis...«. (Прилог XL)

ПРИЛОЗИ

I

Кодекс „Породична стабла и хронике млетачких грађана и неких кућа тог поријекла“ у Националној библиотеци Marciana у Венецији, стр. 38 и 109 v (COD. IT. CL. VII 90. (8029), Arbori e Croniche delli cittadini veneti e d’ alcune case patrie. Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia, pp. 38 (Dalla Vecchia) e 109 v, compreso l’ albero genealogico, ove manca la numerazione della pagina.)

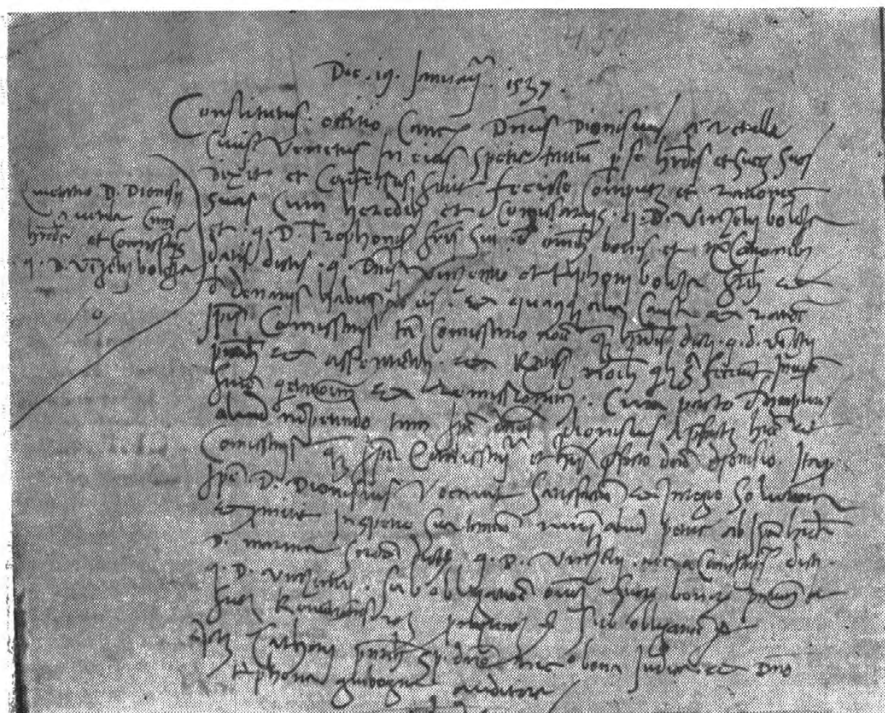

Кодекс „Хроника изворних млетачких градских породица“ у Националној библиотеци Marciana у Венецији, стр. 131 v (Veggia). (COD. IT. CL. VII (7761), Cronica di famiglie cittadine originarie venete. Biblioteca Nazionale Marciana, Venezia, p. 131 v (Veggia).

III

Котор, 19. јануара 1537.

Новчано намирење Божидара Вуковића са насљедницима и извршиоцима опоруке Вицка Болице. У канцеларији Општине Котор Вуковић изјављује да је извршио обрачуне, па се сматра намиреним и даље неће постављати никакве новчане захтјеве од покојникове супруге и сестре Марине.

Die 19 januarii 1537

Constitutus officio Cancelarie, dominus Dionisius a Vetulla, civis Venetus, in eius spetie, tantum per se, heredes et successores suos, dixit et confessus fuit fecisse computa et rationes suas cum heredibus et comissariis quondam domini Vincentii Boliza et quondam domini Triphonis, fratris sui: de omnibus bonis et mercationibus datis dictis quondam domini Vincenti et Triphoni Boliza, fratribus, et de denariis habitis ab eis et quacumque alia causa et ratione ipsis comissariis, tam comissario nomine quam heredis dicti quondam domini Vincentii, presentibus et assentientibus et respondentibus nominibus quibus supra fecerunt in mora (?) sive quietationem et remissionem. Cum pacto d'amplius aliud non petendo, tam ipse dominus Dionisius a prefatis heredibus et comissariis, quam ipsi comissarii et heredes prefato domino Dionisio. Ita que spectabilis

dominus Dionisius vocavit satisfactum, ex integro solutum et promisit in spetie sua tantum, nunquam aliud petere ab spectabile dicta domina Marina, sororis dicti quondam domini Vincentii, nec a comissariis dicti quondam domini Vincentii. Sub obligatione omnium suorum bonorum, presentium et futurorum, renuntiantes etz, pro ratione etz, sub obligatione etz.

Actum Cathari, presentibus spectabilis domini Nicolao Bona, iudice, et domino Triphone Grubogna, auditore.

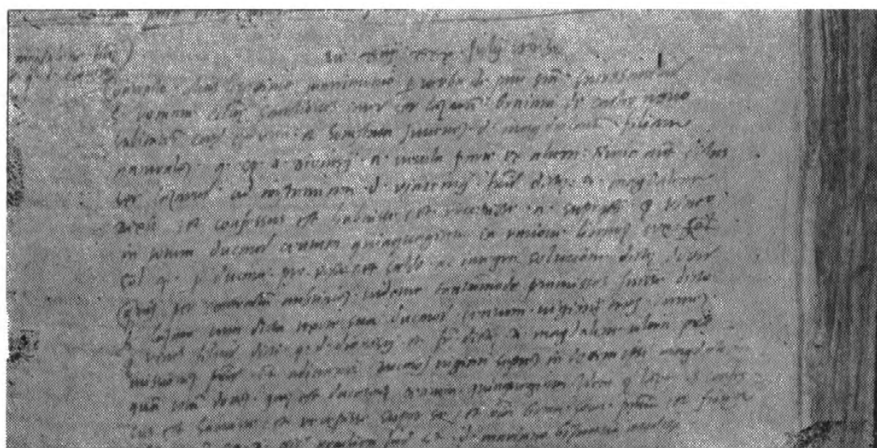
[На маргини:] Quietatio domini Dionisii a Vetula, cum herede et comissariis quondam domini Vincentii Boliza.

IAK, SN XLV, 450

IV

Котор, 30. јули 1543.

Повећање мираза Магдалене, ванбрачне кћерке пок. Божи-дара Вуковића, за 27 дуката. Лазар Брајан, из Херцег-Новог, настањен у Котору, изјављује пред судом, на тражење Магдалениног брата Вицка, да је њему и Магдалени миразним уговором била обећана сума од 123 дуката, а да им је стварно дато 150 дуката.

Die [XIII прецртано] XXX julii 1543

Contracto, alias legitimo matrimonio, per verba de presenti, secundum sacrosanctas Sancte Romane Ecclesie sanctiones, — inter ser Lazarum Braiani, de Castro Novo, habitatore Cattari, ex una, et honestam juvenem dominam Magdalenam, filiam naturalem quondam spectabili domino Dionisii a Vetula, perte ex altera. Nunc, autem, dictus ser Lazarus, ad instantiam domini Vincentii, fratris dicte domine Magdalene, dixit et confessus est habuisse et recepisse a suprascripto ser Vincentio in totum ducatos centum quin-

quaginta, in ratione librarum sex, soldorum 4, pro ducato, pro [resto et прецртано] saldo ac integra solutione dicte dotis, quis per contractum nubtiale videtur, tantummodo promissos fuisse dicto ser Lazaro, cum dicta uxore sua, ducatos centum viginti tres. Tamen ser Vincentius, filius dicti quondam domini Dionisii et frater dicte domine Magdalene, ultra promissionem predictam, adiunxit ducatos viginti septem in dotem ipsi Magdalene, quam totam dotem, que est ducatos centum quinquaginta.

Idem ser Lazarus consessus est habuisse et recepisse super se et omnia bona sua presentia et futura. Actum coram agregio domino Nicolao Vrachien, iudice, et domino Mariano Bisantio, auditore.

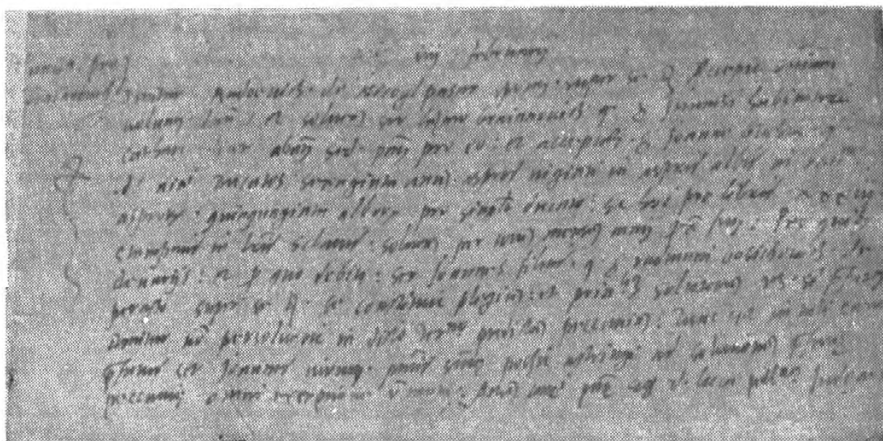
[На маргини:] Dos domine Magdalene, filie naturalis quondam ser Dionisii a Vetula.

IAK, SN XLVII, 265

V

Котор, 4. фебруара 1543.

Дмитар Андојевић из Никољ-Пазара (Бијелот Поља) пред судом признаје Лазару Брајановићу пок. Ивана, настањеном у Котору, свој дуг у износу од 61 дукат и 20 аспри, за 33 књиге штампане „словенским словима“. Плаћање је током маја текуће године, а главни је јемац Иван пок. Радмана Божиковић из Пераста.

Die 4 februarii [1543]

Dmitar Andoevich de Nicoglpasar, sponte super se etc. accepit sententiam voluntariam dandi et solvendi ser Lazaro Braianovich, quondam ser Ivanisi, habitatori Cathari licet absente, sed presente pro eo et acceptandi, ser Joanne Buchia, quondam domini Nicolai,

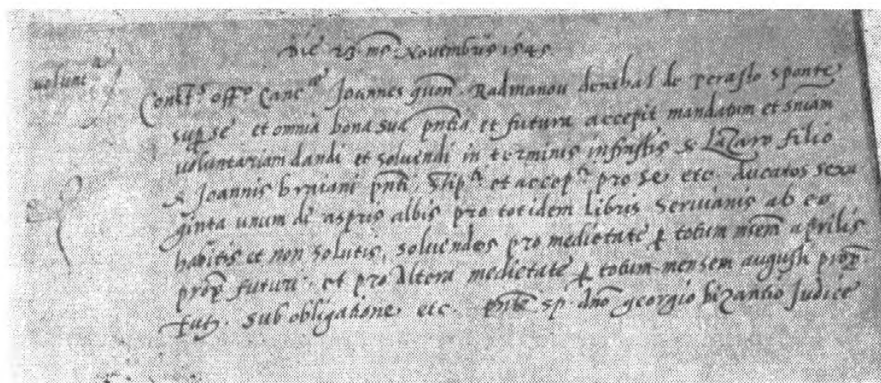
ducatos sexaginta unum, aspros viginti, in aspris albis, in ratione asprorum quinquaginta alborum pro singulo ducato, et hoc pro libris XXXIII, stampatis in literis sclavis, solutis per totum mensem maii, proxime futuri. Pro quibus denariis et pro quo debito ser Joannes, filius quondam ser Radmani Bosichovich de Perasto, super se etc, constituit plegium et principalem solutorem, videlicet si prefatus Dmitar non persolverit in dicto termine predictam pecuniam, tunc et in tali casu, prefatus ser Joannes Bucchia, presente, possit astringi ad solutionem prefatis pecuniis, omni exceptione remota. Presenti... de Luca Palegrina, iudice.

[На маргини:] Sententia voluntaria pro ser Lazaro Braianovich. IAK, SN XLVIII, 471

Va

Котор, 23. новембра 1545.

Иван пок. Радмана Дентал из Пераста признаје пред судом дуг Лазару, сину Ивана Брајанова, од 61 дукат, за „толико српских књига од њега добијених, а неплаћених“. Половину суме обавезује се да ће платити током априла, а другу половину током аугуста 1546. године.

Die 23 mensis novembris 1545

Constitutus officio cancelerie Joannes quondam Radmanov Denthall de Perasto, sponte super se et omnia bona sua presentia et futura, accepit mandatum et sententiam voluntariam dandi et solvendi in terminis infrascriptis ser Lazaro filio ser Joannis Braiani, presenti, stipulanti et acceptanti, pro se etc, ducatos sexaginta unum, de aspris albis, pro totidem libris servianis, ab eo habitis et non solutis, solvandos pro medietate per totum mensem aprilis, proxime futuri, et pro altera medietate per totum mensem augusti, proxime futuri. Sub obligatione etc., presente spectabili domino Georgio Bisantio, iudice.

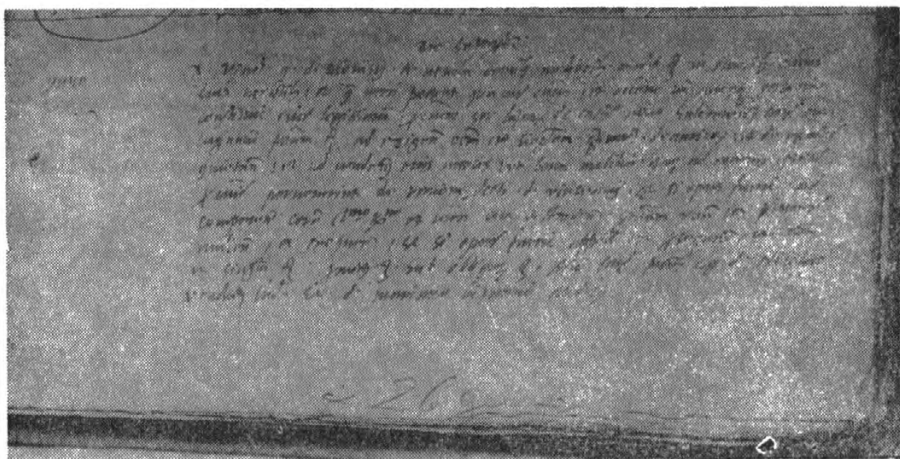
[На маргини:] Sententia voluntaria. IAK, SN XLIX, 165

Vъ

Котор, 30. јула 1543.

Вицко, син пок. Божидара Вуковића, одређује за пуномоћника свог зета Лазара из Херцег-Новога, настањеног у Котору.

Осим уобичајених правних клаузула, треба истаћи елементе трговачке сарадње, јер се Лазар (Брајан) посебно овлашћује да продаје Вицкову робу и покретна добра до којих дође.

Die suprascripta

Dominus Vincentius, quondam domini Dionisii a Vetula, omnibus melioribus modis et in omnibus causis suis, vertentibus et que verti possent, qua vis, causa et occasione, cum quacumque persona, — constituit eius legitimum procuratorem: ser Lazarum de Castro Novo, habitatorem Cattari, eius cognatum, presentem etz ad exigendum omnem et singulam quantitatem denariorum, et de exactis quietandum, et ad vendendum eius merces et bona mobilia, que ad manus ipsius procuratoris pervenerint, de ratione dicti domini Vincentii. Et si opus fuerit, ad comparendum coram Clarissimo Rectore et iura sua deffendendi, sententiam unam, vel plures, audiendi et exequendi, et si opus fuerit, appellandi et prosequendi omnia et singula etz, promittendi etz. sub obligatione etz.

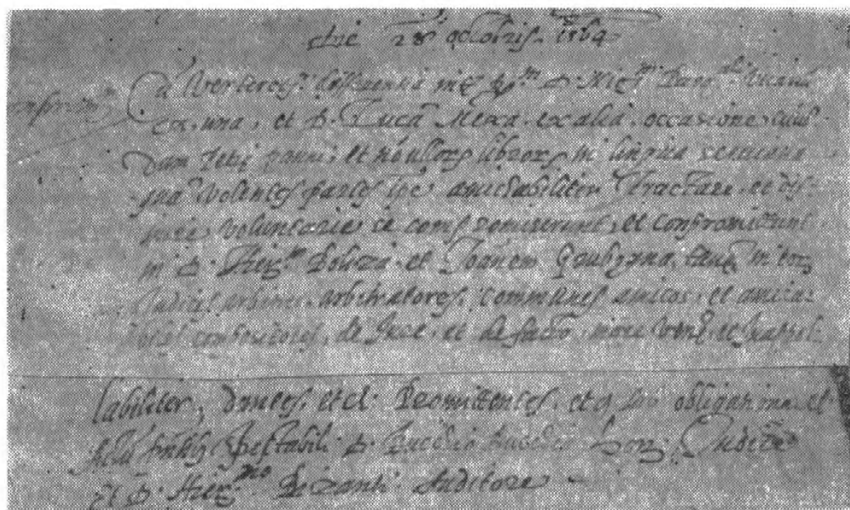
Actum Cattari, presentibus egregio domino Nicolao Vrachien, iudice, et domino Mariano Bisanzio, auditore.

IAK, SN XLVII, 265

Vc

Котор, 28. октобра 1564.

Приликом сагласног одређивања изабраних судија да ријеше трговачки спор настао између Николе Пасквалија и Луке Мексе, међу трговачком робом се спомиње и „неколико књига на српском језику“.

Die 28 octobris 1564

Cum verteretur differentia inter reverendum dominum Nicolaum Pasquali, vicarium, ex una, et dominum Lucam Mexa, ex alia, occasione cuiusdam petie panni et nonnullorum librorum in lingua serviana, quas volentes partes ipse amicabiliter tractare et definire voluntarie, se compromiserunt et compromittunt in dominum Hieronimum Boliza et Joannem Grubogna tamquam in eorum iudices arbitres, arbitratores, communes amicos et amicales compositores de iure et de facto, more veneto et inappellabiliter, dantes et cetera. Promittentes et cetera, sub obligatione et cetera. Actum presentibus spectabili domini Bucchio Bucchia, honorando iudice, et domino Hieronimo Bisanti, auditore.

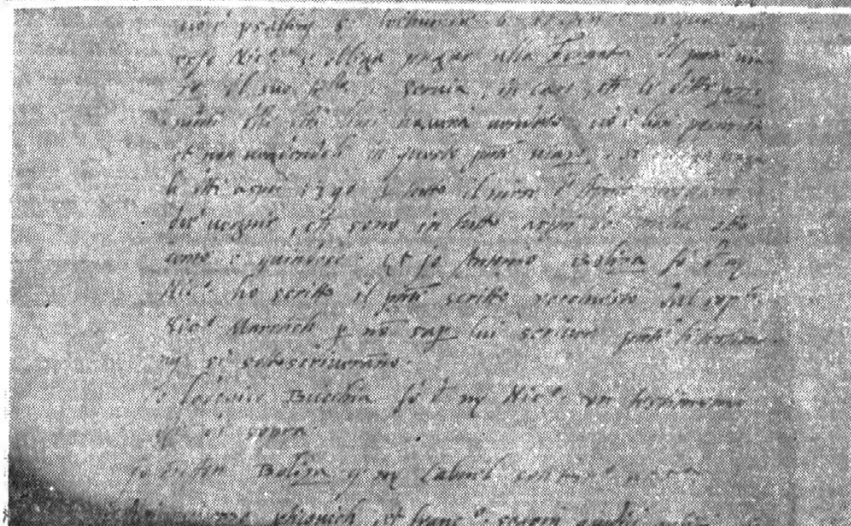
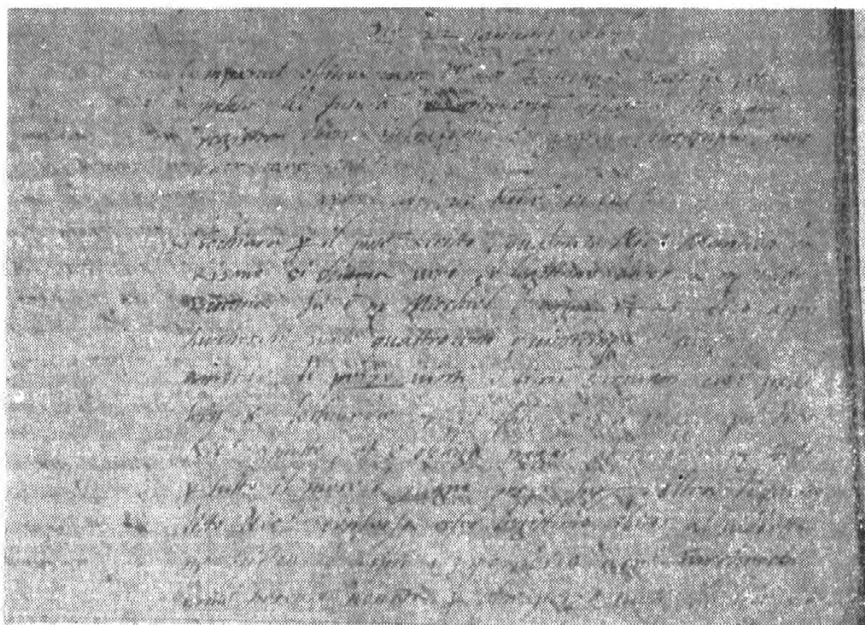
[На маргини:] Compromissum.

IAK, SN LVII, 504—505

Vd

Котор, 22. јануара 1567.

На захтјев племића Бућа Буће, а на „успомену у будућности“, уноси се у нотарску књигу докуменат од 20. новембра 1565. год. са подацима о набавци 40 Вуковићевих књига од стране Трипуна Буће и продаји по Србији од стране браће Маретића (Маретића), из Рисна.

Die 22 januaris 1567

Comparuit officio cancelerie messer Bucchio Bucchia et instesit, ad futuram rei memoriam, in actis dicte cancelerie registrari debere infrascriptum originarium chirographum, cuius tenor talis sequitur:

1565 adi 20 novembre in Cattaro

Si dichiara per il presente scritto qualmente Nicolo Maritich, da Risano, si chiama vero et legittimo debitor a messer Triffon Bucchia, fu de messer Micchiel, d' aspri 1425, dico aspri turcheschi mille quattrocento e vinticinque, et questo per el amontar di pezze vinti de libri serviani, cioè psalterii 8, lechiurdie 7 et offitii 5, a li qual aspri ditto Nicolo promette et s'obliga pagar al suddetto messer Triffon, per tutto il mese de zugno, proxime futuro; oltre di questo, ditto Nicolo confessa esser legittimo debitor al suddetto messer Triffon d' aspri 1390, dico aspri turcheschi mille tresento novanta, per oltre pezze vinti delli libri serviani, cioè psalterii 8, lechiurdie 6 et offitii 6, li qual aspri esso Nicolo s' obliga pagar alla tornata del presente viazo del suo fratello in Servia; in caso che le ditte pezze vinti delli detti libri, haverà venduto, cioè libri posteriori; et non vendendoli in questo presente viazo, si obliga pagar li detti aspri 1390 per tutto il mese d' aprile proxime die vegnir, che sono in tutto aspri doi millia otto cento e quindese.

Et io, Antonio Boliza, fo de messer Nicolo Maretich (!), per non saper lui scriver, presenti li testimonii si sottoscriveranno.

Io Lodovico Bucchia, fo del messer Nicolo, son testimonio come di sopra.

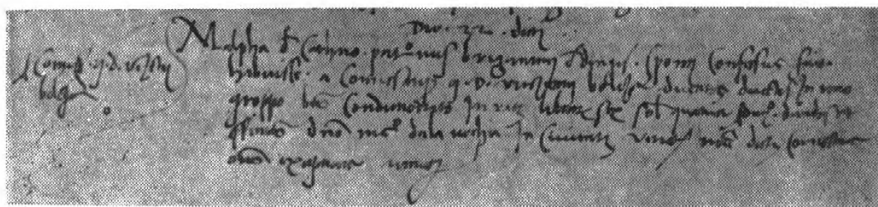
Io Triffon Boliza, quondam messer Gabriel, son testimonio ut supra.

IAK, SN LVIII, 37—38

VI

Котор, 22. новембра 1536.

Малфа из Котора, патрун бригантина породице Драго, изјављује да је од извршилаца опоруке пок. Вицка Болице примио 200 дуката, уз обавезу да новац преда, од стране опоручне масе, Николи Вуковићу (dala Vechia) у Венецији.

Die 22 dicti

Malpha de Catharo, patronus brigantini de Dragis, sponte confessus fuit habuisse a comissariis quondam domini Vincentii Boliza ducatos ducentos, in uno groppo bene conditionato, in ratione librarum sex, soldos quatuor pro ducato, dandos et perficiendos domino Nicolao dala Vechia, in civitate Venetiarum, nomine dicte Comissarie, omni exceptione remota.

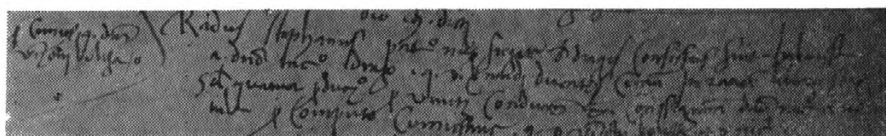
[На маргини:] Pro Comissaria quondam domini Vincentii Boliza [o]

IAK, SN XLV, 281

VII

Котор, 19. децембра 1536.

Радуш Стефан, патрун фрегате породице Драго, изјављује да је од Вицка Драга пок. Бернарда примио 100 дуката са налогом да их у Венецији преда Николи Вуковићу (a Vetula), на име обрачуна са наслеђном масом пок. Вицка Болице.

Die 19 dicta

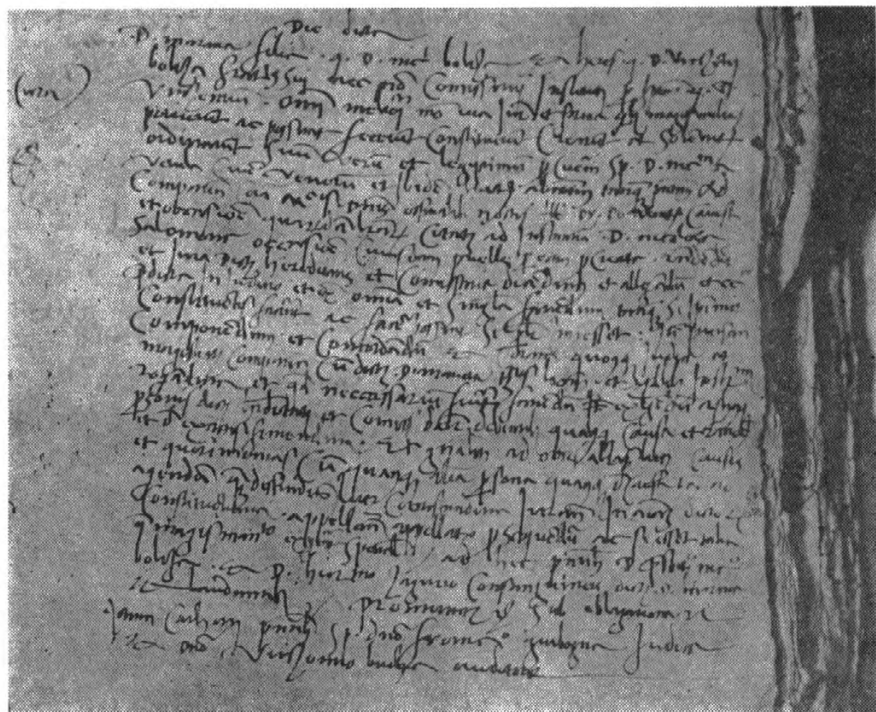
Radus Stephanus, patronus fregate de Dragis, confessus fuit habuisse a domino Nicolao Drago, quondam domini Bernardi, ducatos centum, in ratione librarum sex, soldorum quatuor pro ducato, per Venetias conducendum et consignandum domino Nicolao a Vetula, — pro computo Comissarie quondam domini Vincentii Boliza, quondam domini Nicolai.

[На маргини:] Comissaria quondam domini Vincentii Boliza[o]
IAK, SN XLV, 285

VIII

Котор, 26. априла 1537.

Марина, кћерка пок. Николе и сестра и наследник пок. Вицка Болице, опуномоћује Николу Вуковића (а Vetula), настањеног у Венецији да је заступа у правним пословима са Николошом Саломонис из Венеције, а у вези с Николошиним ванбрачним дјететом.

Die dicta [26 aprilis 1537]

Domina Marina, filia quondam domini Nicolai Boliza et heres quondam domini Vincentii Boliza, fratris sui, nec non commissarii, instituti per spectabilem quondam dominum Vincentium, omni meliori modo, via, iure et forma, quibus magis melius potuerunt ac possunt, — fecerunt, constituerunt, creaverunt et solempniter ordinarunt suum verum et legitimum procuratorem, spectabilem dominum Nicolaum a Vetula, civem venetum et ibidem habitantem, absentem tamquam presentem, — ad comparendum coram magnificis dominis officialibus nostri illustrissimi domini de Venetiis, causa et occasione quarundam literarum citati ad instantiam domine Nicolose Salomonis, occasione cuiusdam puelle per eum procreate, — rendendum et iura dicti hereditatis et commissarie dicte, dandum et allegandum etc. predictae in iudicio et extra omnia

et singula faciendum, tamquam si ipsimet constituentes facerent ac facere possint se probiter interesset (?): quod patisciri (?) componendum et concordandum et coram quocumque iudice et magistrati comparandum cum dicta domina Marina, tamquam heres et heredibus institutam, rogandum et quod necessarium fuerit faciendum, exigendum a quacumque personis dicte hereditatis ac commissarie, dandi debendi (?) quacumque causa et ratione et de exactis faciendum. Et generaliter ad omnia alias litis causas et querimonias cum quacumque alia persona, quacumque de causa, tam non agendam quam etc.

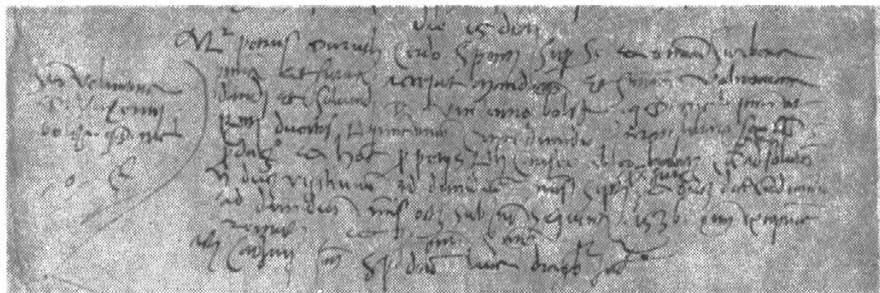
[На маргини:] Procura.

IAK, SN XLV, 471

IX

Котор, 15. јула 1536.

Мајстор Петар Дурут, ципелар, пред судом признаје свој дуг Вицку Болицу, у износу од 501,5 дуката, за 53 свитка (пече) ткањине зване „карисеја“. Уговорено је и ратеално отплаћивање.

Die 15 dicti

Magister Petrus Duruth, cerdo, sponte super se et omnia sua bona, presentia et futura, accepit mandatum et sententiam voluntariam: dandi et solvendi domino Vinzentio Boliza, quondam domini Nicolai, presenti et recipienti, ducatos L ginte (!) unum, cum dimidio, in ratione librarum sex, soldorum 5, pro ducato. Et hoc pro petiis LIII carisee, ab eo habitis.

Cum ad solvendos ducatos vigintiunum et dimidium mensis septembris XX, futuri, et ducatos decem et dimidium ad dandum mense octobri, sub indictione 1536, omni exceptione remota. Et per presenti sententia grossos 2.

Actum Cathari, presenti spectabili domino Luce Drago, iudice.

[На маргини:] Sententia voluntaria domini Vinzentii Boliza, quondam domini Nicolai.

IAK, SN XLV, 250.

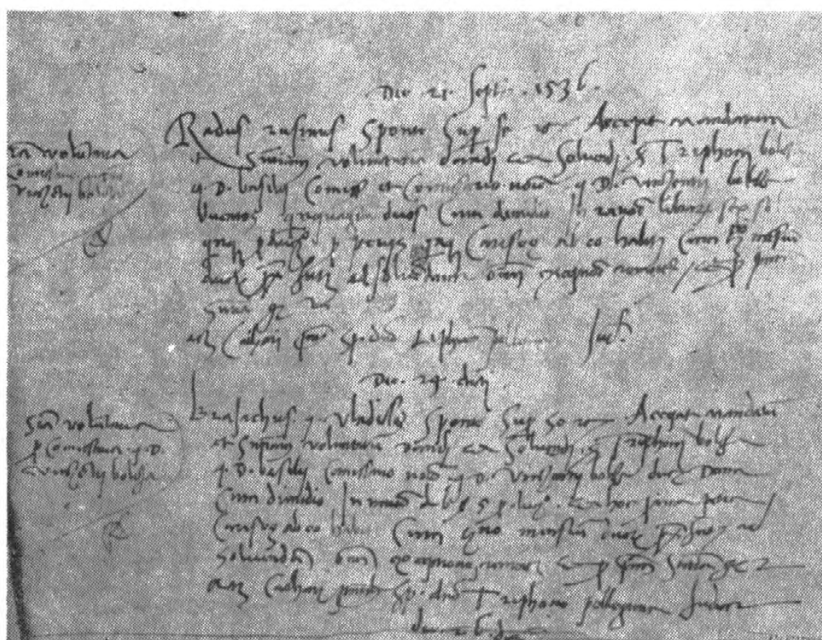
X

Котор, 21. септембра 1536.

Радуш Русин пред судом признаје свој дуг према оставинској маси пок. Вицка Болице, у износу од 52,5 дуката, за 5 свитака (печа) тканине зване „карисеја“. Обавеза наплате је према опоручном извршиоцу Трипу Болице, у року од два мјесеца.

Котор, 24. септембра 1536.

Брајак пок. Владише пред судом признаје свој дуг према оставинској маси пок. Вицка Болице, у износу од 10,5 дуката, за 1 свитак (печа) тканине зване „карисеја“. Обавеза наплате је према опоручном извршиоцу Трипу Болице.

Die 21 septembris 1536

Radus Rusinus, sponte, super se etc. accepit mandatum et sententiam voluntariam: dandi et solvendi ser Triphoni Boliza quondam domini Basillii, comissarius et comissario nomine quondam domini Vincentii Boliza — ducatos quinquaginta duos, cum dimidio, in ratione librarum sex, soldis quinque, pro ducato, — pro peciis quique carisee ab eo habite, cum pacto mensium duorum, proxime futurum ad solvendum, omni exceptione remota. Et per presenti sententia grossos 2. (Actum Cathari, presente spectabilis dominus Triphonus Pellegrina, iudice.

[На маргини:] Sententia voluntaria Commissarie quondam domini Vincentii Boliza.

Die 24 dicti

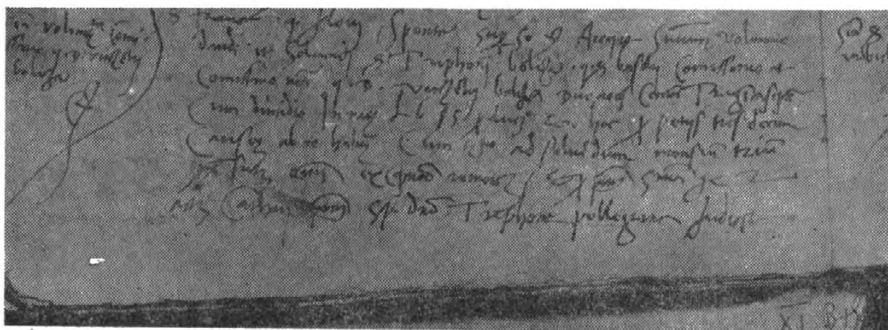
Brajachus quondam Vladissa, sponte super se etc. accepit mandatum et sententiam voluntariam: dandi et solvendi ser Triphoni Boliza, quondam domini Basilio, comissario nomine quondam domini Vinzentii Boliza, ducatos decem cum dimidio, in ratione librarum 5 pro ducato. Et hoc pro una petia carisee, ab eo habite. Cum termino mensium duorum, proxime futurum ad solvendum, omni exceptione remota. Et per presenti sententia etc. Actum Cathari, presente spectabili domino Triphone Pellegrina, iudice.

IAK, SN XLV, 266.

XI

Котор, 9, октобра 1536.

Фрањо пок. Флорија пред судом признаје свој дуг Трипу Болици, опоручном извршиоцу пок. Вицка Болице, у износу од 137,5 дуката, за 13 свитака (печа) тканине зване „карисеја“. Рок отплате је три мјесеца.

Die 9 dicti

Ser Franciscus quondam Florii, sponte, super se etc. accepit sententiam voluntariam: dandi et solvendi ser Triphoni Boliza, quondam ser Basilio, comissario et comissario nomine quondam domini Vinzentii Boliza, ducatos centum triginta septem, cum dimidio, in ratione librarum 6, soldorum 5 pro ducato.

Et hoc pro petiis tres decim carisee, ab eo habitis, cum termino ad solvendum mensium trium proxime futuro, omni exceptione remota, et per presenti sententia grossos 2.

Actum Cathari, presenti spectabili domino Triphone Pellegrina, iudice.

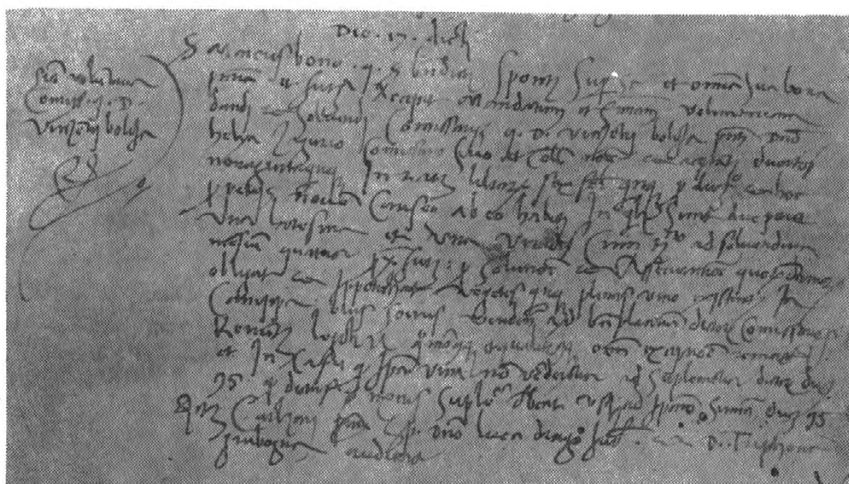
[На маргини:] Sententia voluntaria Comissarie quondam domini Vinzentii Boliza.

IAK, SN XLV, 272

XII

Котор, 17. новембра 1536.

Марко Боно признаје пред судом свој дуг према извршиоцима опорукe пок. Вицка Болице, у износу од 95 дуката, за 9 свитака (печа) тканине зване „карисеја“. Посебно се спомињу разне боје тканине и одређује се рок исплате од 4 мјесеца. Као осигурање дуга служе и 5 бачава пуних вина из конобе дужникове таште.

Die 17 dicti

Ser Marcus Bono, quondam ser Benedicti, sponte, super se et omnia suo bona presentia et futura, accepit mandatum et sententiam voluntariam: dandi et solvendi comissariis quondam domini Vinzentii Boliza, presenti domino Helia Zagurio, comissario suo, et collegis, nomine ex actas, ducatos nonagintaquinque, in ratione librarum sex, soldorum quinque pro ducato, et hoc pro petiis novem carisee, ab eo habitis, in quibus sunt due para, una horesina et una viridis, cum termino ad solvendum mensium quatuor, proxime

futuro, pro solutione et assecuratione quorum denariorum obligat et ippotechat vegetos quinque plenas vino, existentibus in canippa eius socrus, vendendi ad beneplacitum dictorum comissariorum, renuntiantis legibus quomodocumque et qualiscumque omni exceptione remota. Et in casu quod ipsa vina non venderentur, ad supplementum dictorum ducatorum 95, quod dictus ser Marcus suplire debeat usque ad ipsam sumam ducatorum — 95.

Actum Cathari, presente spectabili domino Luco Drago, iudice et domino Triphone Grubogna, auditore.

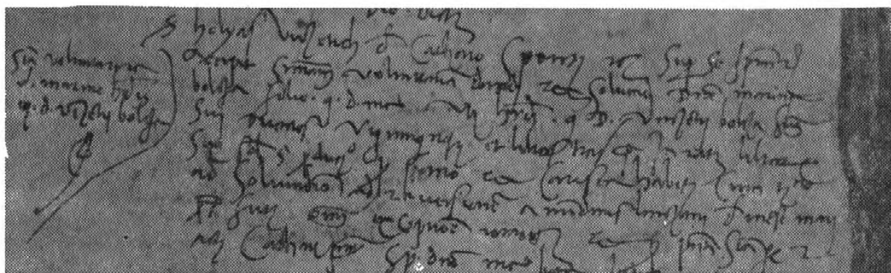
[На маргини:] Sententia voluntaria Commissarie quondam domini Vincentii Boliza.

IAK, SN XLV, 279

XIII

Котор, 22. јануара 1537.

Илија Вучетић из Котора пред судом признаје свој дуг Марини Болици, наследници свога брата, пок. Вицка, у износу од 25 дуката и 3 либре, за тканину и „карисеју“.

Die dicta

Ser Helias Vuzetich de Catharo, sponte et super se et super omnia etc. accepit sententiam voluntariam: dandi et solvendi domine Marine Boliza, filie quondam domini Nicolai et herede quondam domini Vincentii Boliza, fratris sui, ducatos vigintiquinque et libras tres per (?) in ratione librarum sex, soldorum quinque, pro ducato, pro pano et carisea habitis, cum termino ad solvendum ad reversum a nundine sancti Lanzani de mense mai, proxime futuro, omni exceptione remota et per presenti sententia grossos 2.

Actum Cathari, presenti spectabili domino Nicolai Besanti, iudice.

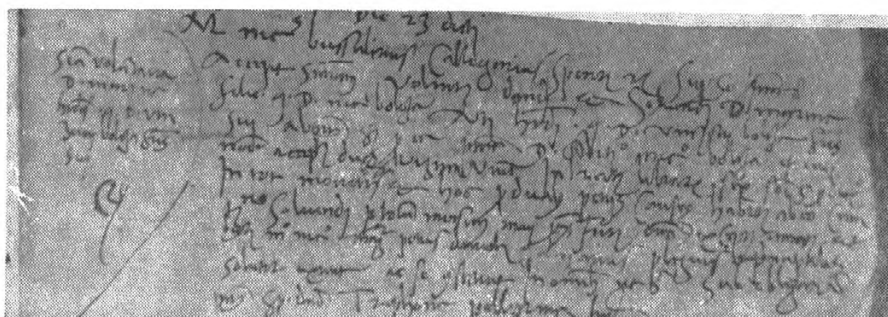
[На маргини:] Sententia voluntaria domine Marine, heredis quondam domini Vinzentii Boliza.

IAK, SN XLV, 291

XIV

Котор, 23. јануара 1537.

Мајстор Никола Бусулин пред судом признаје свој дуг Марини Болици, наследици свог пок. брата Вицка, у износу од 21 дукат, за два свитка (пече) тканине зване „карисеја“. Рок исплате је мај мјесец, а јемац је мајстор цилепар Петар Дурут.

Die 23 dicti

Magister Nicolaus Bussulinus, callegarius, sponte etc. super se ipsum etc. accepit sententiam voluntariam dandi et solvendi domine Marine, filie quondam domini Nicolai Boliza, uti heredi quondam domini Vinzentii Boliza, fratris sui, absente et pro ea presente, domino presbitero Nicolao Boliza, quod eius nomine accepit ducatos viginti unus, in ratione librarum sex, soldorum quinque pro ducato in tot monetis. Et hoc pro duabus petiis carisee, habitis ab eo, cum termino solvendi per totum mensem mai, proxime futuro, omni exceptione remota. Et dicti magistro Nicolao, magister Petrus Duruth, calegarius, plegius, principalis solutor extitit ac se constituit in omnibus ut supra, sub obligatione etc.

Presenti spectabili domino Triphone Pellegrina, iudice.

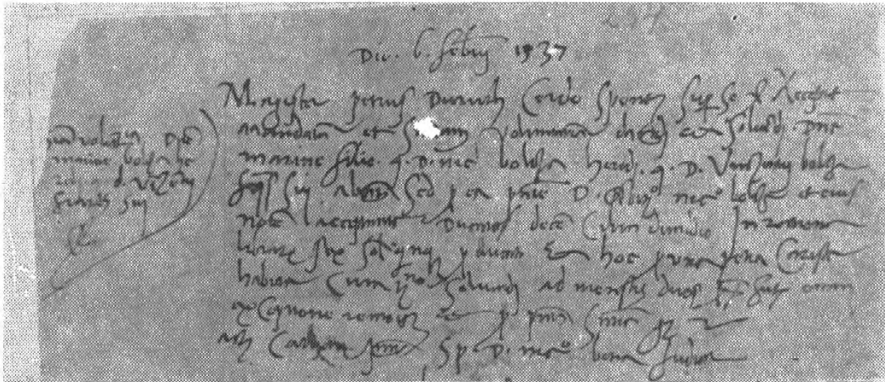
[На маргини:] Sententia voluntaria domine Marine, heredis quondam domini Vinzentii Boliza, fratris sui.

IAK, SN XLV, 291

XV

Котор, 6. фебруар 1537.

Мајстор Петар Дурут, ципелар, пред судом признаје свој дуг Марини Болици, наследици свог покојног брата Вицка Болице, у износу од 10,5 дуката, за један свитак (печа) тканине зване „карисеја“. Обавезује се да ће дуг исплатити, у року од два мјесеца, Маринином нећаку Бернаруду Болици.

Die 6 februarii 1537

Magister Petrus Duruth, cerdo, super se etc. accepit mandatum et sententiam voluntariam: dandi et solvendi domine Marine, filie quondam domini Nicolai Boliza, heredi quondam domini Vincentii Boliza, sororis sui, absente, sed pro ea presente domino presbitero Nicolao Boliza et eius nomine, accipiente, ducatos decem, cum dimidio, in ratione librarum sex, soldorum quinque pro ducato, — et hoc pro una petia carisee, habite, cum termino solvendi ad mensis duos, proxime futuro omni exceptione remota. Et per presenti sententia etz.

Actum Cathari, presente spectabili domino Nicolao Bona, iudice.

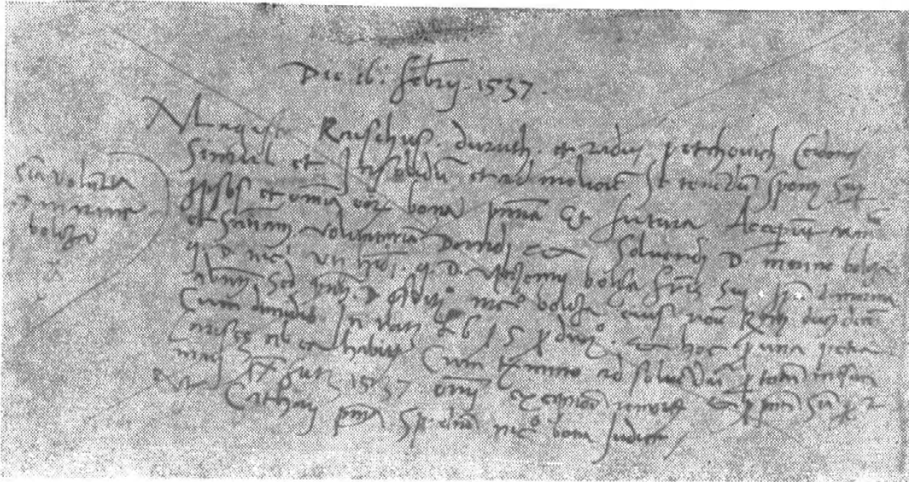
[На маргини:] Sententia voluntaria domine Marine Boliza, heredi quondam domini Vincentii, fratris sui.

IAK, SN XLV, 294

XVI

Котор, 16. фебруара 1537.

Мајстори Раичко Дурут и Радуш Петковић, ципелари, пред судом признају свој дуг Марини Болици, наследици пок. брата Вицка, у износу од 10,5 дуката, за један свитак (печа) тканине зване „карисеја“. Рок исплате је током маја текуће године.

Die 16 februarii 1537

Magistri Raischus Duruth et Radus Petchovich, cerdone, simul et in solidum, et ad meliorem se tenendum, sponte super ipsos et omnia eorum bona presentia et futura, accepit mandatum et sententiam voluntariam, dandi et solvendi domine Marine Boliza, quondam domini Nicolai, uti heredi quondam Vincentii Boliza fratris sui. Supradicta domina Marina, absente, sed presenti domino presbiteri Nicolao Boliza, eius nomine recipienti ducatos decem cum dimidio, in ratione librarum sex, soldorum quinque, pro ducato. Et hoc pro una petia carisee, ab ea habita, cum termino ad solvendum per totum mensem maii, proxime futuri 1537, omni exceptione remota. Et per presenti sententia grossos 2.

Actum Cathari presenti spectabili domino Nicolo Bona, iudice.

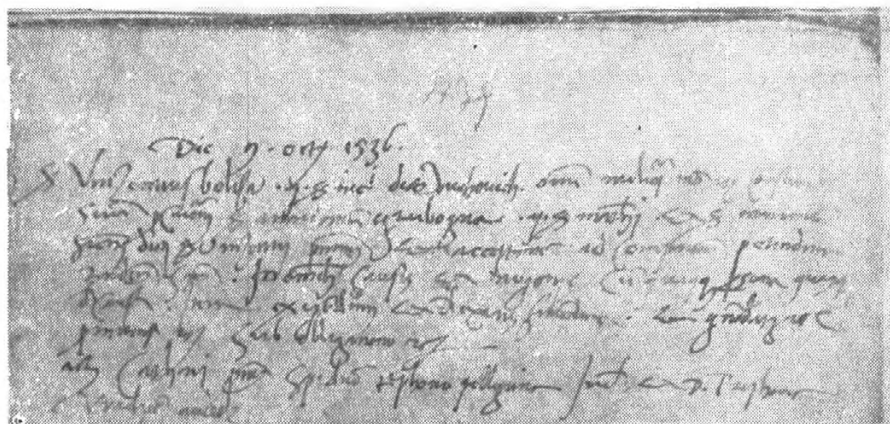
[На маргини:] Sententia voluntaria domine Marine Boliza.

IAK, SN XLV, 295

XVII

Котор, 9. октобра 1536.

Вицко Болица одређује за свог пуномоћника Марина Грубоњу. Пред Боличиним презименом стоји ознака да је племић («ser»), а иза презимена је додаток „речени Вуковић“.

Die 9 octobris 1536

Ser Vincentius Boliza, quondam ser Nicolai, dicti Vuchovich, omni meliori modo etz, constituit suum procuratorem ser Marianum Grubogna, quondam ser Mathei, et ser Marinum, fratrem dicti ser Vincentii, presente et acceptante, ad comparandum, petendum in iudicio etz, in omnibus causis et negotiis, cum quaque persona, quaque de causa et iura exercendum, et de exactis firmandum.

Et qualiter etz, sub obligatione etz.

Actum Cathari, presente spectabili domino Triphone Pellegrino, iudice, et Triphone Vrachien, auditore.

IAK, SN XLV, 439

XVIII

С. Л. — С. Д. [Венеција, 1574. година]

Иван—Вицко Вуковић нуди папи Гргуру XIII обнављање штампања ћирилских црквених књига на српском језику, у католичкој редакцији, јер је чуо да и „херетици“ штампају такве књиге. Моли папу да изда »breve« са забраном штампања сличних црквених књига, без посебне дозволе. Писмо обилује значајним појединостима о Божидару и Вицку Вуковићу.

S^{mo} Padre

Dionisio de Dispoti della Servia già mio Padre con l'antica successione de suoi maggiori
 discepoli de Catholici Imperadori sempre sono stati devoti alla s.^{ta} sedia ap^{ta}lica, et per
 questo mio Padre stato principale et capo della lingua seruiana la quale è la mag-
 gior che de Christiani sia conosciuta, a lui per una congregatione di Prencipi così
 ecclesiastici, come secolari fu dato il carico di far mettere in ordine una stampa
 di quella lingua et che in quella si stampassero libri della s.^{ta} scrittura, et altri
 catholici ad amplificatione della s.^{ta} fede, et fu confermato da Papa Paolo Terzo
 et da cada uno de Imperadori, et gli fece con molta spesa del suo senza altro
 aiuto: Et fo ha seguitato di fare il medesimo genere ho potuto con gran beneficio
 di Christianita. Et in questa casa sola delle stampe è stato il nostro studio di servir
 la s.^{ta} fede, ma anchora in la guerra, che mio Padre al tempo della lega fatta con Car-
 lo quinto serui per Capitano generale verso la parte di Servia, et di Macedonia et
 anchora in serva sua Maesta in Alamagna contra Heretici alla presa del Duca di
 Sassonia, et essendo prima a nostri maggiori stato tenuto lo stato, et dopo la morte
 di mio Padre a me stato tolto quello che mi era rimaso, mi sono trovato senza modo
 di servir questa s.^{ta} sedia ne di stampe, ne di altra operatione: Et con tutto questo
 essendo noi conosciuti capi, et protectori di quella lingua: Et da infideli, et da He-
 retici già a mio Padre, et poi a me sono stati fatti molti di andare a loro servitij con
 promessa di restitutione di stato, et di altri laggi partiti: Et noi habbiamo sempre
 cheto anzi di viver poveri fedeli, che ricchi, et ribelli di Gesu Christo et hauendo
 inteso che da Heretici si stampano libri in quella lingua per corromper quelle na-
 tioni a danno della s.^{ta} fede sono ricorso a piedi della s.^{ta} V. come a capo di chri-
 stiani, et a fonte della dottrina, et benignita della quale tutta la Christianita
 ha da essere illuminata, et mantenuta per ricordarle riverentemente l'honor
 di Christo, et l'esaltatione di quella s.^{ta} sedia, che se a lei piacesse di far nimen-
 tale stampa di quella lingua, et far stampar libri catholici con la publicatione di
 un brieve da esser ubidito da tutti i Prencipi Christiani che alcuno non ardisse

sotto pena di scomunicar et della perdita di libri, et altre pene graviss^{ime} di stampar, ne vender libri stampati in quella lingua senza licenza di cui tal carico fosse commesso grande, et doppio beneficio ne risulterà alla Christianità, che si resisterà a gli Heretici, et nella fede si conserveranno i sudditi del Turco, et in ogni occasione di guerra egli si troverà haver tanti nimici in casa, et ogni profetisco di dar le stampe a questo santo servizio: et di esserle ministro a concur persone necessarie per tale esercizio doue più piacerà alla S.^{ca} et moderatamente sarà necessario aprir un collegio di quella lingua per nutrir delle persone che fossero atte a sbar-
 .ger la Romana catholica dottrina, et a tradurre in quella lingua libri catholici, et a rispondere a gli Heretici. Il che quanto sia al proposito la S.^{ca} ne potrà hauer notizia dall' Illmo Cardinal Wormiense, et dal Nuncio Palatinopolitano, et si per questo servizio, come per esserle per la deuotion mia verso questa S.^{ca} tutta in misteria la supp.^{ca} che degna di prouedere, che con la mia famiglia io possa vivere, et attendere a seruirla, et reuerentemēte le bacio li santiss^{imi} piedi.

D. V. S.^{ca}

Deuot^{issimo} et humiliss^{imo} Seruo Gio: VINCENZO Vuchumicchio
 detto della Vecchia, de' Dispoti di Seruia

S[antiss]imo Padre

Dionisio de Dispoti della Seruia, già mio padre, con l'antica successione de suoi maggiori, discesi da catholici imperadori, sempre sono stati deuoti alla S[anta] Sedia Ap[osto]lica, et per esser mio

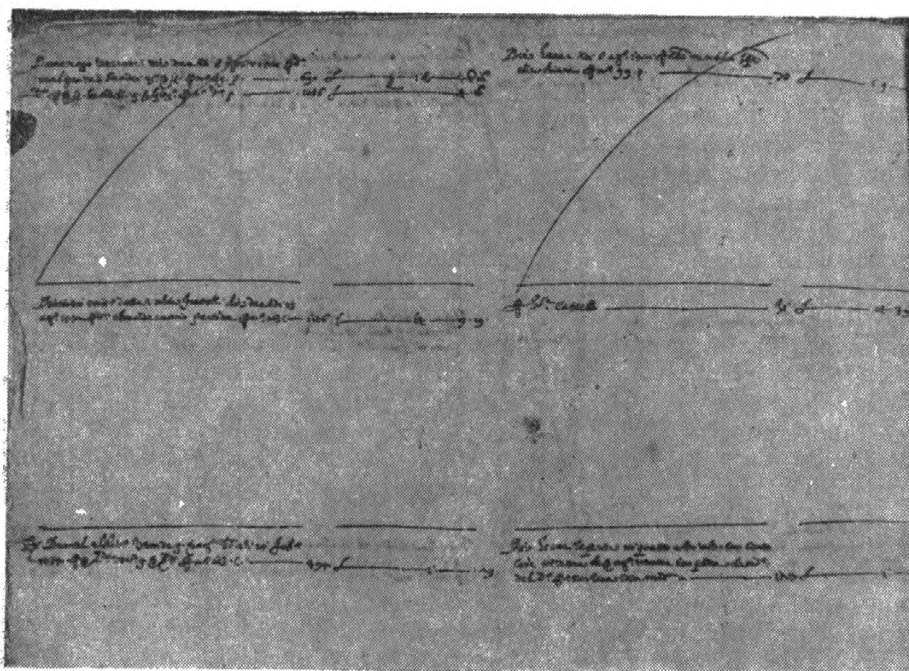
padre stato principale et capo della lingua seruiana, la quale è la maggior che da christiani sia conosciuta, a lui per una congregation di prencipi, così ecclesiastici come secolari, fu dato il carico di far mettere in ordine una stampa di quella lingua et che in quella si stampassero libri della S[anta] Scrittura, et altri catholici, ad amplification della s[anta] fede, et fu confermato da Papa Paolo Terzo et da Carlo Quinto, imperadore. Il che egli fece con molta spesa del suo, senza altro aiuto. Et io ho seguitato di fare il medesimo, mentre ho potuto, con gran beneficio di christianità. Nè in questa cosa sola delle stampe è stato il nostro studio di servir la [santa] fede, ma anchora in su la guerra, che mio padre, al tempo della lega fatta con Carlo Quinto, serui per capitano generale verso le parte di Seruia et di Macedonia. Et anch'io serui Sua Maestà in Alamagna contra heretici, alla presa del duca di Sassonia. Et essendo prima a nostri maggiori stato leuato lo stato et dopo la morte di mio padre a me stato tolto quello che mi era rimasto [!], mi sono trouato senza modo di seruir questa S[an]ta Sedia, nè di stampe, nè di altra operatione. Et con tutto questo, essendo noi conosciuti capi et protettori di quella lingua, et da infideli et da heretici, già a mio padre et poi a me, sono stati fatti inuiti di andare a loro seruitii, con promessa di restitution di Stato et di altri larghi partiti. Et noi habbiamo sempre eletto anzi di uiuer poueri fedeli, che ricchi et ribelli di Giesù Christo. Et hauendo inteso io che da heretici si stampano libri in quella lingua, per corromper quelle nationi a danno della s[an]ta fede, sono ricorso a piedi della S[anti]tà Vostra, come a capo di christiani et a fonte della dottrina et benignità, della quale tutta la christianità ha da esser illuminata et mantenuta, per ricordarle riuerentemente l'honor di Christo et l'esaltation di questa S[an]ta Sedia, che se a lei piacesse di far rimettere tale stampa di quella lingua et far stampar libri catholici con la publication di un brieve, da esser ubidito da tutti i prencipi christiani, che alcuno non ardisse, sotto pena di scomunica et della perdita di libri et altre pene grauissime, di stampar, nè vender, libri stampati in quella lingua, senza licenza, di cui tal carico fosse commesso. Grande et doppio beneficio ne risulterea alla christianità, che si resistera a gli heretici, et nella fede si conseruariano i sudditi del Turco, et in ogni occasion di guerra egli si troueria hauer tanti nimici in casa. Et io mi proferisco di dar le stampe a questo santo seruitio et di esserle ministro a condur persone necessarie per tale esercizio, doue piu piacerà alla S[anti]tà V[ostra]. Et medesimamente saria necessario aprir un collegio di quella lingua per nutrir delle persone che fossero atte a sparger la romana catholica dottrina, et a tradurre in quella lingua libri catholici et a rispondere a gli heretici. Il che quanto sia al proposito la S[anti]tà V[ostra] ne potrà hauer notitia dall'Illustrissimo Cardinal Wormiense et dal Mutio Justinopolitano, et si per questo seruitio, come per esser io per la deuotion mia uerso questa Sedia Santa, ridotto in miseria, la supp[li]co che degni di provedere che con la mia famiglia io possa uiuere et attendere di seruirla, et riuerentemente le bacio li santiss[im]i piedi. D[i] V[ostra] S[anti]tà

Devot[issi]mo et Humilis[si]mo Seruo Gio[vanni] Vicenzo
 Vuchucchio detto della Vecchia, de Dispoti di Seruia
 Biblioteca Apostolica Vaticana, Arch. bibl. t. 9, f. 24, 24v

XIX

Венеција, 13. аугуста 1532.

Браћа Божидар и Никола Вуковић дугују износ од 1106 лира
 и 19 гроша за кућу бр. 103, за Јелену Марију Пастидора.

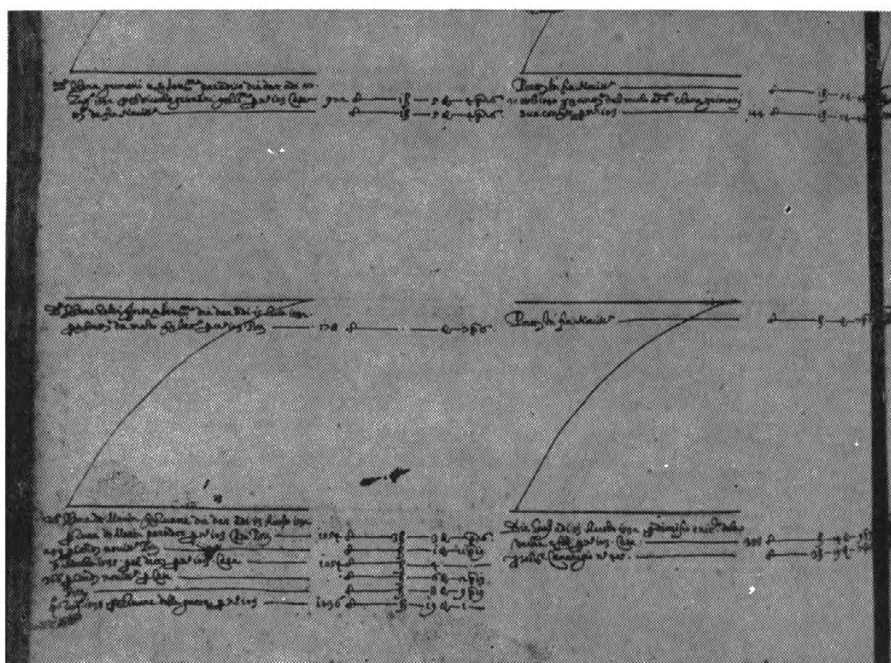
Dionisio e Nicolo dalla Vecchia, fratelli, die dar adi 13 agosto
 1532 per detta Elena de Mario Pastidor, per numero 103, casa,
 1106 lira, grossi 19.

A.S.V. Dieci Savi sopra le Decime in Rialto, ditte della Rede-
 cima, 1514. Registro 333.

XX

Венеција, 13. аугуста 1532.

Браћа Божидар и Никола Вуковић дугују износ од 333 лира
 за кућу бр. 103 и за бр. 405 у Канаређу гроша 3... (?)

Dia haver adi 13 agosto 1532 per Dionisio e Nicolo dala Vechia, effettivamente (?) per numero 103, case, 333 lire, grossi B (?) 14 (?)

..... Canaregio, numero 405, grossi 3 B (?)... 19 p... (?)

A.S.V. Dieci Savi alle Decime, Redecima 1514, Registro 333.

XXI

Венеција, 6. маја 1542.

Двогодишњи уговор о трговачком удруживању Вицка Вуковића, који улаже свој капитал од 162 дуката и 15 гроша, и Доминика Ангуре, који ће у Шибенику водити радњу за продају тканина и штампаних књига Божидара Вуковића, од којих у том тренутку добија 32 комада.

Die 6 mensis Maii, ad Cancelariam

Perfectissimus vir ser Vincentius, filius quondam spectabilis domini Dyonisii a Vetula, ex una parte, et ser Dominicus, quondam ser Joanis Angura de Catharo, dictus peota, habitator Sybenici, ex parte altera. In Dei nomine contraxerunt et fecerunt infrascriptam realem societatem, in qua dictus ser Vincentius posuit ducatos centum sexaginta duos, grossos quindecim, quos ipsi ambo socii investiverunt in tot mercibus, pro pannis, ac tellis et consegnatis ipsi ser Dominico, pro facienda et tenenda apotecha in civitate Sybenici. Et dictus, vero, ser Dominicus ponere teneatur prout ponit eius industriam et personam ad se realiter et fideliter exercendum et traficandum in apotecha ipsa et extra, prout erit necesse, que societas durare habeat pro annos duos, proxime futuros, et ultra, si proceseni (?) de voluntate partium. Promitens et se obligans dictus ser Dominicus, realiter et fedeliter se exercere et tenere bonum destinatum, et particulare computum de administratione et negotiatione, et ostendere et dare ad omne beneplacitum ipsius ser Vincentii. In fine cuius quidem societatis primo extrahantur et extrahi debeantur dicti ducati 162 grossos 15... per dictum ser Vincentium positi. Et si plus ponere in dies, similiter extrahi debeant. Lucrum vero, seu de lucrum quod absit, quod fuerit sequentes: dividi debeat pro dimidia equaliter inter ipsos socios, videlicet: dimidia sit ipsius ser Vincentii et altera dimidia ipsius ser Dominici. Et insuper, dictus ser Dominicus habuit et recepit, a dicto ser Vincentio, unam capsam librorum stampe serviane, videlicet: I Mineos numero 17, apreciatis libris triginta pro quocumque. Item Othoicos numero septem, apreciatis libris XI, grossos 5. Item Officetos numero 8, apreciatis libris octo quocumque [Прецртано: quos libros qui libri...]. Pretium quorum librorum sumam ducatis... de... [Бројке изостављене и у оригиналу.]

Quos libros dictus ser Dominicus vendere habetur, per computum dicti ser Vincentii, pretio predicto et maiori, se poterit, sed non minori, se subire de investire tractum in mercibus, iuxta arecordium (?) ipsius ser Vincentii, pro qua venditione et investimento, dictus ser Dominicus habere debere de provisione duos pro centenario, tam de venditis, quam de investitis, et similiter se obligans tenere hanc computum.

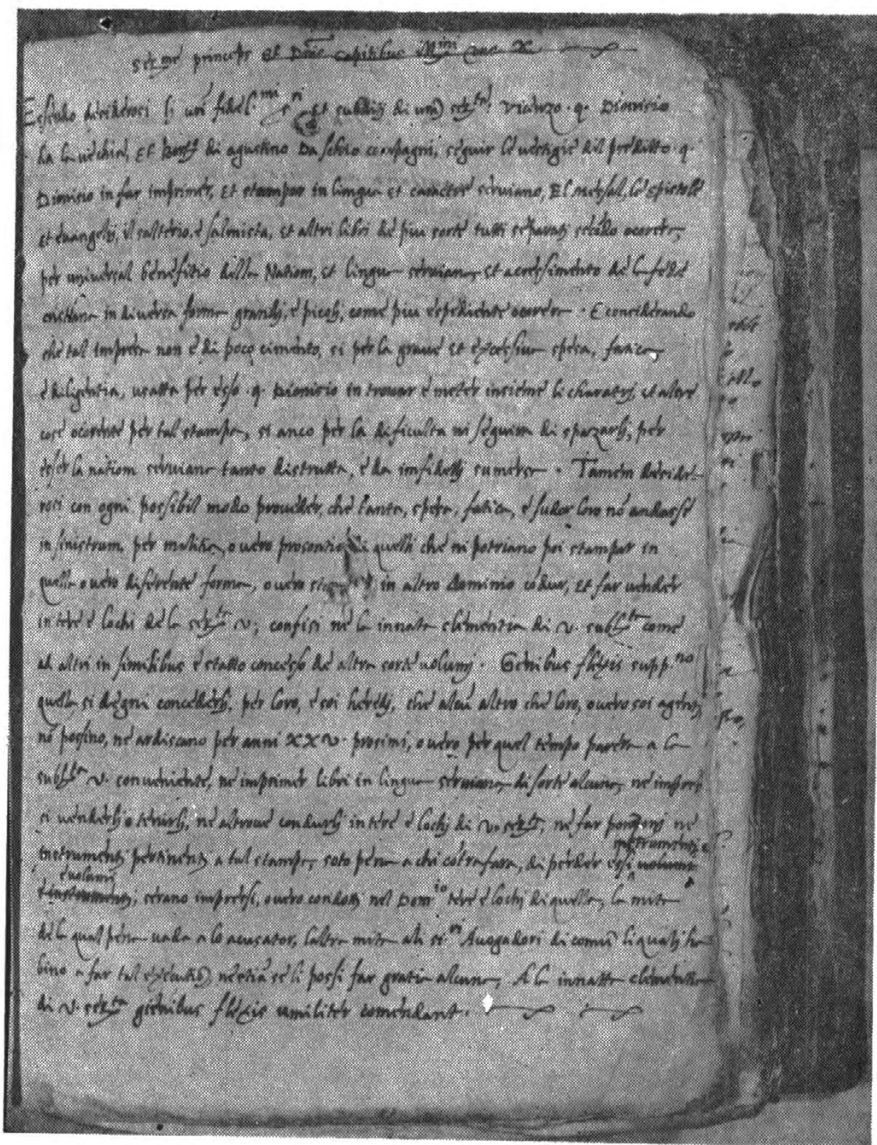
Testes: Nobilis dominus Isepus de Trissino, civis Universitatis, dominus Laurentius de Inzonibus, de Asti, et ser Antonius Bognolo, aurifex in contrata Sancti Fantini.

A.S.V. G.M. Cavagneis, Atti, Busta 3346, carta 22, 6 maggio 1542.

XXII

Венеција [1546. година]

Вицко Вуковић и Бартоломео ди Агостино из италијанског града Скио (пров. Вићенца) моле Сенат да им се за 25 година додијели искључиво право штампања црквених књига, уз забрану да се било ко други тиме бави.

Serenissime Princeps [прецртано: et dominis capitibus Illustrissimi Conciliarii X]

Essendo desiderosi li vostri fidelissimi servitori et subditi di Vostra Serenità: Vincenzo quondam Dionisio da la Vechia et Bortolomeo di Agustino da Schio, compagni, seguir le vestigie dil preditto quondam Dionisio in far imprimer et stampar in lingua et caractere serviano, el Messal, le Epistole et Evangelii, il Salterio e Salmista et altri libri de più sorte, tutti separati secondo ocorerà, per universal beneficio della nation et lingua serviana, et acressimento de la fede cristiana, in diversa forma, grandi e piccoli, come più expediente ocorerà. E considerando che tal impresa non è di poco cimento, sì per la grave et eccessiva spesa, fatica e diligentia usata per esso quondam Dionisio in trovar e meter insieme li charateri et altre cose ocorente per tal stampa, sì anco per la difficoltà in seguito di spazarli, per esser la nation serviana tanto distrutta e da infidelli sumersa.

Tamen desiderosi, con ogni possibil modo, proveder che tanta spesa, fatica e sudor loro non andasse in sinistrum, per malitia, o vero prosontion di quelli che ne potriano poi stampar in quella, o vero diferente forma, o vero stampar in altro dominio, condur et far vender in tere e lochi de la Serenità Vostra; confisi ne la innata clementia di Vostra Sublimità, come ad altri in similibus, è stato concesso de altra sorte volumi. Genibus flexis supplicano quella si degni concederli per loro e soi heredi, che alcun altro che loro, ovvero soi agenti, nè possino, nè ardiscano per anni XXV prosimi, o vero per quel tempo parerà a la Sublimità Vostra conveniente, nè imprimer libri in lingua serviana di sorte alcuna, nè impressi venderli o tenirli, nè altrove condurli in tere e lochi di Vostra Serenità, nè far ponzoni, nè instrumenti pertinenti a tal stampa, sotto pena, a chi contrafarà, di perder essi instrumenti e volumi [прецртано: volumi e istrumenti] s' erano impressi, o vero condotti nel Dominio, tere e lochi di quella, la mità de la qual pena vada a lo acusator, l' altra mità ali Signori Avogadori di Comun, li quali habino a far tal execution, nè etiam se li possi far gratia alcuna. A la innatta clementia di Vostra Serenità gienibus (!) flexis umiliter comendant.

Archivio di Stato Venezia, Senato Terra, Filza n. 3.

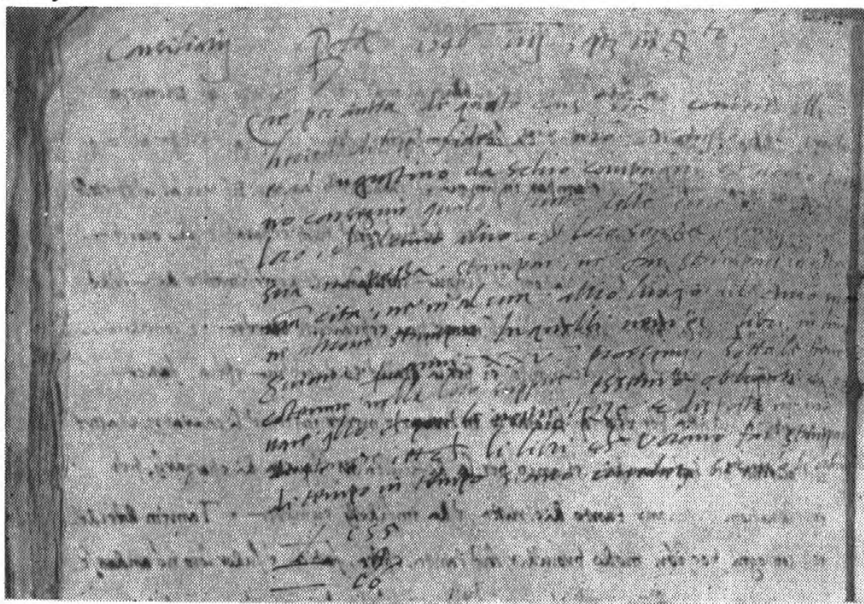
(Објавио: Corrado Marciani, *I Vukovic tipografi—librai slavi a Venezia nel XVI secolo*, Economia e storia, fasc. 3, Milano 1972, pp. 342—363.

Поред испуштеног пасуса: »е soi heredi, che alcun altro che loro, ovvero soi agenti, nè possino«, постоји и низ ситнијих разлика у читању и интерпункцији.)

XXIII

Венеција, 4. септембра 1546.

Одлука Вијећа умољених о искључивом праву „наследника нашег покојног веома вјерног Дионизија дала Већа“ и ортака Аугустина из Скија да у року од 25 година у Венецији и на подручју њеног суверенитета штампају или продају књиге на српском језику.

Predicta 1546 IIII septembris in Rogati

Consilarii,

Che per autorità di questo consiglio sia concesso alli heriedi del quondam fidelissimo nostro Dionisio dalla Vechia et ad Augustino da Schio, compagni, che acciò possano conseguir qualche frutto delle spese et fatiche loro: che alcuno altro che loro, senza permissione sua, non possa stampar, nè far stampar, in questa nostra città, nè in alcun altro luogo del dominio nostro, nè, altrove stampati, in quelli vender libri in lingua serviana, per anni XXV prossimi, sotto le pene contenute nella loro supplica, essendo obligati di osservare quello che per le nostre lezze è disposto in materia di stampe. Et che li libri, che vorano far stampare, di tempo in tempo siano riveduti secondo li ordini.

+ 155

— 9

— 16

A.S.V. Senato Terra, Reg. 34, c. 1444.

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vukovic*, стр. 356. Поред испуштеног детаља: »нè far stampar«, постоји низ ситнијих разлика у читању и интерпункцији.)

XXIV

Венеција, 11. аугуста 1563.

Вицко Вуковић изјављује пред нотаром и свједоцима да 425 наведених штампаних књига, које је његов стриц Гашпар да ла Већа однио у Мађарску, припадају трговцу из Сицилије Амброзију Корсу. Зато је, гдје се год нађе, дужан да му их преда.

M. D. LXIII. Ind. VI. Die Mercurij. xi. Augusti.
Ad Cancellar.

Et Constituido alla presenza di me, Notario, o test.
nony infrastr. M. Vincenzo da La Vecchia
fu dei M. Dionisio habitante in Venetia,
nella contra di S. Margarita in loca.
de M. Moneta Nouella in detto, et
dechiando, che dell' opere stampate in
lingua seruina, che M. Cassaro la la
Vecchia suo barba, porto per el uizgi di
Cassaro, sono di ragione dei M. Ambrosio
Corno mercante siciliano cento, e uanti
cinque triodi, cento mesballi: cio e lib. trigies,
cento salterij, et cento officij. Et cosi si contenta
che detto M. Cassaro in ogni luogo, che si ve
raui ha et consegnii al loco M. Ambrosio
detta quantita de libris, come cosa sua,
ouer al tratto di quelle. Promettendo
in alcun tempo di non contrauenir in
modo ouero a detta contrattatione, ma
farla bona a esso M. Cassaro, sub
quibus rogauit me Not. in publico uoluerim
hinc absentia dicto M. Ambrosio, et me Not. per
J. Torinus de Cancellarijs q. d. Anz.
D. Jo. Jacobus Locatello f. d. Alex.
fidem mihi Not. fauente de p. d. Vinc. da
M. d. Hier. d. d. d. f. et mi. d. d.
a Fran. V. V. V. q. d. Jacob.

MDLXIII, Indictine VI, die Mercurii, XI Augusti.
Ad cancellum

Constituido alla presentia di me nodaro e testimonii infrascritti, messer Vincenzo da la Vecchia, fu de messer Dionisio, habitante in Venetia nella contrà di Santa Margarita, in le case de madonna Marieta Novella, — ha detto et dechiarido: che dell' opere stampate in lingua serviana, che messer Gasparo da la Vecchia, suo barba, portò per el viaggio di Ongaria, sono di ragione de messer Ambruoso Corso, mercante siciliano, cento e vinticinque Triodi, cento Messali, cioè le Trogie, cento Salterii et cento Officii. Et così si contenta che detto messer Gasparo, in ogni luogo che si ritrovi, dia et consegna al detto messer Ambruoso detta quantità de libri, come cosa sua, over il tratto di quelle. Promettendo in alcun tempo di non contravenir in modo niuno a detta consignatione, ma farla bona a esso messer Gasparo. Supra quibus rogavit me, notarium hoc publicum, conficerem infrascriptum, licet absente dicto domino Ambrosio, sed me nodaro presente et acceptante. Testes dominus Horatius de Cancellariis, quondam domini Antonii, dominus Joannes Jacobus Locatello, filius domini Alexandri, fidem mihi notario facientes de predicto domino Vincentio. Magnificus dominus Hieronimus Dedo, filius clarissimi domini Andree, dominus Franciscus Varisco, quondam domini Jacobi.

A.S.V. Not. R. De Benedictis, 430. c. 298

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, на стр. 358—359, у цјелини, са испуштеном реченицом: »Supra quibus rogavit me, notarium hoc publicum, conficere infrascriptum, licet absente dicto domino Ambrosio, sed me nodaro presente et acceptante«, и на стр. 362, са кратким регестом на италијанском језику.)

XXV

Венеција, 8. маја 1574.

Иван—Вицко Вуковић обавјештава кардинала Гуљелма Сирлета о свом доласку у Венецију 4. маја, о сарадњи са тамошњим апостолским нунцијем и пристиглој преписци. Он ће у Венецији чекати наређења и одлуке папе и кардинала.

Molto Ill[ustriss]mo et R[everndiss]mo S[ign]or mio

Al mio gionger qui, che fu alli 4 dil presente, andai da Mons[ign]or Nontio a prexentarmi per l'exequire le hoperatione al bigno. Dove Sua R[everendiss]ma S[igno]ria mi a ditto di non aver auto litere alchuna, solum una dello Ill[ustriss]mo San Sisto, in risposta di quella portai di Sua R[everndiss]ma S[ignoria] quando vini in Roma. Dove, fino altro ordine, starò spetando l'ordine et deliberatione di Sua Santità et de V[ostra] Ill[ustriss]ma S[igno]

ha informare 10 R[everendissimo] Nontio al bixogno, et chussi
ria], chome Protettore dilla nostra lingua. In questo tanto tendarò
staramo haspetando l'ordine di quello sia de fare.

22

Molto Rev. & C. 5mo mio

Allo giunger qui che fu il 4. Del mese andaj
da non s'è nontio a presentarmi p' eseguire.
le operatione al bisogno dove suo Honor
me d'io di no aver auto h'ere alcuna alim
to della p'ro san'ito in rispo di quella
portaj. d. sua p'ma s. quando uij. in nome
dove fino altro ordine fare secondo l'or
dine de deliberatione d. suo san'ito l'ode
v. p'mo s. chome Protettore dilla nostra
lingua in questo tanto tendare non s'è
are lo s'è nontio al bisogno de bassi fare
no haspetando ordine di quello sia de fare
in questo tanto de p'mo s. mi s'è
nella sua oratione d. del p'mo Cardinal
precipue de sua san'ito de san'ito p'mo
mio s'è. a hon p'io de p'io fine pre
tando ca. altro de san'ito p' la salute del
v. s. h. d. v. p'mo s. de del p'mo Cardinal
Cardinally p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p' p'
D. v. p'mo s. & C. 5.

San'ito V. hio a v'chia s'è
D. s'è & C. 5.

22

In questo tanto V[ostra] Ill[ustrissimo] S[ignoria] mi chonservi nella sua gratia et delli Ill[ustrissimo]mi Cardenalli, precipue de Sua Santità et San Sisto Ill[ustrissimo] mio S[ign]or, et chon questo io fatio fine pregando la M[ae]stà dil S[ign]or Idio per la salute dil N[ostro] S[ignore] et di V[ostra] Ill[ustrissimo] et delli mei Ill[ustrissimo]mi S[igno]ri Cardenalli, prosperità et felicità perpetua.

Data in Venetia alli 8 magio 1574

Di V[ostra] Ill[ustrissimo] et R[everendissimo] S[ignoria] S[ervitor] Io[hannes] Vincetio Vuchio a Vechia, Servie Despot et ME. et cetera, et cetera, et cetera, et cetera.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Arch. Bibl. 9, f. 22 r.

XXVI

Венција, 15. маја 1574.

Вицко Вуковић обавјештава кард. Сирлега да је, и поред тешкоћа које је имао курир, књиге и свијећњаке уручио млетачком нунцију, молећи га да потврди пријем кард. Г. Сирлету. Други курир ће донијети преосталу робу, па кард. Сирлето не мора писмено да ургира.

Molto Ill[ustrissimo] S[ign]or Mio

E hio ho consigniato in questo ponto li libri et chandelari allo R[everendissimo] Nontio, ha il qualle il choriero li facea grande difichultà, perhò m' a ditto che chon li primi altri farà diligentia. Li porti dove io ho ditto che mandi la litera a V[ostra] Ill[ustrissima] S[ignoria], atiò possi sapere dil negotio.

Et questo ho voluto fare atiò V[ostra] Ill[ustrissima] S[ignoria] non resti suspexo scrivando io dil mandarlli talle robe, per l' esere restate per l' altro choriero.

[Прецртано: Datto]. La baso la mano.

Datto in Venezia, alli 15 magio 1574.

Di V[ostra] Ill[ustrissima] S[ignoria]

Ser[vitor] Io[hannes] Vintio Vuchio Vechia S[ervi]e Despot et ME

[На полеђини:] Al Molto Ill[ustrissimo] et R[everendissimo] S[ign]or il Cardinalle Serleti, protetore de Serviani, Roma.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 6192, f. 60.

(Ова моја наведена сигнатура је или у неком детаљу нетачна или су погријешили службеници Ватиканске библиотеке. Примео сам, наиме, поштом из те библиотеке неки сасвим други текст у ксероксу, са овом сигнатуром. Из тог разлога овдје није могао бити приложен факсимил документа, него само мој препис.)

XXVII

Венеција, 22. маја 1574.

И. В. Вуковић обавјештава кардинала Г. Сирлета да је, поред усмених информација, апостолском нунцију предао и писмени Меморијал са појединостима о пројекту штампања. За мјесто штампарије предлаже Анкону и инсистира на посебном папином писму (Motu proprio). Спомиње пошиљку олтарских свијећњака, два Октоиха и двије слике.

Molto humo & affetto
 Mi trovo la gratissima lettera del V. P. S.
 regradando della molto diletta Sua bona volontà
 Ingo il suo diletto & con cui la gratissima
 tanta Sua bona volontà massimo per la
 religione Christiana, e son stato da lo pmo
 mon. S. nuncio & Informato del tutto
 et dato li uno memoriale signifiando
 del fare la stampa in qualche paese
 che si vada, ancha a n. V. P. S. che
 me si sia mia steva scripsi la lettera
 a n. P. S. che si vada di si fatto
 con tutti li garantagij della Camera
 il tutto si puoer del n. S. et n. P. S.
 che non vada a altro che con la pmo
 non sia a dui stajoli di unij, ma si il pmo
 ad doli in la pmo il suo federe che tutti
 a n. P. S. no abiendo uno nome di
 di Randone, e lo toli a pessi a bresso del
 dai suoi mendo a n. P. S. con l'enti
 in la parte del pmo sacca d'indio, e li
 di d'oro, e acciano del pmo d'oro
 li quali si mandano a la pmo d'oro
 abene si pub. 23

In nome della chiesa di san Benedetto ascritto di
 la Santa per il detto anno M. D. V. 1475.
 Et quib[us] p[er] me se pro certo ad ogni suo ma-
 do. Del resto proprio fu fatto un memo-
 riale la quale si dirigo a p[er] me. E talia
 al suo piacere. Morte Amore e petando cordine
 di quello mio da acquire. Quando la de
 dil. San. Idio. In salute. In felice. P. N. S.
 M. D. V. 1475. Et quib[us] p[er] me se
 In venetia al 15 maggio 1475.

P. N. S.

San Martino de' Monti. S. M. D. V. 7.

Molto Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo S[ign]or mio

Mi atrovo la gratissima litera di V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria], regratiandola molto dilla Sua bona volontà. Prego il S[ign]or Idio lo chonservi et gratifichi a tanta Sua bona volontà, massimo per la religione cristiana. Io son stato dalo R[everendissi]mo Mons[ign]or Nontio et informatollo dil tutto et datolli uno Memorialle, significhadolli (!) dil fare la stanpa in Anchona, parendo chussi a Sua Santità et a V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria], chome per la mia litera scrissi l'altra, posta a V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria], perche io vardo di si fatio chon tutti li vantaggi dilla chamara, et il tutto sii il voler dil N[ostro] S[ign]ore] et V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria].

Li chandelari da altare ch'io consegnai allo R[everendissi]mo Nontio et dui ottoichi serviani, uno per il R[everen]do Cedollini et l'altro per il S[ignor] Federicho Fumati (?). D[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria] non abiando auto chomodità di mandarlli, io ho tolti et posti apresso delli dui quadri che mando a V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria], chonsegniati allo agente dello S[erenissi]mo Duchia d'Urbino, che li mandi per la via di Pexaro, atiò siano portati a bon salvam[en]to. Li qualli libri li mando atiò abi hochaxione di studiare a beneficio publico.

In tutte queste choxe io son bono a servitio di la Santa Sedi apostolicha et di V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria], et quelli Ill[ustrissi]mi S[ign]ori sto pronto ad ogni suo ma[n]dato et dil Motu propia insto al mio Memorialle, lasai al S[ign]or Fedrigo. V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria] fatia al suo piacere, mo (?) io starò aspetando l'ordine di quello a[v]rò da exeguire, pregando la M[aes]tà dil S[ign]or Idio per la salute et felicità del N[ostro] S[ign]ore] et di V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria].

Dato in Venetia, alli 22 magio 1574

Di V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ign]oria]

S[ervit]or Io[annis] Vintio Vuchio S[ervi]e D[espo]t et ME et cetera.

[Biblioteca Apostolica Vaticana, Arch. Bibl. 9, f. 23 r-v]

XXVIII

Венеција, 22. маја 1574.

J. Б. Кастања (Castagna), надбискуп Росана, излаже кардиналу Г. Сирлету појединости понуде В. Вуковића о штампању црквених књига.

Affmo et 2mo Gio 1mo

21

Io ho detto che il detto Affmo et 2mo Gio 1mo si vera inteso quello che sopra m. Gio. Va-
nanti dicevano che si è in persona per stampare in questa lingua ser-
uando lo stile che si usava in Roma. Et per questo si sono fatti alcuni
avvisi per la stampa di questa opera. Et per questo si sono fatti
alcuni avvisi a queste opere come li Parti della stampa, et l'intagli delle
Carattere et Figure, che vi uanno. De trovo et resto bisognare ad
S. P. Faccia la spesa, quando uoglia, et se si uolendo, a. et al' opera.
L'gh' giudica, et se la spesa d'indona sarebbe il luogo più appropriato per
tale stampa et per l'opera, come per mandar la Libra et seruire. Proprie
per stampatori m. Francesco Zanetti, che dice trovarsi in Roma, dove
seruire in Greco, il quale dice, che si contentare fare ogni spesa, et
questo, che se li dia un tanto della balla de libri stampati, che saranno
Per correctore ha pensato ad un Srate Gabriele Raguso del ordine
de S. Franc. osservante, che è in Ragusa, non è' gh' lo conosce,
ma però li è stato nominato per povero da un Padre Gesuita Ra-
guso; che sta a Loreto, et questo potrebbe fare similia^{te} intendere
se la Traduz^{ne} in questa lingua, e' uera, et fidelle, però se qui
no si troua, che intenda gh' euangelij uoi in lingua Latina, come
in seruire.
Dice di più, che questi libri sauerano ricapiti in quelli Paesi, et se ne
farà tirato de denari, gli quali auerene non aspirano ne in tutta
ne in parte, se no quanto alla benignità de S. P. piace, bas. card. b.
de' S. P. quest' opera, la quale è stata promessa, et fauorita dalli

12

non Antecessor de questo e quanto lo ha dix sopra da per regola
 della Don de M^{re} et R^{na} la quale mi e stata grates
 e Sauer occhio di baciarlo le mani come lo con la debita riverenza
 et pregando Mre Saxon conui et contenta lungo tempo et sempre.

Di Naxos de Vexy maggio 1574

Di M^{re} ca J

Humbil^{is} J^{on}
 Jo. B. Arden^{us} Rothman^{us}

Ill[ustrissimo] et R[everendissimo]
S[ignor] mio Col[endissimo]

Già N[ost]ro S[igno]re et V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma haverà inteso quello che propone m[esser] Gio[vanni] Vincenzo, Serviano, il che è in summa far stampare in quella lingua serviana, che egli dice che comprende gran paese, li santi evangelii et altre scritture pertinenti alla fede nostra. Egli non può dare altro aiuto a queste opere, se non li torchi della stampa et l'intagli dele carattere et figure, che vi vanno. De tutto il resto bisognerà che N[ost]ro S[igno]re faccia la spesa, quando voglia che si attenda a tal opera. Egli giudica che la città d'Ancona sarebbe il luogo più appropriato per tale stampa, si per l'opera, come per mandare li libri in Servia. Propone per stampatore m[esser] Francesco Zanetti, che dice trovarsi in Roma, dove scrive in greco, il quale dice che si contenterà fare egli ogni spesa, con questo che se li dia un tanto della balla de libri, stampati che saranno. Per correttore ha pensato ad un frate Gabriele Raguseo, dell'ordine di S[an] Franc[esc]o osservante, che è in Ragusi; non ch' egli lo conosca, ma perché li è stato nominato per idoneo da un padre Giesuita, Raguseo, che sta a Loreto. Et questo potrebbe, forsi, similmente intendere se la translatione in quella lingua è vera et fidele, perochè qui non si trovare che intenda gli evangelii così in lingua latina, come in serviana.

Dice dipoi che questi libri haveranno ricapito in quelli paesi, et se ne farà ritratto de denari, a li quali assercisce non aspirare nè in tutti nè in parte, se non quanto alla benignità di N[ost]ro S[igno]re piacerà, bastandoli di fare quest' opera, la quale è stata promossa et favorita dalli suoi antecessori.

Et questo è quanto ho da dire sopra ciò, per risposta della l[ette]ra di V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma, la quale mi è stata gratissima per haver occasione di baciarli le mani, come fo con la debita riverentia, et pregando il S[igno]re la conservi et contenti lungo tempo, et sempre.

Di Venetia li XXII maggio 1574

Di V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma

Jo[annis] B[aptista], Arcives [co]vo Rossanen[sis]

[У дну првог листа:] Ill[ustrissimo] Sirletto.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Arch. Bibl. t. 9, f. 21 r—v.

XXIX

Венеција, 4. јуна 1575.

Вицко Вуковић се правда кардиналу Сирлету да му дуго није писао, све док није нашао погодну личност која треба да изврши папине и Сирлетове налоге. То је конте Франческо Сан-овино. Већ је био израђен и трошковник. Штампале би се двије књиге: Еванђеље и Епистоле.

307
308

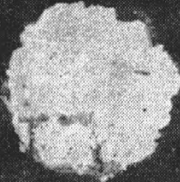
Molto Illmo & Bmo s^{mo} mio

La tanto no ho scritto a v. Bmo e s^{mo}. fino dico
non gli trouo persona abile a eseguire la copione
per di me. v. ma. s^{mo}. a. d. v. m. v. s^{mo}. v. m. v. s^{mo}. dove ho fatto
del. s. ar. julio ho sen fatto fatto in l'exortan lo ste sen
frac. Sasenjo de aceti fatto propria atalle che fimo di
la autaro. dove habiamo agsenti fare uno libro se hite
mente v. m. v. s^{mo} andara a fare le due copere de liz
evangelij e ho pifolle e la biamo dato alle s^{mo} nortie
dove ho dato et. sansejo scrive. a. v. l. v. m. v. s^{mo}.
et. che in questo fatto fine upblan della in m. s^{mo} s^{mo}.
nella quotion. v. ma. s^{mo}. n. s. e. de liz s^{mo} Car. de nally
prociante alle s^{mo} non s^{mo} bianche e. e. s^{mo} muxo che
il resto et. a. v. m. v. s^{mo}. e. l'axo le mane che in il resto
data in de. alij. q. C. pugnis 1575

D. v. m. v. s^{mo} & s^{mo} s^{mo}.

D. Jo. Baptisti de. d'ichio Sive de. 1575.

Al Molto Illmo & Bmo
mo. s^{mo}. il con. di. nel
Se. de. p. r. de. de.
la lingua Seruiana

Molto Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo S[ign]or mio

E intanto non li o scritto a V[ostra] R[everendissi]ma et Ill[ustrissi]ma S[ignoria], fino ch'io non abi trovato perssona abille per exeguire in hoperare l' ordine d[i] Sua S[antità] et di V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ignoria]. Dove, cho[n] l[aiuto] dil S[ign]or Idio, io son stato in hexortar lo c[on]te S[ign]or Fra[n]c[esc]o Sasovino (!), che aceti talle inprexa a talle che Sua S[igno]ria l' à acetata, dove habiamo agionti fato uno conto sottillemente dilla spexa; andarà a fare le due hoperare delli Evangelii et Hepistolle et l' abiamo dato allo Ill[ustrissi]mo Nontio. Dove lo ditto S[igno]re Sansovino scrive a V[ostra] R[everendissi]ma et Ill[ustrissi]ma S[ignoria].

Et chon questo fatio fine, suplicandola la mi conservi nella gratia di Sua S[antità] N[ostro] S[ignore] et delli Ill[ustrissi]mi Cardenalli, speciale allo Ill[ustrissi]mo Mons[ign]or Biancheti et lo Ill[ustrissi]mo Muxeti, chon il resto.

Et a V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ignoria] li baxo le mane, chon il resto.

Data in Ve[neti]a alli 4 giugno 1575

D[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma S[ignori]a

S[ervit]or Io[hannis] Vincetio Vuchovichio, S[er]vie

De[spo]t et ME, et cetera, et cetera, et cetera.

Al Molto Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo mio S[ign]or, il Cardinal Serleti, protetore dela lingua serviana

Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 6192, f. 307 r—v.

XXX

Венеција, 4. јуна 1575.

Франческо Сансовино јавља неозначеном лицу (кард Сирлето?) да га је „Иван—Вицко Деспота“ овластио да врши посао око штампања Еванђеља и других црквених књига за „Србију, Рашку и друге крајеве“ под турском влашћу. Износи да је акцију покренуо преко папинског легата у Венецији, да ће трошкови износити око 1200 шкуда, а да Вуковић посједује сав штампарски прибор.

313

Illegible handwritten text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is written in a dark ink on aged paper. The handwriting is dense and somewhat difficult to decipher due to its cursive nature and the fading of the ink. The document appears to be a formal communication, possibly a report or a petition, given the structured nature of the text.

Ill[ustriss]imo et R[everendiss]imo S[igno]r mio,

È stata promossa di qua la materia dello stampar in lingua serviana i Vangeli et l'altre opere sacre per mantener la religione christiana in quelle parti della Servia, della Rascia et d'altri parti che sono sottoposti al perfido Turco. Et perchè io sono stato ricercato di questo negotio dal S[igno]r Gian Vincenzo, Despoto, ho volentieri accettato questo maneggio, sí perch' io come christiano desidero sommamente che tante anime, che non hanno cibo nessuno spirituale, si vivifichino con questo mezo, et sí perchè vedo che si procura anco il beneficio di Santa Chiesa, mantenendo tanti popoli nell' antica divotione al Pontifice Romano.

Ho adunque parlato a lungo con Mons[igno]r R[everendiss]imo Legato, al quale si è data prima informatione di quanto bisogna per questa buona et santa opera. Et creduto che S[ua] S[ignoria] R[everendiss]ima scriverà, è sicuro che nella spesa da farsi sono stato più stretto che ho potuto, acciochè S[ua] Santità ci porga l'orechio. Et in summa saranno 1200 scudi in circa, i quali, spendendosi, oltre che sarà ad utile de christiani, afflitti et prostrati, sarà anco a perpetua memoria di S[ua] B[eatitudi]ne. V[ostra] S[ignoria] Ill[ustriss]ima, adunque, che ha il carico di costà, potrà, a gloria di Dio, operar quel tanto che al suo sapientiss[imo] giuditio parrà che torni a proposito per questa santa impresa, che di qua io non mancarò con tutto lo spirito, a quanto mi sarà commesso. Et si darà sicurtà di danaro et si spediranno l'opere felicemente per lo contrado di questa città.

Ella, come protettore et come singulariss[imo] benefattor di tutti i buoni et di Santa Chiesa, procuri il bisogno ch' all' incontro il S[igno]r Gian Vincenzo metterà le forme, le madri et tutte l' altre cose ch' esso tiene per questo maneggio.

Et N[ostro] S[ignore] la conservi.

Di Ven[eti]a alli 4 di giugno 1575

Di V[ostra] Ill[ustriss]ima et R[everendiss]ima

F[rances]co Sansovino Dogor[um] Cancel[larius]

Biblioteca Apostolica Vaticana, Val. lat. 6192, f. 310

XXXI

Венеција, 4. јуна 1575.

J. B. Kastaња, надбискуп Росана, обавјештава кард. Сирлета да је удовољено његовим вишеструким захтјевима да му се изрази попис свега што је неопходно за „часни и корисни“ потхват штампања црквених књига Вицка Вуковића, и да се обрачуна цијена коштања. Добијени попис прилаже овом писму (али није сачуван међу списима), а потребан новчани износ прешао би 1000 шкуда. Моли да се то изнесе папи, који треба да донесе одлуку, и да се о томе обавијести.

4. Aug. 78

Amo 1708
- 907

In quelli che mi hanno parlato della lingua turca, se sempre
 poco che mi hanno in questa cosa quello bisogna, et in suma
 quanto spesa andara in questa impresa, et alla fine mi ser-
 ro dato tale obligata nota, dalla quale si comprende che
~~la spesa dovera dar uenire in questa impresa uera mi som-~~
 nata et utili, bisognari, che si spenda piu di mille
 nadi, onde V. M. et Deo petri far intendere il tutto
 e si faccia quella deliberata, et si perora
 mi fare in grazia commessarmi, della ubolenta di S. B.
 et del basciare ruerentem. le mani, a V. M.
 lo prego dal P. Dio con magra gloria
 Deo Non. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Humilis S.
 Jo. B. Arminus Poljanon

[Другим рукописом:] 4 giug[n]o 75

Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo S[ign]or Mio Col[endissi]mo

A quelli che mi hanno parlato della lingua serviana, ho sempre risposto che mi diano in lista tutto quello bisogna, et in summa quanta spesa andarà in questa impresa, et alla fine mi hanno dato [прецртано: dato] l' alligata nota, dalla quale si comprende che [прецртано: la spesa], dovendosi venire in questa impresa, veram[en]te honorata et utile, bisognerà che N[ost]ro S[igno]r spenda più di mille scudi, onde V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma potrà far'intendere il tutto a S[ua] S[anti]tà, acciò faccia quella deliberati[o]ne che li parerà. Et mi farà poi gracia avvisarmi della volontà di S[ua] B[eatitudi]ne, et col basciare riverentem[en]te le mani a V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma, le prego dal S[igno]r Dio ogni magg[i]o[r] gracia.

Di Ven[ezi]a, li 4 di guigno 1575.

Di V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma Humiliss[im]o Ser[vi]tor

Jo[annis] B[aptista] Arcives[co]vo Rossanen[sis] Ill[ustrissi]mo Sirletto.

[На полеђини:] Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo S[igno]r mio Col[endissi]mo il S[igno]r Cardinal Sirletto, Roma.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 6192, f. 308 [Прецртано: 307]

XXXII

Рим, три концепта кардинала Г. Сирлета

Кардинал 15. маја 1574. обавјештава нунција у Венецији о пројекту В. Вуковића, аудијенцији код папе и поклону од 100 шкуда. Упућује нунција да даље контактира са Вуковићем и утврди шта је могуће да се уради.

У другом концепту, такође од 15. V 1574., упућује Вуковића на сарадњу са нунцијем. — У трећем концепту од 25. јуна 1575. јавља надбискупу Росана папину одлуку да се даље не ради на пројекту штампарије Вуковића.

A 15 di Maggio al Nuntio in Venetia (1574)

R[everendissi]mo Mons[ignor] come Fratello. Questi di passati venne qua in Roma da S[ua] S[anti]tà messer Gio[vanni] Vincenzo Serviano, racc[omanda]to d' alcuni signori, et propose una stampa (della lingua, *cancellato*) per li libri della lingua serviana, supplicando d'essere aiutato, et offerendosi a questo servitio come pratico et intendente. Sua Beat[itudi]ne, desiderosa come del ben publico, l'udì volentieri et, come benigna, le donò cento scuti d'oro. Non fece, però, altra resolutione per non esser Roma luogo a proposito per tale stampa, ma ordinò a me che scrivessi a V[ostra] S[ignoria] R[everendissi]ma, dovendo questa persona ritornare a Venetia, come mi par che sia tornato, che Lei l'udisse, l'informasse et vedesse tutto quello che le pare si possa fare. Et che sia espediente che io, poi, secondo che da Lei sarò avisato, riferirò il tutto a N[ostro] S[igno]re. Et con questa occasione ho havuto piacer di salutare V[ostra] S[ignoria] R[everendissi]ma.

A Messer Gio[vanni] W[uchuvichio], 15 di Maggio

Mag[nifi]co come fr[at]ello. Ho ricevuta la vostra l[ette]ra et con questa scrivo a Mons[ignor] R[everendissi]mo Nuntio con il quale sarete, et l'informarete d'ogni cosa, acciò possa avisare di quà: ch'io dove potrò in beneficio vostro non mancherò, et N[ostro] S[igno]re Iddio vi contenti.

Sig[no]r Arciv[escov]o Rossanen[se] a 25 di guigno 1575.

R[everendissi]mo Mons[igno]r come fr[at]ello. Io ho fatta vedere a N[ostro] S[igno]re la l[ette]ra che mi ha scritta V[ostra] S[ignoria] R[everendissi]ma et l'informatione che dà il Sig[no]r Sansovino di quello che bisognarebbe per la stampa che, un anno fà, venne a proponer qui il Serviano. Sua Beatitudine mi ha risoluto che non è per volerci far altro. La qual cosa V[ostra] S[ignoria] R[everendissi]ma potrà far sapere al S[igno]r Sansovino, non havendo che altro dirle in risposta della sua et offerirmele dove io possa in suo servitio. Et a V[ostra] S[ignoria] R[everendissi]ma di cuore mi racc[oman]do et le prego da Iddio ogni prosperità et contento...

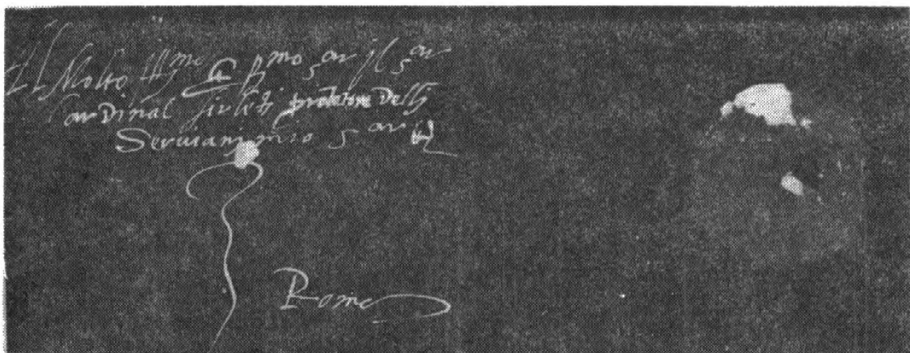
Biblioteca Apostolica Vaticana, Vat. lat. 6946, f. 190 r-v, 202 r-v (концепти кардинала Сирлета).

XXXIII

Венеција, 20 аугуста 1575.

Вицко Вуковић у писму кардиналу Г. Сирлету обавјештава га да је примио на знање негативан исход пројекта о штампању црквених књига.

Сматра да је своју дужност извршио, а даље ће потицати друге на службу цркви. Има намјеру да се обрати шпанском краљу.

Molto Ill[ustrissimo] et R[everendissimo] mio S[ign]or

Per l'ultima mia scrissi a V[ostra] Ill[ustrissimo] et R[everendissimo] S[ignoria] dilla choncluxione era fatto nel fare stanpare le due hopere serviane, cioè li Hevangellii e le Hepistolle. Similmente per la litera dello S[igno]re Sansovino, V[ostra] Ill[ustrissimo] S[ignoria] arà intexo et visto nel memorialle, mandato hora dal R[everendissimo] S[ign]or Nontio. Ho intexo la resolutione di S[ua] S[anti]tà N[ostro] S[ignore]. Io ho fatto il debito mio, fino ho hautò il modo. Non ho manchatto di hoperare in ogni guixa, ha gloria dil S[ign]or Idio et servigio dilla S[an]ta Giexa et inperio cristiano, perseverando le mei antichi inperatori, recresendomi di non tenere le antiche forze de l'animo, restatomi inseguire et sustentare le bixognioxe hoperatione, ha chonservatione dilla santa religione ne quelle tante numeroxe provincitie (!) et stati et a riquixitione dilla Santa Giexa et inperio cristiano. Nelle hocaxione prexentate io sarò schuxo (!) apresso il S[ign]or Idio et li principi dil mondo. Si tutti li mei chome io, non abbiamo manchatto chon tutte le nostre forze, senza esere rechiesti nelle hocaxione, aver mira per servitio dilla S[an]ta Giexia et chonservatione generale per la santa religione, dove ancho in tutte le parte io mi ritrovavo. Non mancharò al mio potere chon exortare li altri al bene hoperare et pronti al servigio dilla S[anta] Giexa.

In questo tanto V[ostra] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma S[ignori]a mi chonservi nella gratia dil N[ostro] S[ignor]e et d[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma S[ignoria] et de tutti quelli Ill[ustrissi]mi et R[everendissi]mi Cardenalli et tutti quelli altri R[everendissi]mi S[igno]ri. A tutti li baxio le mane, pregando la bontà dil S[ign]or Idio per la Sua salute et felicità.

Data in Ve[neti]a, alli 20. agosto 1575.

Al S[ign]or sacretario et tutti dilla Corte d[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma S[ignoria] mi lli arrichomando.

D[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma
S[ervit]or

Io[annis] Vintio Vuchio, Servie De[spo]t et ME et cetera, et cetera, et cetera

[Додатак изнад потписа:] A mezzo il mese prossimo scrivo a Sua Catollica Maestà, per uno mio amicho van[n]o in quelle parte. Si posso fare servitù, mi mandi ch'io sto alli sui mandadi. D[i] V[ostra] Ill[ustrissi]ma S[ignoria].

[Адреса:] Al Molto Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo S[ign]or, il S[ign]or Cardinal Sirleti, protettore delli Serviani, mio S[ign]or. Roma.

Biblioteca Alostolica Vaticana, Vat. lat. 6192, f. 365 (369 r) i 366 v

[Поред наведене сигнатуре, коју сам преписао са ксерографираних оригинала, руком Ђира Ђанелија је за адресу наведена друга сигнатура и преписан нешто другачији текст. Они гласе: Al Molto Ill[ustrissi]mo et R[everendissi]mo mio S[ign]or il Cardinal Sirleti protettore de la lingua Serviana. Vat. lat. 6192, f. 307 v]

XXXIV

С. Л. — С. Д. [Рим, 1575. ?]

Непотписана биљешка у којој се оцјењује пројект Вицка Вуковића са економског становишта. Не сматра се да постоје гаранције да ће се уложени капитал вратити, нити се сматра сигурним да би се Вуковићеве књиге могле растурити, а „херетичке“ забранити.

Per condur a fine il desiderio del Seruicio in meter in
 una stampa gli libri di quella lingua. Mi par di
 uicoure che quota de libri e una mercantia la qual
 bisogna sepe da fare con vantaggi et spauar fra
 l'opere fatte & rimouere nelle albe et non star in
 li generali de quota lingua abouca molti paesi
 et che si farebbe beneficio alla Christianita et altre
 cose dette nel memoriale: perche mi trouo si uora mettere
 a far un corso di migliaia de rubi se non sia certo
 di poterne far ritratto almeno del capitale per
 de tanti magazzini de libri ~~per farli stampare~~ et il libro
 potere con esso seguir l'impresa, che se mi legge
 non piu ma auer come il beneficio publico perche
 questo e fondato sul bisogno de libri di quella
 lingua il che bisogno se si ha se spacciamano
 de libri altri et co guadagno netto mi pare
 ① il detto seruicio debbia trouar modo da persuader
 de gli libri hauerne spauo et che si lasseranno
 et potran prohibire gli libri di heretici et far uolub
 ② si stampano gli libri cattolici: et ^{trouar modo di} ~~particularmente~~ che
 non fare qdli sborzi che non habbia ad essere

Per condur a fine ih desiderio del Serviano in metter in una stampa per gli libri di quella lingua. Mi par di ricordare che questa de libri è una mercantia, la qual bisogna saperla fare con vantaggio et spacciar, poi, l'opere fatte, per ricavarne delle altre, et non star su li generali che questa lingua abbraccia molti paesi et che si farebbe alla christianità, et altre cose dette nel Memoriale. Perchè nissuno si vorà mettere a far un sborso di migliara de scudi se non sia di poterne far ritratto, almeno del capitale, per potere con esso seguitar l'impresa, che impir gli magazeni de libri, per lassargli star non è il bisogno. Il che se non segue non può manco risulturne il beneficio publico, perchè questo è fundato sul bisogno de libri di questa lingua, il quale bisogno se si ha, si spacciaranno de libri assai et con guadagno attalchè mi pare che il detto Serviano debbia trovar modo da persuader che gli libri haveranno spaccio et che si lasseranno et potranno prohibire gli libri di heretici et far sostar che si stampano quelli libri cattivi et trovar modo di assicurare chi vorà fare questo sborso che così habbia ad essere.

Arch. Bibl. 9, f. 25

XXXV

Венција, 24. марта 1540.

Избрани судије постижу нагодбу између опоручних извршилаца наследне масе пок. Николе Вуковића и Гашпара дела Веће око висине износа Гашпаревог дуга.

In Christi nomine, Amen. Anno Nativitatis eiusdem 1540, Indictione XIII, die 24 mensis martii.

Conzosia che venisse differentie et difficultà tra la heredità et Commessaria del quondam messer Nicolò, fo quondam messer Luca, dalla Vechia, da una parte, — et messer Gasparo [прецртано: dalla], fo de messer Zorzi dalla Vechia, da l'altra parte, per causa et occasione de un credito de ducati 2000, [знак убацивања текста са маргине:] consegnati per esso messer [име исјечено на фотосу, вјероватно је: Nicolò] al ditto messer Gasparo, come appar per li libri tenuti [исјечено на фотосу, вјероватно: da] messer Nicolò, per un balasso, venduto per el sopraditto quondam messer Nicolò, dalla Vechia al quondam ser Marco de Nicolò et li Chaorlini.

Ex eo che ditto messer Gasparo [прецртано: non] pretendeva non fusse per conto suo tal vendeda, — tandem havendossi compromesso in el spectabil messer Bernardini di Maffei, dottor de leze, messer Venturin di Cornovi, fo de messer Antonio, et messer Zuanpiero Beridolo, davanti li quali più tutto essend' a sic. (!)

Disputata la causa et ditte delle rason delle parte, non si è divenuto a sententia alcuna, ma poi, per intervento del preditto messer Venturin, tutti sono rimasti d'accordo et è seguita composizione nel modo infrascripto, videlizet.

Che il preditto messer Gasparo, fo de messer Zorzi dalla Vechia, contento de [прецртано: acetar, а изнад тога написано:] tutto et accetta el predetto credito de ducati 2000, per causa de detto balasso, per suo conto [прецртано: si come, а изнад тога написано:] al qual nel scritto et partida del libro de' ditto messer Nicolò appar. Et tal credito, come è preditto (?), accetta [прецртано: per suo conto] esso messer Gasparo, per suo conto, solamente et che nel scritto preditto si dica altrimenti, zoè: in nome de messer Nicolò et de esso messer Gasparo. Et promise mai, per tempo alcuno, esso messer Gasparo, nè chihavesse cason da lui, non molestare, nè inquietare la heredità di Comissaria del predetto quondam Nicolò dalla Vechia. Le cause al incontro veramente cusì terminando et componendo, ditti messer Venturin, per [прецртано: conto] sopir ditte differenze: messer Lorenzo Aliprando et messer Zuanfrancesco de Gabian, comissarii et comessi della Comissaria del predetto quondam messer Nicolò dalla Vechia, dano [знак за уметање текста са маргине:] dalle Cre-mi (?) [исјечен фотос] per procura, acomodano in galdimento al preditto messer Gasparo, parendo (?) et che confessa haver havuto et riceputo dal predetto messer Venturini et li presenti, qual [прецртано: ha havuto] quelli haveva havuto et ricevuto [прецртано: dall] da messer Lorenzo [уметнуто изнад црте:] Aliprando, preditto. Al qual ducati 1000, lui messer Gasparo li habbia a tenir et usufrutuare a suo comodo et incomodo, da mo per anni cinque proxime venturi.

In fin deli quali [прецртано: promite] si è tenuto et obligato et promete restituirli alla Commissaria del ditto quondam messer Nicolò dalla Vechia. Et perhò [прецртано: se] obliga ogni sui beni, quì et in ogni altro luogo, fino ad integra satisfazion delli suditti ducati 1000. Cum el qual messer Gasparo, el preditto messer Venturin personalmente costituito ut supra, se constituisse piezo et obligato simul et in solidum per restituzion deli ditti ducati 1000 accordati (?) [прецртано: supra quibus messer] il qual soprascrisse tutto ha havuto et receputo de ditto messer Gasparo, cedendo et renunziando ditti comissarii al preditto messer Gasparo ogni action et rason che podesse aspetar alla heredità et nome del ditto quondam messer Nicolò, per causa de ditto credito, sì contra li Chaorlini et Marco de Nicolò, come contra ogni altra persona che da loro ch'a dator (?) de loro havessero scelto per comission del ditto quondam messer Nicolò dalla Vechia, — supra quibus omnibus [прецртано: ro] et singulis rogaverunt pr.. conf.. (?).

Instrumentum pro omnibus et per omnia, prout supra promiserunt omnia et singula in eo contenta. etc.

A.S.V. Not. Giov. Maria de Cavaneis 3347, 155—155v

XXXVI

Венеција, 3. аугуста 1543.

Лоренцо Алипранди и Ђовани Франческо де Габјано, као извршиоци тестаментa пок. Николе Вуковића, и његова удовица, Дионора Габјано, опномоћују Доменика Тирабоска да „у Пери и свим другим лукама Цариграда“ наплаћује новац, преузима ствари, трговачку робу и добра који припадају наследној маси пок. Николе. Као дужник посебно се спомиње Ђакомо Леончини.

Actum venetijs in domo habitacionis supradictae, authenticatione facta
 in curia dilecti fori. In presentibus & futuris per nos
 notarios, et E. Monard notario sua E. Jacobi Amalio notario
 testibus 1172

Die dicto

Quondam / Egregij mercatoris Dni Laurentius Albrando, et Janus pan-
 ce gabiano q. d. Bartholomaei gentes uti amplexu testamentaria
 q. d. Nicolai a vetula eorum cognati et consuescunt testamentis
 completo, et reborata manu q. d. Joannis Mariae de canaveno Veneti
 notarii patris eorum subscripsi notary sub die 17mo mensis Aprilis
 1539 a me Notario subscripso viso et lecto, licentia uti consueta
 procuratoris nobilis, et honesti, d. Dionysii filii predicti q. d.
 Bartholomaei de gabiano et relicto suspendi q. d. Nicolai a
 vetula eorum cognati, et suavis respectu, et consuetudine predicti
 predicti q. d. Nicolai eorum veri, ut constat instrumentis priorum
 eorum libertatis Insuper, et alia facienda hinc per nos Notarii
 subscripsum regata Dni meliori modo, qui dicit solenniter
 constituerunt, et substituerunt Erudentem virum & Senonem
 notabilem, Albertum, Zach. presentem, procuratorem suum et
 consensum ad praedictam, et quendam recuperandam et recuperandam
 In bona, et In quibusvis alijs partibus assensu et assensu quibusvis
 summam, et quantumvis necessarium, etiam mercatorum, et
 bonorum subscripse, consensu et spectant, et spectant, et
 quibusvis hominibus, et forensibus quibusvis ratione, vel causa,
 et praesertim a E. Jacobi leonardi, necesse ad eundem, et
 In regnum, et aliam ad eundem quibusvis causa, et ratione,
 cum subveniens debitoribus predicti consensu, In predictis
 subscripse, et in receptis bonis, et assensu
 suum et quietationem facienda, et referunt per regendam
 quilibet instrumentum cum clausula praesentibus, et
 clausula praesentibus et forensibus et per nos consuetudine
 meliori videtur, Item praesentibus, recuperandam, et recuperandam

et concordantur de iure et de facto et per magnum
 et facta tantum magis usque et iure concordantur
 inter alios in dominis imperatorum per magnum
 et sententia imperialis inter alios et exequenda
 non voluntate et iudicibus et per processus et
 qualiter presentia et aperta concordantur etiam per
 officia et magistratus et alios iudicibus et alijs et
 collegijs eundem. Item et hoc in partibus hanc et
 agenda defendendum respondendum fluctandum ad
 et allegandum, decernimus, ducimus, precepimus et iudicemus
 vellemus, legem facendum, fruendum, et repudiandum, produ-
 cendum, interpretandum, appellandum, et frequendum
 et in annis suis iuramentum prestandum et hominum
 in pace facendum et recipiendum et iurandum
 Datum 12

Item iuramentum in loco habitacionis subprefecti. Summa
 consilium, facta in capite s. Marci, iuramentum. Luitus
 et Melchior filii et Alroy iuramentum. et g. Alroy dicit
 An et Jannis iuramentum.

Die dicto [3 agosto 1543]

Egregii mercatores domini Laurentius Aliprando et Joannes Franciscus de Gabiano, quondam domini Bartholomei, agentes uti commissarii testamentarii quondam domini Nicolai a Vetula, eorum cognati, ut constat eius testamento, completo et roborato manu quondam domini Joannismarie de Cavaneis, venetis notarii, patris mei, infrascripti notarii, sub die 17-mo mensis aprilis 1539, a me notario infrascripto viso et lecto, nec non uti comissi et procuratores nobilis et honeste domine Dionore, filie predicti quondam domini Bartholomei de Gabiano, et relicte supradicti quondam domini Nicolai a Vetula... solemniter constituerunt et substituerunt prudentem virum ser Dominicum Tirabosco, absentem, tamquam presentem, procuratorem suum et comissum, ad petendum, exigendum, recuperandum et recipiendum in Pera et in quibuscumque aliis portibus Constantinopolis, quacumque summam et quantitatem denariorum, rerum mercantiarum et honorum suprascripte comissarie, debite et spectanti a quibuscumque hominibus et personis, quacumque ratione vel causa, et precipue a ser Jacobo Leoncini...

A.S.V. Nr. Marco Antonio Cavaneis 3247, 273 r-v

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, стр. 360, у облику регеста на италијанском језику.)

XXXVII

Венеција, 28. јула 1554.

Вероника, кћерка пок. Николе Вуковића, одлучила се да уђе у самостан св. Марије Небеске («а Celestibus»), у Венецији, па се одриче цјелокупне очеве, мајчине и друге имовине у корист свога брата Луке. Он то прима у своје име и у име браће Карла и Еразма.

Die vigesimo octavo mensis Julii

Cum sit quod, Domino concedente, l'ex Veronica, filia quondam domini Nicolai a Vetula, ingressura sit Monasterium Sancte Marie a Celestibus, Venetiis. Ideo constituta, in presentia mei, notarii, et testium infrascriptorum, sponte et libere, cum suis heredibus et successoribus, rogavit et rogat cartam securitatis, finis et perpetue quietationis domini Luce a Vetula, eius fratri, ibidem presenti et pro se et domino Carolo et Erasmo, eius fratribus, ac pro suis heredibus et successoribus, stipulanti et acceptanti: de omnibus et quibuscumque bonis paternis, sibi domine Veronice spectantibus et pertinentibus, cedens et renuntians predicto domino Luce, fratri suo, nominibus ut supra, omnia et quecumque iura, actiones et rationes cuiuslibet generis, que et quos predicta domina Veronica habet de presenti ac in futurum habere posset, tam in predictis bonis paternis, tam maternis, fraternis, sororialibus et aliis quibuscumque, quomodocumque et qualitercumque...

A.S.V. Nr. Marco Antonio Cavaneis, 3258, 228 r-v

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, стр. 361, у облику регеста на италијанском језику. Овдје је, према оригиналу, дат само уводни и најважнији дио документа.)

XXXVIII

Венеција, 25. септембра 1554.

Потврда сестре Анђелике, опатице самостана св. Марије Небеске у Венецији, издата трговцима Лоренцу Алипранду и Ђованију Франческу де Габијану, опоручним изршитељима после смрти Николе Вуковића, — да је у двије рате примила укупно 500 дуката као мираз Веронике Вуковић, кћерке пок. Николе, а сада сестре Пруденције у споменутом самостану.

eiusdem sponte et libere, per se, suasque succetrices in predicto monasterio rogavit et rogat cartham securitatis, finis et perpetue quietationis egregiis mercatoribus domino Laurentio Aliprando et domino Joanne Francisco de Gabiano, ambobus commissariis quondam domini Nicolai a Vetula, eorum cugnati, ibidem presentibus et nomine commissarie ipsius quondam domini Nicolai, stipulantibus et acceptantibus: de ducatis quingentis, ad librarum 6, grossorum 4 pro ducato, quos predicti domini commissarii promiserunt dare et solvere supradicto monasterio pro dotte, et nomine dottis venerabilis domine sororis Prudentis, filie antedicti quondam domini Nicolai, ad seculum nominate Veronice, et in presentia monacarum in ipso monasterio. Hanc autem quietationem fecit et facit predicta reverenda mater abbatissa, quia ad computum predictos ducatos quingentos, habuit ducatos trecentos a dictis dominis commissariis, sub die sexto Januarii, proxime preteriti, ut apparebat chirographo manu ipsius reverende domine abatisse lacerato in presentia mei notarii et testimonium infrascriptorum. Et nunc habuit et actualiter recepit ab eisdem commissariis ducatos ducentos ad librarum 6, grossorum 4 pro ducato, in dicta presentia. Et hoc pro resto saldo, integra et complecta solutione et satisfactione predictorum ducatorum quingentorum, promissos ut supra, quam quidem quietationem omniaque et singula in presenti instrumento contenta, supradicta reverenda mater abbatissa promisit et convenit firma et inviolata servare et in aliquo non cotrafacere vel venire per se, vel alios, modo aliquo ratione vel causa de iure vel de facto sub obligatione omnium, dicti sui monasterii, bonorum, presentium et futurorum.

Actum Venetiis, in parlatorio eiusdem monasterii, presentibus domini Jacobi Sagredo, quondam domini Nicolai, domini Joanni Francisci Gastaldione dicti monasterii, domini Michaelis de Paduanis, quondam domini Joanis et domini Nicolao Rotta, quondam domini Joanis Marie.

[На маргини:] Quietatio Commissarie quondam domini Nicolai a Vetula.

A.S.V. Not. Marco Antonio Cavaneis, 3258, 289 v.

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, стр. 361, али само у облику кратког регеста на италијанском језику.)

XXXIX

Венеција, 22. јануара 1555.

Изабета Вуковић пок. Николе изјављује пред своју удају да је задовољна износом од 600 дуката, који ће примити на име мираза од своје браће. Зато се одриче свих добара оца, мајке, сетара или других, која би могла добити.

Die 22 mensis Januarii 1555

Essendo per maridarsi madona Isabetha, to figliola de messer Nicolò dalla Vecchia, fo de messer Lucha, perhò constituida alla presonia (!) de mi, nodaro, e testimonii infrascritti, spontaneamente con soi heredi et successori, ha pregato et prega carta de securtà, fine et perpetua quietazione a messer Carlo e Lucha dalla Vecchia, suoi fratelli, li presenti, et che accettano per nome suo et de messer Zuan Erazmo, loro fratello absente, et per suoi heredi et successori, de tutti et cadauni beni paterni, materni, sororiali, et de cadauna altra sorte, quali adesso e per l'avente il potesse aspetar et pertinir quomodocumque et qualitercumque: cedendo et rinuntian-do ditta madona Isabetha, alli preditti suoi fratelli, ogni et cadauna rason et attion, quali in ditti beni paterni, materni, sororiali et di qualunque altra sorte li potesse per l'avenir, over al presente aspettar et pertenir ut supra. Questa veramente quietazione et renuntia ha fatto et fa la predetta madona Isabetha perchè la si chiama contenta et soddisfatta da essi suoi fratelli dalla dote, qual per loro et per li magnifici suoi commissarii qui sarà assignata, nel contratto suo nuptiale et praesertin (!) la si chiama contenta et soddisfatta della portion li potesse aspettare alla morte de madona Dianora, sua madre, della dote et contradote sua. Per la qual cession et portion della dote et contradote paterna, essi fratelli prometono darli ducati seicento, li quali s'erano compresi nella dote sua sopraditta, come nel ditto suo contratto appare. Alla qual quietatione et renuntia sono intervenuti li magnifici messer Lorenzo Aliprando, messer Juanfrancesco et messer Baldissera Gabbian, comissarii testamentarii del sopradetto quondam messer Nicolò dalla Vecchia. Super quibus omnibus, infrascripta domina Helisabeth rogavit publicum confici instrumentum, vulgari sermone, descriptum, pro maioribus omnium intelligentia.

Promitens omnia et singula in eo contenta firma et inviolata servare et in aliquo non contrafacere vel venire per se vel alios modo aliquo, ratione, vel causa, de iure, vel de facto, sub hypoteca et obligatione omnium suorum bonorum presentium et futurorum.

Actum Venetiis in domo habitationis supradicte domine Helisabeth et fratrum, posito in confinio Sancti Joannis Novi. Presentibus domino Leonardo Nubilono, filio domini Joannis, antedicto domini Nicolao a Sablone, quondam domini Bernardi et domino Lazaro Priulini, quondam domini Faustini, testibus ad promissa, vocatis et rogatis.

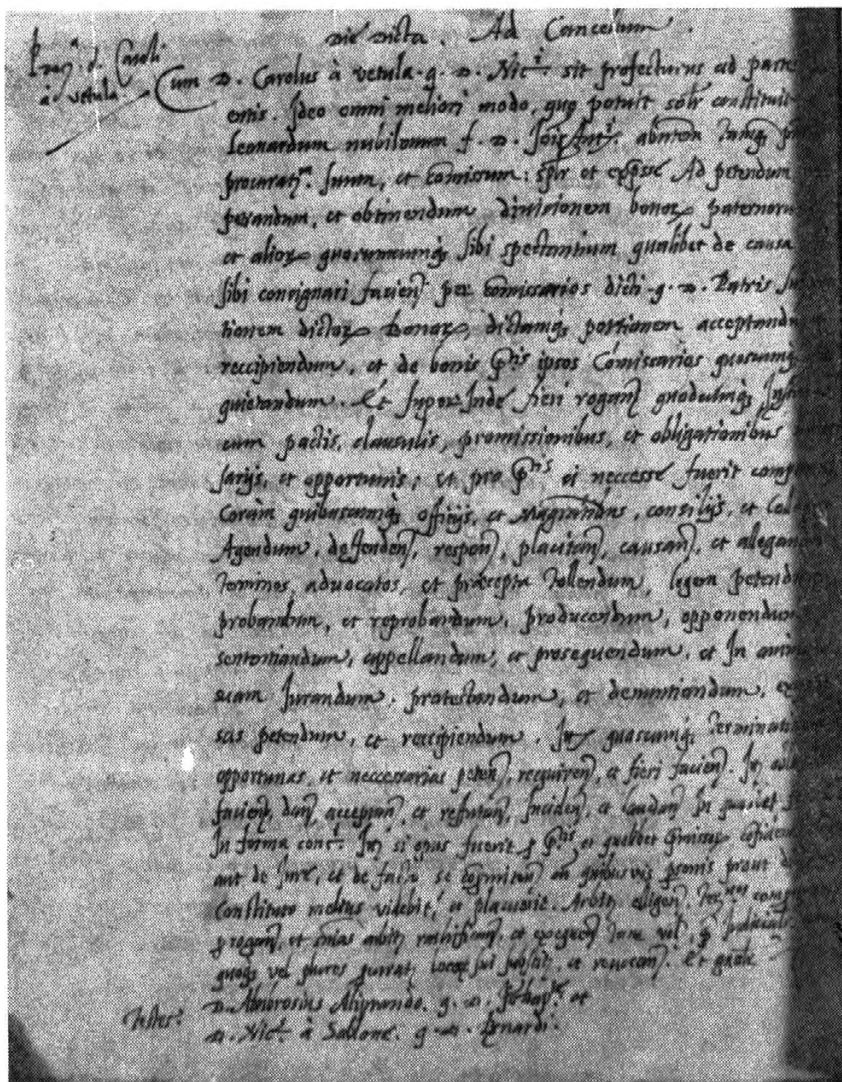
[На маргини:] Quietatio domini Caroli et fratrum a Vetula.
A.S.V. Marco Antonio Cavaneis 3259, 23 v — 24.

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, стр. 361, у облику кратког регеста на италијанском језику.)

XL

Венеција, 1. октобра 1555.

Карло, син пок. Николе Вуковића, пред полазак „на источне стране“, овлашћује Леонарда Нубилона да га заступа у свим пословима око подјеле очевих и других добара.

Die dicta [Die primo mensis Octobris 1555] Ad Cancellum

Cum dominus Carolus a Vetula quondam domini Nicolai, sit profecturus ad partes orientis. Ideo, omni meliori modo quo potuit, solemniter constituit dominum Leonardum Nubilonum, filium domini Joanis Antonii, absentem tamquam presentem, procuratorem suum et comissum specialiter et expresse, ad petendum, perpetrandum et obtinendum divisionem bonorum paternorum et aliorum, quorumcumque sibi spectantium, qualibet de causa, vel sibi consignari faciendum per commissarios dicti quondam domini patris sui, portionem dictorum bonorum, dictamque portionem acceptandum et recipiendum, et de bonis predictis ipsos commissarios quoscumque alios quietandum.

Et superinde fieri rogans quodcumque instrumentum, cum pactis, clausulis, promissionibus et obligationibus necessariis et opportunis, et pro predictis, si necesse fuerit, comparendum coram quibuscumque offitiis et magistratibus, consoliis et collegiis, agendum, defendendum, respondendum, placitandum, causandum et allegandum terminos, aduocatos et praecepta tollendum, legem petendum, probandum et reprobandum, producendum, opponendum, sententiaandum, appellandum et prosequendum et in animam suam iurandum, protestandum et denuntiandum, expensas petendum et recipiendum... Testes: Dominus Ambrosius Aliprando quondam domini Johannis baptiste et dominus Nicolaus a Sablone, quondam domini Bernardi.

[На маргини:] Procura domini Caroli a Vetula.

A. S. V. Not Marco Antonio Cavaneis 3259, 285 v

(Објавио: Corrado Marciani, *I Vuković*, стр. 361—362, у облику италијанског регеста, са краћим цитатом на латинском оригиналу.)

Miloš Milošević, Kotor

NEW SOURCES IN THE ARCHIVES OF KOTOR, THE VATICAN AND
VENICE ON THE ACTIVITY OF THE VUKOVIĆ'S, 16TH CENTURY
PRINTERS AND BOOKSELLERS

Summary

It should be pointed out from the start that the importance of Božidar and Vicko Vuković is a two-fold one. On a national level, their editions, starting from 1519, rank them among the first Montenegrin and Yugoslav printers. On an international level, they hold a primacy since they were the first in Venice to begin printing church books in the Cyrillic script, in the Old Slavic language in its Serbian version, or, as it says in the documents, »in the Serbian language« (*lingua serviana*).

The paper is founded on an abundance of new archive documents. Among some forty appended facsimiles of new sources, the largest number is from the Historical Archives of Kotor (20), then from state archives in Venice and the »Marciana« Library (14) (including those discovered and studied by C. Marciani, but published without facsimiles and not always in their entirety) and 11 letters from the Vatican Library, Manuscript Department. Of these 9 letters were discovered by the late Professor Ciro Giannelli who informed his Yugoslav colleagues about the fact and even mentioned some of them in his papers, but death prevented him from tudyng and publishing this important correspondence. After his death for decades it was not known where the call numbers were to be found, until the author of the paper found them photocopied and transcribed but without any trace of study. Researching further, the author found two more new letters.

From the documents it can be seen that the two brothers, Božidar and Nikola Vuković (dalla Vecchia), and later Božidar's son Vicko dealt very extensively in various trade and that together with the families of their wives (Dalla Vecchia and Gabiano) they formed real trading companies. They mostly traded in the English fabric »carisea«, and in Kotor their particular partners were the family of Vicko and Marina Bolica. Božidar gave them his illegitimate daughter Magdalena to bring up and she married, in Kotor, Lazar Brajanov from Herceg-Novi, who is empowered to manage Vicko's property, and is the main partner for the sale of books.

The new documents from the Vatican reveal a whole series of important facts about Božidar Vuković, from the pen of his son Vicko, and these documents have a fundamental importance for determining Božidar's historical role. From them, it is found that he did not appear as an isolated individual but rather as part of a programmed mission, social and political in nature, whose basic task was to cultivate the language and meet the demand for printed church books of the enslaved fatherland. His son also claims that Božidar was »a head of command« in Serbia and Macedonia, while Vicko himself faught against the Protestants in Germany. It is also found that the Vuković's approached by Protestant representatives in order for the printing shop to be used for their cause.

The major portion of the correspondence is about the offer made in 1574 by Vicko Vuković to Pope Gregory XIII to publish the printing of church books for Orthodox Christians under Turkish rule. The projekt was taken into serious consideration, but due to high costs it was turned down in 1575.

In addition to short information on the property of the brothers Božidar and Nikola Vuković in Venice in the 30's of the 16th century, there are also new documents on the early bookselling and trading activities of Vicko Vuković in Sibenik in 1542, about the complex relations with his partners and the problems of dealing in books.

Finally, there is much new information on Božidar's brother, Nikola, about their trade in Kotor and other places and about the fate of Vuković's descendants and family.